İKTİSADİ ARAŞTIRMALAR VAKFI

Republic of North Macedonia
Ministry of Economy and Labor

HALKBANK

MATTO

OEMVP

Invest NORTH MACEDONIA

TAV Airports

a member of Groupe ADP

DEİK DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU FOREIGN ECONOMIC RELATIONS BOARD

DTİK DÜNYA TÜRK İŞ KONSEYİ

TÜRKİYE-KUZEY MAKEDONYA
EKONOMİK İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR YENİ UFUKLAR

СИМПОЗИУМ ЗА РАЗВОЈ НА ЕКОНОМСКИТЕ ОДНОСИ МЕЃУ
ТУРКИЈЕ И СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
И ОДРЖЛИВИ НОВИ ПЕРСПЕКТИВИ

SEMPOZYUM/СИМПОЗИУМ

ISBN 978-605-9310-91-8
9 786059 310918

ÜSKÜP / СКОПЈЕ
KUZEY MAKEDONYA / СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

2026

TÜRKİYE-KUZEY MAKEDONYA

EKONOMİK İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR YENİ UFUKLAR

SEMPOZYUM

ÜSKÜP / KUZEY MAKEDONYA

2026

©Bu kitabın yayın hakları İktisadî Araştırmalar Vakfı İktisadi İşletmesi'ne aittir.

Kitabın Adı	: TÜRKİYE - KUZEY MAKEDONYA EKONOMİK İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR YENİ UFUKLAR SEMPOZYUMU
Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı	: Dr. Öğretim Üyesi Gülçin KAYA İNCEİPLİK, *İstanbul Galata Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi*
Yazarı	: Kollektif
ISBN	: 978-605-9310-91-8
Yayınevi	: **İktisadî Araştırmalar Vakfı** *İktisadi İşletmesi*
Yayınevi Sertifika	: 50931
Yayın No.	: 101
Basım Yeri ve Yılı	: İstanbul, Ekim 2026
Yayın Yönetmeni	: Nahit Özen
Yayına Hazırlık	: Sezgin Eser - Beyza Fıçıcı
İç ve Kapak Tasarım	: Abdullah Kızılkaya
Baskı-Cilt (Matbaa)	: Aktif Matbaa ve Reklam Hiz.San. Tic. Ltd. Şti. Esenyurt / İstanbul
Matbaa Sertifika	: 47477
Yayınevi	: **İktisadî Araştırmalar Vakfı** *İktisadi İşletmesi*
Yayınevi Adresi	: 19 Mayıs Cad. No: 3 Golden Plaza Kat: 8 34360 Şişli / İSTANBUL
Yayınevi Tel./Faks	: +90 212 233 21 07 (pbx) / +90 212 233 21 96
Yayınevi e-mail / web	: info@iav.org.tr / www.iav.org.tr

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ OTURUMU

Prof. Dr. Ahmet İNCEKARA..... 7
İktisadi Araştırmalar Vakfı Başkanı

Dr. Fatih ŞAHBAZ.....13
HALKBANK - Üsküp Genel Müdürü

Aydoğan ADEMOSKİ..... 17
Makedonya - Türkiye Ticaret Odası Başkanı (MATTO)

Gjorgji PETRUSHEV..... 19
Kuzey Makedonya Ekonomi Odası Başkan Yardımcısı

Bilal KARA..... 23
DEİK Kuzey Makedonya İş Konseyi Başkanı

Fatih ULUSOY.....27
T.C. Üsküp Büyükelçisi

Besar DURMUSHI..... 29
Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Ekonomi ve Çalışma Bakanı

Mahmut GÜRCAN..... 31
T.C. Ticaret Bakan Yardımcısı

TEBLİĞ OTURUMU

- ***Türkiye'nin Ekonomik Profili ve Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ile İşbirliğinin Son 10 Yılı Değerlendirilmesi ve Gelecek Perspektifi***.....39
  Prof. Dr. Adem ŞAHİN
  TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Öğretim Üyesi
- ***Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin Ekonomik Profili ve Yatırım Görünümü: Türkiye ile İşbirliğinin Son 10 Yılı Değerlendirilmesi ve Gelecek Perspektifi***..... 57
  Igor VELEVSKI
  Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Yatırım Ajansı Devlet Danışmanı

KEYNOTE OTURUMU

- ***İklim Değişikliğine Uyum Sürecinde Tarım ve Hayvancılıkta Yeni Yaklaşımlar***..... 67
  Metin DEMİR
  ZonguldakTicaret ve Sanayi Odası Başkanı

PANEL OTURUMU

Türkiye-Kuzey Makedonya Ekonomik İlişkilerin Geleceği:
Engeller, Dönüştürücü Dinamikler ve Stratejik İş Birlikleri

Moderatör : Prof. Dr. Dilek DEMİRBAŞ 79
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi

- ***İş Dünyasına Köprü: MATTO'nun Potansiyeli Ortaklıklara Dönüştürmedeki Rolü***..... 81
  İmer SELMANİ
  MATTO Başkan Yardımcısı
- ***Türkiye-Kuzey Makedonya İkili Ticaretinin Genişletilmesinde Kuzey Makedonya Ekonomi Odasının Rolü: İş Birliği ve Ortaklıklar İçin Bir Yol Haritası***..... 85
  Antoni PESHEV
  Kuzey Makedonya Ekonomi Odası Yönetici Direktörü
- ***Türkiye-Kuzey Makedonya Ticaretini Hızlandıracak Politika Araçları: Kolaylaştırma, Teşvikler ve Pazara Erişim***..... 91
  Çlirim REXHEPİ
  Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Ekonomi ve Çalışma Bakanlığı
  Bakan Danışmanı
- ***Uluslararası Piyasalar İçin Türk İş İnsanları Arasında İş Birlikleri ve Tecrübe Paylaşımı***..... 95
  Adem YAVUZ
  DEİK Genel Sekreter Yardımcısı
- ***Tarımda Finansal Paradigma Değişimi***..... 115
  Dr. Murat BOLAT
  AGRO GSYF Yöneticisi & Taze Süt ve Süt Ürünleri A.Ş. Kurucu Ortağı
- ***Makedonya'da Süt ve Süt Ürünleri: Sektörel Değerlendirme***..... 123
  Ali Müşfik SÖZER
  Makedonya SÜTAŞ Genel Müdürü

AÇILIŞ OTURUMU

- **Prof. Dr. Ahmet İNCEKARA**
  İktisadi Araştırmalar Vakfı Başkanı
- **Dr. Ahmet ŞAHBAZ**
  HALKBANK - Üsküp Genel Müdürü
- **Aydoğan ADEMOSKİ**
  Makedonya - Türkiye Ticaret Odası Başkanı (MATTO)
- **Gjorgji PETRUSHEV**
  Kuzey Makedonya Ekonomi Odası Başkan Yardımcısı
- **Bilal KARA**
  DEİK Kuzey Makedonya İş Konseyi Başkanı
- **Fatih ULUSOY**
  T.C. Üsküp Büyükelçisi
- **Besar DURMUSHI**
  Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Ekonomi ve Çalışma Bakanı
- **Mahmut GÜRCAN**
  T.C. Ticaret Bakan Yardımcısı

PROF. DR. AHMET İNCEKARA
İktisadi Araştırmalar Vakfı Başkanı

Sayın Bakanlar,

Sayın Büyükelçim,

Sayın Genel Müdürler,

Sayın Rektörler,

Sayın Başkanlar,

Çok değerli işadamları,

Kıymetli misafirler,

Hanımefendiler,

Beyefendiler,

Günaydınlar,

Türkiye'den, İstanbul'dan İktisadi Araştırmalar Vakfı adına sizleri en derin saygı ve sevgilerimle selamlıyorum.

Vakfımızın Kuzey Makedonya Ekonomi Odası, Makedonya- Türkiye Ticaret Odası(MATTO) ile birlikte gerçekleştirdiği sempozyuma hepiniz hoş geldiniz, şeref verdiniz.

Değerli misafirlerimiz, Üsküp'te üçüncü kez sizlerle birlikte olmaktan büyük bir mutluluk duyuyoruz. İlki 2005'de, İkincisi 2017'de olmak üzere, Kuzey Makedonya-Türkiye ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesi, karşılık saygı, çıkar ve kazan-kazan ilkeleri çerçevesinde, kardeş ülke/ toplum olarak Makedonya ekonomisine katkı vermeye geldik. Makedonya- Üsküp'e üçüncü kez gelişimiz, siz kardeş ülke/ ekonomiye verdiğimiz önemin de bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Kuzey Makedonya yüzölçümü olarak küçük bir ülke gibi görülebilir. Ancak Türkiye için önemli ve büyük bir ülkedir. Zira, ülke nüfusunun bir bölümü, Türkiye'de bulunmakta, önemli bir bölümü ise başka ülkelerde yaşamaktadır. Kuzey Makedonya, Türkiye'nin gönül coğrafyalarından biridir. Tarihi, kültürel ve ekonomik bağlarımız güçlüdür.

Ekonomik bağlarımızın daha da güçlendirmesi için, bir sivil ekonomik diplomasi çalışması olarak buradayız.

İktisadi Araştırmalar Vakfı (İAV), 1962 yılında kurulmuş, iş dünyasına bilimsel ekonomik bilgi, araştırma ve proje üretmek üzere, kurucularının iradesi vakıf senedine yansımıştır. Kurucularımız iş adamları ve akademisyenlerimiz ile 2007 yılına dek birlikte çalışmıştır. Bizler ikinci kuşak vakıf mensupları olarak bize verilen görevleri daha iyi, verimli ve etkin biçimde ifa etmek için çalışıyoruz.

Vakıf faaliyetlerimiz arasındaki yabancı ülke ekonomileri analizi ve Türkiye ile ekonomik ilişkilerinin daha ileriye götürülmesi hususundaki gayretlerimiz esasen 1989-90 yılından sonra yoğunluk kazanmıştır. 36 yıldır, kırka yakın ülkede bu sempozyumları gerçekleştirdik.

Kuzey Makedonya ekonomisi, Prof. Dr. Angelova'nın nitelendirilmesine göre küçük ve açık bir ekonomidir. AB ülkeleri ile giderek daha fazla entegre olmaktadır. Ancak CEFTA ve EFTA ülkeleri ve Türkiye ile de ekonomik ilişkilerin ilerlediği söylenebilir.

Bir ekonominin büyüklüğü, o ülkenin ekonomik kapasitesinin ne kadar iyi değerlendirildiği ile ilgilidir.

Elbette ülke içi ve/veya ülke dışı siyasal ve ekonomik etkenler, ekonomik büyüme ve kapasite kullanımını etkilemektedir. Bazı yıllar Kuzey Makedonya ekonomik büyümesininde kayıp yıllar olmuştur.

Ancak Kuzey Makedonya, bugün çok daha ciddi bir faktör durumuna gelen jeostratejik ve jeoekonomik olarak büyük bir avantajı haizdir. Ülke, 8.ve 10. Pan Avrupa koridorları üzerinde olup, ulaşım açısından eşsiz bir konuma sahiptir.

AB ile entegrasyon çalışmaları süreci oldukça ilerlemiştir. Bu durumda, Kuzey Makedonya'da yapılacak yatırımlar, ilgili yatırım desteklerinden yararlanmakta ve önemli bir pazarın parçası olmaktadır.

Uzun süredir gelir ve kurumlar vergilerinin %10'a sabitlendiği ve ülke para birimi denarın da fiyatının sabitlendiği Kuzey Makedonya ekonomisinde, büyüme, istihdam ve enflasyon metriklerine bakıldığında oldukça istikrarlı bir seyir izlenmektedir.

AB katılım müzakerelerinde önemli bir ilerleme kaydedildiği görülmektedir. Seçimler sonucu kurulan demokratik siyasal iktidarlar, ekonomi politikalarında altyapıyı güçlendirirken, üretken üst yapı yatırımları için uygun bir ortam hazırlamaktadır.

Yeni yapılacak her üst yapı yatırımında, üretim ve ticaretin yakın gelecekte bir AB üyesi olmaya hazırlanan ülkeye yapıldığının bilinmesi gerekir.

Zira AB yetkililerinin beyanlarına bakılırsa bazı katılım kriterlerini daha da esneterek, Balkan ülkelerinin kısa sürede üyeliklerinin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

AB yetkilisinin bir diğer bahsettiği konu ise, balkan ülkelerinin AB'ye bir an önce üyeliklerinin tamamlanarak; Çin, Rus ve Türk etkisinden Balkanların koruması hususudur.

Böyle bir bakış açısı, tam üyelik müzakere sürecinde olan Türkiye'nin gelinen aşamadaki durumunu yansıtması açısından manidar olarak değerlendirilebilir.

Ancak, anlaşılması mümkün olmayan asıl konu, biz Türkler yüzyıllardır zaten buradayız. AB yetkililerine Balkanlar'daki Bektaşi Erenlerini, Sarı Saltukları, Gül babalarını hatırlatırız.

Varlığımızı güçlendirmek adına daha fazla Kuzey Makedonya'da olmak ayrıca bir ödevimizdir. AB yetkilerinin Türkiye'yi de kapsayarak güçlü bir birlik oluşturmak yerine, stratejik bir körlük ile ülkemizi rakip olarak görmeleri günümüz küresel vizyon okumaları bakımından değerlendirme dışıdır.

AB'nin ABDAB olmaktan çıkması ve Birliğin kendi güvenlik politika ve kurumlarını oluşturması gereği bir yana, ülkelerin kendi içindeki ırkçı, yabancı

düşmanı partilerin döneminde bir AB'den söz edebilmek mümkün olabilir mi? bilinmez ABD vesayetinden kurtulmuş bir AB'nin ekonomik ve güvenlik vizyonunda bize göre Türkiye'nin önemli bir konumu olmalıdır.

Ancak, Türkiye Balkanlar'da esasen ekonomik anlamda da vardır ve ağırlığını her yıl daha da arttırmaktadır, Gelinen aşamada, ekonomik ilişkiler düzeyinin yeterli olmadığı aşikârdır.

İlişkileri daha ileriye ve daha kapsamlı olarak yükseltmek, her iki ülke, Kuzey Makedonya ve Türkiye'nin görevidir. Bu yöndeki her iki ülke otoriterlerinin adım ve eylemleri cesaret verici bir kararlılık azmetmektedir.

Bugün itibariyle, Kuzey Makedonya'nın birinci derecede yatırım ve ticaret partnerleri, doğal olarak AB ve AB ülkeleridir. Ancak Türkiye'nin ticari ilişkilerde ve yatırımlardaki önem ve ağırlığı da giderek yükselmektedir. Mesela, Kuzey Makedonya'daki Türk yatırımları düzeyi, 2 milyar $ ile ikinci sırada bulunmakta, en çok dış turizm girişi Türkiye'den gelmektedir. Ticari alandaki Kuzey Makedonya aleyhine seyreden asimetri, Kuzey Makedonya'nın Türkiye'ye ihracatının artırılması ile dengelenebilir. Kaldı ki, Türkiye kaynaklı doğrudan yabancı yatırımların artan miktar ve yabancı turist girişleri bu dengelenmeye katkı sunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti yönetimi, yatırım vb. de olduğu gibi, son yıllarda geliştirdiği, teknoloji, sermaye ve bilgi birikimleri ile teşebbüs kabiliyetlerini, dost/kardeş ülkelerle paylaşmakta, TİKA başta olmak üzere kalkınma kapasite ve desteklerini Türk sivil toplum kuruluşları ile kardeş toplumlara ulaştırmaktadır. Türkiye sayılan bu destekleri bir sömürge geçmişi olan ülkeler gibi değil kazan-kazan ilkesi doğrultusunda gerçekleştirmektedir.

Türkiye'nin son yıllarda ekonomideki yeşil ve dijital dönüşüm deneyimleri son derecede önemli ve önceliklidir. Savunmadan sağlığa ve eğitime, finans / bankacılık'tan entegre ulaşım yatırımlarına dek yapay zeka çağı destek ve dönüşümleri birer kamusal yönetim eylem planları arasında yer almaktadır.

Pandemi/salgın döneminde birer kamusal hizmet alanı olan e-devlet ve e-nabız uygulama deneyimleri Türkiye Cumhuriyeti devleti ve halkı için artık vazgeçilmez birer altyapı hizmet sunumudur. Yapay zeka yazılım ve dijital dönüşüm alanlarındaki işbirlikleri ilkeleri ülkelerimiz arasında hızlandırılmalıdır.

Bütün bu ilişkiler ve faaliyetler halklarımızın dost ve kardeşlik bağlarına oturtarak geliştirilmeli, rekabet gücü ve verimlilik arttırılmalıdır. İnanıyorum ki, birlikte çok daha önemli, büyük ve iyi işler yapabiliriz.

Bu toplantımızın Kuzey Makedonya ayağında partnerlerimiz Kuzey Makedonya Ekonomi Odası ve Makedonya-Türkiye Ticaret Odası (MATTO) dır. Maddi anlamda önemli oranda harcamalarımızı yüklenen ana sponsorlarımız Türkiye Halk Bankası ve Makedonya Halk Bankası'dır. Sayın genel müdürler Osman Arslan ve Fatih Şahbaz beylere ayrı ayrı teşekkürlerimizi borç biliyoruz. Ticaret Bakanlığımız, Ticaret Müşavirliğimiz ve tabi Büyükelçiliğimiz, bu toplantıda vazgeçilmez destekçilerimizdir.

Ayrıca, Makedonya'da başarılı çalışmalar yürüten, TAV, GÜLERMAK gibi kuruluşlarımız da maddi katkıda bulundular, Kendilerine huzurlarınızda teşekkürlerimizi arz ediyorum.

Harika ev sahipliği için Limak Otele özel olarak şükranlarımızı sunarız.

Bu toplantımızda, geçen sefer görüş ve bilgilerinden yararlandığımız üniversiteler ve bilim insanları yerine özellikle Makedonya Yatırım Ajansından pratik piyasa ve yatırım bilgilerine ağırlık verdik. Kuzey Makedonya ve Türkiye'den sempozyuma katılan bilim adamı ve işadamlarına ayrı ayrı teşekkür ediyoruz.

Son olarak, yoğun programı içerisinde toplantımıza şeref veren Ticaret Bakanlığımız ve Ticaret Bakan Yardımcımız Sayın Mahmut GÜRCAN Bey'e ve Kuzey Makedonya Ticaret Bakanı Sayın Besar DURMUSHI'ye en derin sevgi ve saygılarımızı arz ederiz.

Toplantımızın ülkelerimize, ekonomilerimize, şirketlerimize, iş dünyalarımıza, yatırımcılarımıza hayırlı ve yararlı olmasını diliyor, sizleri tekrar sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

DR. FATİH ŞAHBAZ
Halkbank-Üsküp Genel Müdürü

Sayın Bakan Yardımcım,

Sayın Bakanım,

Sayın Büyükelçim,

Değerli protokol üyeleri, kıymetli akademisyenler, iş dünyamızın saygın temsilcileri, değerli misafirler,

Şahsım, Halkbank Üsküp ve DTİK Makedonya adına sizleri en kalbi duygularımla selamlıyor; "Türkiye-Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi ve Sürdürülebilir Yeni Ufuklar" başlıklı bu anlamlı sempozyuma hoş geldiniz diyorum.

Bugün burada sadece bir toplantı vesilesiyle bir araya gelmiş değiliz. Aynı zamanda tarihi bağlarla birbirine yakın, ekonomik potansiyel bakımından birbirini tamamlayan iki dost ülkenin ortak geleceğini konuşmak, fırsat alanla-

rını birlikte değerlendirmek ve yeni iş birliklerinin zeminini oluşturmak için bulunuyoruz.

Bu kıymetli organizasyona öncülük eden İktisadi Araştırmalar Vakfı'na, MATTO'ya, Kuzey Makedonya Ekonomi Odası'na ve katkı sunan tüm kurumlara teşekkür etmek isterim. Halkbank olarak böyle stratejik bir platformun ev sahiplerinden biri olmaktan büyük memnuniyet duyuyoruz.

Değerli katılımcılar,

Türkiye ile Kuzey Makedonya arasındaki ekonomik ilişkiler son on yılda dikkat çekici bir ivme kazanmıştır. Ticaret hacmimiz önemli ölçüde büyümüş, Türk yatırımları Kuzey Makedonya'da üretimden bankacılığa, altyapıdan perakendeye kadar pek çok sektörde güçlü bir görünürlük kazanmıştır.

Türkiye bugün Kuzey Makedonya'nın önde gelen ticaret ortaklarından biri, aynı zamanda en önemli yatırımcı ülkelerden biridir. Ancak rakamlar bize sadece mevcut durumu değil, henüz kullanılmamış potansiyeli de göstermektedir.

İki ülke arasındaki ticaret hacminin orta vadede çok daha yüksek seviyelere taşınması mümkündür. Özellikle lojistik bağlantılar, tedarik zinciri entegrasyonu, sanayi iş birlikleri, tarım ve gıda değer zinciri, yenilenebilir enerji, dijital dönüşüm ve finansal teknolojiler alanlarında önemli fırsatlar bulunuyor.

Bugünkü oturumlarımızın bu nedenle son derece isabetli bir çerçeve sunduğunu düşünüyorum.

Türkiye'nin ekonomik profili ve Kuzey Makedonya ile iş birliğinin son on yıllık değerlendirmesi ile gelecek perspektifine ilişkin yapılacak analizler, sadece geriye dönük bir muhasebe değil; önümüzdeki döneme ilişkin stratejik yön tayini açısından da çok kıymetli olacaktır.

Aynı şekilde Kuzey Makedonya'nın yatırım görünümü, reform süreci, bölgesel entegrasyon avantajları ve Türkiye ile ortak büyüme alanlarının ele alınacağı değerlendirmeler, yatırımcı bakış açısıyla son derece önemli açılımlar sağlayacaktır.

Çünkü artık ekonomik ilişkiler yalnızca dış ticaret rakamlarından ibaret değildir. Yeni dönemde mesele; ortak üretim, ortak yatırım ve ortak değer yaratma kapasitesi inşa etmektir.

Tam bu noktada iş dünyası kurumlarımızın rolü daha da kritik hale geliyor.

MATTO'nun potansiyeli ortaklıklara dönüştürmedeki rolü, yalnızca temsili değil, dönüştürücü bir işlev taşımaktadır. Ticaret odalarının klasik ilişki plat-

formlarının ötesine geçerek proje üretmesi, yatırım eşleştirmeleri yapması, sektör bazlı ortaklık modelleri geliştirmesi yeni dönemin gerekliliğidir.

Bununla bağlantılı olarak, ticareti hızlandıracak politika araçları; gümrük kolaylaştırmaları, yatırım teşvikleri, finansmana erişim imkanları ve pazara giriş mekanizmaları yalnızca teknik başlıklar değil, rekabet avantajı oluşturan stratejik unsurlardır.

Özellikle iş dünyamız açısından ikili ticaretin genişletilmesinde ekonomi odalarının ve özel sektör platformlarının koordinasyonu son derece belirleyici olacaktır. Çünkü kamu politikaları ile özel sektör dinamizmi bir araya geldiğinde sürdürülebilir sonuç üretilebiliyor.

Uluslararası piyasalara açılım konusunda Türk iş insanları arasında iş birliği ve tecrübe paylaşımı başlığını da çok kıymetli buluyorum.

Bugünün küresel ekonomisinde rekabet bireysel firmalar arasında değil; ekosistemler arasında yaşanıyor. Bu nedenle bilgi paylaşımı, ortak girişimler, bölgesel ağlar ve stratejik ortaklıklar artık tercih değil zorunluluktur.

Değerli misafirler,

Bir bankacı olarak özellikle vurgulamak isterim ki finans sektörü yalnızca ekonomik faaliyetleri fonlayan bir alan değildir; ekonomik dönüşümün taşıyıcı kolonlarından biridir. Bankalar yatırımı destekler, ticareti kolaylaştırır, risk paylaşımını mümkün kılar ve ekonomik güven inşa eder.

Halkbank olarak biz kendimizi yalnızca finansman sağlayan bir kurum olarak değil, iki ülke arasındaki ekonomik bağları güçlendiren stratejik bir paydaş olarak görüyoruz.

Bugün Kuzey Makedonya bankacılık sektörünün sağlam sermaye yapısı, yüksek likiditesi ve dirençli yapısı; reel sektör büyümesi için de önemli bir dayanak oluşturmaktadır. Bu zeminin üzerine daha fazla yatırım, daha fazla ortak proje ve daha güçlü ekonomik entegrasyon inşa etmek elimizdedir.

Aynı anlayışla, DTİK Makedonya yapılanması içinde de diaspora ekonomisi, yatırım bağlantıları ve iş dünyaları arasında daha güçlü ağlar kurulmasını stratejik öncelik olarak değerlendiriyoruz.

Çünkü inanıyoruz ki ekonomik diplomasi artık klasik diplomasinin tamamlayıcısı değil, merkezî unsurlarından biridir. Bu sempozyumun da tam olarak böyle bir işlev görmesini temenni ediyoruz.

Değerli katılımcılar,

Bugün burada yapılacak tartışmaların yalnızca fikir alışverişiyle sınırlı kalmamasını; yeni ortaklıklar, somut projeler ve sürdürülebilir iş birlikleri üretmesini diliyorum.

Türkiye ile Kuzey Makedonya ilişkileri, yalnızca dostluk temelinde değil; ortak refah üretme iradesi temelinde daha da büyüyecektir.

Biz buna inanıyoruz.

Bu inançla, katkı sunan tüm kurumlara, değerli konuşmacılarımıza ve katılımlarınızla bu toplantıya güç veren siz kıymetli misafirlerimize teşekkür ediyor; sempozyumumuzun verimli, ufuk açıcı ve hayırlı sonuçlara vesile olmasını diliyorum.

Hepinizi saygı ve muhabbetle selamlıyorum.

Teşekkür ederim.

AYDOĞAN ADEMOSKI
Makedonya-Türkiye Ticaret Odası Başkanı
(MATTO)

Sayın Bakanlarım,

Sayın Büyükelçiler,

Sayın kurum ve kuruluş temsilcileri,

Değerli iş dünyası temsilcileri,

Kıymetli misafirler,

Makedonya-Türkiye Ticaret Odası adına hepinizi saygıyla selamlıyor, bu anlamlı ve stratejik öneme sahip organizasyonda sizlerle bir arada olmaktan büyük memnuniyet duyduğumu ifade etmek istiyorum.

Türkiye ile Kuzey Makedonya arasındaki ilişkiler yalnızca tarihsel ve kültürel bağlara değil, aynı zamanda güçlü ekonomik iş birliklerine dayanmaktadır. Bugün burada gerçekleştirdiğimiz bu buluşma, mevcut iş birliklerimizi daha

ileriye taşıyacak yeni fırsatların değerlendirilmesi açısından son derece kıymetlidir.

MATTO olarak bizler, iki ülke arasında sadece bir temsil kurumu değil; aynı zamanda yatırım, ticaret ve iş geliştirme süreçlerinde aktif rol üstlenen bir köprü görevi görmekteyiz. Üyelerimiz arasında oluşturduğumuz güven ortamı ve iş ağı sayesinde, somut projelerin hayata geçirilmesine katkı sağlamaktayız.

Kuzey Makedonya; stratejik konumu, yatırım dostu ortamı ve gelişen ekonomik yapısı ile Türk yatırımcılar için önemli fırsatlar sunmaktadır. Aynı şekilde Türkiye de güçlü üretim kapasitesi, geniş pazarı ve küresel bağlantıları ile Makedon iş dünyası için önemli bir ortak konumundadır.

Ancak açık bir şekilde ifade etmek gerekir ki; mevcut iş birliği düzeyimiz, sahip olduğumuz potansiyelin gerisindedir. Bu noktada, iki ülke arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması'nın (STA) güncellenmesi ve kapsamının genişletilmesi, ticaret hacminin artırılması ve yeni nesil ekonomik iş birliklerinin geliştirilmesi açısından kritik bir ihtiyaç haline gelmiştir.

STA'nın güncellenmesi; sadece ticaretin kolaylaştırılması değil, aynı zamanda yatırımın teşvik edilmesi, lojistik süreçlerin hızlandırılması ve firmalarımızın daha rekabetçi hale gelmesi açısından stratejik bir kaldıraç olacaktır.

Bugün düzenlenen bu sempozyumun; karşılıklı ticaret hacminin artırılması, yeni yatırım alanlarının keşfedilmesi ve sürdürülebilir ekonomik iş birliklerinin geliştirilmesi açısından somut çıktılar üreteceğine inanıyoruz.

Bu vesileyle, organizasyonda emeği geçen başta İktisadi Araştırmalar Vakfı olmak üzere tüm paydaşlara teşekkür ediyor, programın verimli ve başarılı geçmesini temenni ediyorum.

Katılımlarınız için hepinize teşekkür ediyor, saygılarımı sunuyorum.

GJORGJI PETRUSHEV
Kuzey Makedonya Ekonomi Odası Başkan Yardımcısı

Sayın konuklar, Ekselansları, değerli meslektaşlarım ve dostlarım, günaydın.

Kuzey Makedonya Ekonomi Odası adına tüm katılımcılara sıcak bir hoş geldiniz dilemek istiyorum. Özellikle bu sempozyumu düzenleyen Prof. İncekara'ya, bugün Türkiye'nin üst düzeydeki katılımını sağlayan Bakan Yardımcısı Gürcan'a, Bakan Durmişi'ye, Büyükelçi Ulusoy'a, Genel Müdür Şahbaz'a, Başkan Ademoski'ye, Sayın Kara'ya ve her iki ülkeden buraya gelen tüm iş dünyası temsilcilerine saygılarımı sunuyorum. Hepiniz bu masada hoş geldiniz.

Hanımefendiler, Beyefendiler,

Biz birbirimize yabancı değiliz. Bu ilişkiler, hiçbir siyasi haritanın tamamen ortadan kaldırmayı başaramadığı, yüzyıllara dayanan ortak tarih, kültür ve insani bağlar üzerine kurulmuştur. İlişkilerimiz ve bağlarımız yalnızca bir

istatistik değil, bir temeldir. İşte tam da bu temel bu kadar sağlam olduğu için, onun üzerine inşa edeceğimiz şeyler konusunda daha büyük hedefler belirleme hakkına sahibiz.

Ancak yalnızca temeller iş imkânları yaratmaz, fabrikalar kurmaz ve ihracat konteynerlerini doldurmaz. Bunun için planlı ve yapılandırılmış bir ekonomik iş birliği gereklidir ve bu sempozyumun temel amacı da tam olarak budur.

Türkiye şu anda Kuzey Makedonya'nın en büyük ticaret ortaklarından biridir ve iki ülke arasındaki ticaret hacmi yıllık yaklaşık 1 milyar dolar seviyesindedir. Hedefimiz bu rakamı 2 milyar dolara, yani iki katına çıkarmak olmalıdır. Ekonomi Odası olarak bu hedefin yalnızca gerçekleştirilebilir olduğuna değil, aslında çok daha önce gerçekleştirilmiş olması gerektiğine inanıyoruz. İkili Serbest Ticaret Anlaşması yıllardır yürürlüktedir. Gümrük engelleri büyük ölçüde kaldırılmıştır. Geriye kalan ise işletmelerin birbirine bağlanması, prosedürel engellerin azaltılması ve politikaları uygulamaya dönüştürecek iş ilişkilerinin geliştirilmesidir.

Yatırımlar söz konusu olduğunda ise tablo daha da dikkat çekicidir. Merkez Bankası verilerine göre Türkiye, ülkedeki doğrudan yabancı yatırımların mevcut stoku bakımından en büyük beş yabancı yatırımcı arasında yer almaktadır. Bu sermayeyi imalat sektöründe, finans sektöründe, perakende sektöründe ve inşaat sektöründe görüyoruz. Bugün aramızda bulunan HALKBANK'ta da bunu görüyoruz. Bu, uzaktan gerçekleştirilen bir portföy yatırımı değildir. Bu, ekonomimize doğrudan katkı sağlayan, insan odaklı ve istihdam yaratmaya yönelik bir bağlılıktır. Ve bu bağlılığın daha da güçlenmesi gerekmektedir.

Avrupa pazarına erişim sağlamayı düşünen Türk şirketleri ve Brexit ile COVID-19 pandemisi sonrasında tedarik zincirlerinin yeniden yapılandırılmasıyla karşı karşıya olan Türk ihracatçıları açısından Kuzey Makedonya çok daha fazla dikkati hak etmektedir. İş gücü maliyetlerimiz rekabetçidir. Düzenleyici ortamımız giderek AB standartlarıyla daha fazla uyumlu hale gelmektedir. Hükümetimiz, Teknolojik-Endüstriyel Kalkınma Bölgeleri içinde ve dışında yatırım teşvikleri sunmaktadır. Ve bu salonda temsil edilen iş dünyamız, yalnızca ev sahibi değil, bir ortak olmaya hazır ve isteklidir.

Bu ilişkinin temel yapısı büyük ölçüde zaten oluşturulmuştur. Serbest Ticaret Anlaşmamız var. MATTO ve DEİK'i kurumsal bağlantı sağlayıcılar olarak görüyoruz. Bankacılık alanında varlığımız mevcut. Bugün bu salonda bulunan kurumların temsilcilerinin ortaya koyduğu siyasi iradeye sahibiz. Bir sonraki aşamada ihtiyaç duyulan şey ise uygulamadır: daha fazla ortak yatırım,

doğrudan bağlantılı daha fazla iş teması ve her iki tarafın da bu ilişkiyi gerçek ticari riskler üzerinden sınamaya daha fazla hazır olması.

Kuzey Makedonya Ekonomi Odası, bugün yapılacak görüşmelere üyelerinden aldığı açık bir yetkiyle katılmaktadır: neyin işe yaradığını tespit etmek, halen neyin engel teşkil ettiğini belirlemek ve bu iki tespiti somut önerilere dönüştürmek. Öğleden sonra gerçekleştirilecek panel tartışmalarının tam da bu doğrultuda somut içerik ortaya koymasını bekliyoruz.

Tıpkı temel taşının bir kemerin tamamını bir arada tutması gibi -diğer taşlardan herhangi birini çıkarırsanız yapı belki ayakta kalabilir, ancak temel taşını çıkarırsanız yapı çöker- Türkiye ile Kuzey Makedonya arasındaki ilişkilerin, Batı Balkanlar'ın Avrupa ve Avrasya değer zincirlerine ekonomik entegrasyonu için böyle bir temel taşı işlevi görebileceğine inanıyorum. Kuzey Makedonya'nın nüfusu küçük, ancak potansiyeli çok büyük; tarihi zengin ve geleceğe yönelik vizyonu cesurdur. Bugün bu salonda, bu hedefi somut bir yapıya dönüştürmeye başlayabilecek doğru insanlar aynı masa etrafında bulunmaktadır.

Teşekkür Ederim.

BİLAL KARA
DEİK Kuzey Makedonya İş Konseyi Başkanı

Saygıdeğer Ticaret Bakan Yardımcımız Mahmut Gürcan

KMC Ekonomi ve Çalışma Bakanı Besar Durmusi

Kıymetli Büyükelçimiz Fatih Ulusoy beyefendi,

İktisadi Araştırmalar Vakfı Başkanı Prof. Dr. Ahmet İncekara

Halkbank Genel Müdürü Dr. Fatih Şahbaz

Matto Ticaret Odası Başkanı Aydoğan Ademoski

Değerli Protokol Üyeleri,

Kıymetli misafirler,

Sizleri şahsım ve DEİK Türkiye-Kuzey Makedonya İş Konseyi adına saygı ve muhabbetle selamlıyorum.

Öncelikle, Türkiye ile Kuzey Makedonya arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik böylesine değerli ve vizyoner bir organizasyona ev

sahipliği yapan İktisadi Araştırmalar Vakfı'na ve kıymetli başkanı Sayın Prof Dr Ahmet İncekara ya teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum.

Uzun yıllardır ekonomi, kalkınma, uluslararası ticaret ve stratejik iş birlikleri konusunda önemli çalışmalara imza atan İktisadi Araştırmalar Vakfı'nın, iş dünyası ile akademiyi bir araya getiren bu tarz platformları son derece kıymetlidir.

Özellikle Türkiye ile Balkanlar arasındaki ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesine katkı sağlayan bu yaklaşım, hiç şüphesiz geleceğe yönelik çok önemli kazanımlar oluşturacaktır.

Değerli Katılımcılar,

DEİK, yani Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, TC TICARET BAKANLIGIMIZIN KOORDINASYONUNDA Türkiye'nin ekonomik anlamda dünyaya açılan en önemli kurumlarından biridir. Bizler de DEİK çatısı altında faaliyet gösteren diğer iş konseyleri gibi, Türkiye-Kuzey Makedonya İş Konseyi olarak, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesi için çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

Türkiye ile Kuzey Makedonya arasındaki ilişkiler, yalnızca diplomatik düzeyde değil; ticaret, yatırım ve güçlü insani bağlar ile de her geçen gün daha da derinleşmektedir.

Bugün iki ülke arasındaki ticaret hacmi 1 milyar dolar seviyesine yaklaşmıştır. Bizim hedefimiz ise bu rakamı kısa vadede 2 milyar dolar seviyesine taşımaktır.

Türkiye, Kuzey Makedonya'nın en önemli ekonomik ortaklarından biridir. Türk yatırımcılar; bankacılıktan sağlığa, inşaattan üretime kadar birçok sektörde yüz milyonlarca avroluk yatırım gerçekleştirmiştir. Bu yatırımlar yalnızca ekonomik değer üretmemiş, aynı zamanda binlerce kişiye istihdam sağlamıştır.

Kuzey Makedonya ise sahip olduğu stratejik konum ile Balkanlar'da adeta bir ticaret merkezi konumundadır. Avrupa pazarlarına erişim imkânı, genç ve dinamik iş gücü ve yatırım dostu yapısı ile önemli fırsatlar sunmaktadır.

Turizm alanında da ilişkilerimiz hızla gelişmektedir. Her yıl yüz binlerce Türk vatandaşı Balkanlar'ı ziyaret ederken, Kuzey Makedonya'dan Türkiye'ye olan ilgi de artmaktadır. Özellikle sağlık turizmi, kültür turizmi ve karşılıklı yatırımlar yeni iş birliklerinin önünü açmaktadır.

Ancak mevcut rakamlar, potansiyelimizin henüz tamamını yansıtmamaktadır.

Enerji, altyapı, tarım, sağlık ve dijital dönüşüm gibi alanlarda kurulacak yeni ortaklıklar ile bu iş birliğini çok daha ileri seviyelere taşıyabiliriz.

Nitekim, önümüzdeki dönemde bu vizyonu somut adımlarla destekleyen çok önemli organizasyonlar da bizleri bekliyor. Bu vesileyle ben özellikle iki tarihi takvimlerinize not almanızı istirham ediyorum.

İlk olarak 3 Haziran'da İzmir'de, aynı zamanda Kuzey Makedonya'nın Fahri Konsolosu olarak görev yapmaktan onur duyduğum bu güzel şehirde, İzmir Ticaret Odası iş birliğiyle iki ülke iş dünyasını bir araya getirecek önemli bir Türkiye-Kuzey Makedonya İş Forumu düzenleyeceğiz.

Akabinde, 12 Haziran'da İstanbul'da, Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan ve Kuzey Makedonya Başbakanı Sayın Hristijan Mickoski'nin teşrifleriyle gerçekleştirilecek Büyük İstanbul Yatırım Forumu'nda, DEİK olarak paydaş kurumlar arasında yer almaktan ayrıca memnuniyet duyuyoruz.

Yaklaşık 500 Kuzey Makedonyalı iş insanının katılım göstermesi beklenen bu önemli organizasyonun, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri yeni bir seviyeye taşıyacağına inanıyoruz.

Değerli Hazirun,

Sözlerimi bitirirken, şu hususu tekrar vurgulamak istiyorum.

Türkiye ve Kuzey Makedonya, sadece dost iki ülke değil, aynı zamanda ortak hedeflere yürüyen stratejik ortaklardır. Bizler de iş dünyası temsilcileri olarak bu dostluğu daha büyük yatırımlar ve daha güçlü ticaret ile taçlandırmaya kararlıyız.

Hepinizi saygıyla selamlıyor, sempozyumun hayırlı sonuçlara vesile olmasını diliyorum.

Teşekkür ederim.

Fatih ULUSOY
T.C. Üsküp Büyükelçisi

Sayın Bakanlar,

Sayın İktisadi Araştırmalar Vakfı Başkanı,

Sayın Halkbank ve Halkbank Makedonya Genel Müdürleri,

Sayın Ticaret ve Ekonomi Odası Başkanları,

Sayın DEİK Kuzey Makedonya İş Konseyi Başkanı,

İş dünyasının değerli temsilcileri,

Türkiye - Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi ve Sürdürülebilir Yeni Ufuklar konulu sempozyum da sizlerle bir araya gelmekten mutluluk duyuyorum. Bu sempozyumu organize ettiği için İktisadi Araştırmalar Vakfına, katkıları için Halkbank, MATTO ve Kuzey Makedonya Ekonomi Odasına teşekkürlerimi sunuyorum.

Türkiye ile Kuzey Makedonya gücünü müşterek tarihimizden alan çok ya-

kın bağlara sahiptir. Kuzey Makedonya ile karşılıklı işbirliğine dayalı bir stratejik ortaklığımız ve NATO üyeliği bağlamında müttefikliğimiz bulunmaktadır. Bu resmi tanımlamanın da ötesinde Kuzey Makedonya Türkiye için bir dost ve kardeş ülkedir.

Kuzey Makedonya ile her alanda olumlu seyreden ilişkilerimizin en önemli boyutlarından birisini ekonomik ve ticari ilişkilerimiz oluşturmaktadır.

Kuzey Makedonya'da Türkiye imajı olumludur. Kuruluşlarımızın destekleri ve faaliyetleri; ayrıca çok sayıda büyük şirketimizin farklı sektörlerdeki yatırımları Kuzey Makedonya'da iyi bir Türkiye imajı inşa etmiştir. Bu imaj, olumlu Türk malı algısını da pekiştirmektedir. Türk malları, kalitesi, tasarımı ve uygun fiyatı ile beğeni toplamaktadır.

Firmalarımız toplamda iki milyar dolara ulaşan yatırımla bankacılık, eğitim, kültür, sağlık, savunma sanayii, sanayi üretimi, yenilenebilir enerji, turizm, inşaat başta olmak üzere birçok sektörde faaliyet göstermekte, 10 bin kişiye istihdam sağlayarak Kuzey Makedonya'nın kalkınmasına katkı sunmaktadır.

Ülkemiz ayrıca Kuzey Makedonya'nın en büyük ticaret ortaklarındandır. 1 milyar dolara yaklaşan ticaret hacmimizi 2 milyar dolara çıkarma konusunda ülkelerimiz arasında ortak irade bulunmaktadır. Mevcut Serbest Ticaret Anlaşmasının kazan-kazan ilkesi temelinde güncellenmesinin bu hedefe ulaşmamızdaki en büyük katkıyı vereceğine inanıyoruz. Anlaşmanın güncellenmesi müzakerelerine en kısa zamanda başlamayı arzu ediyoruz. Ayrıca, ülkemizden kanatlı eti ithalatına ilişkin kısıtlamanın kaldırılması için girişimlerimizi sürdürüyoruz.

Kuzey Makedonya'nın büyük bir kalkınma hamlesi olarak önümüzdeki dönemde hayata geçirmeyi hedeflediği enerji, ulaştırma ve diğer büyük altyapı projelerinde firmalarımızla katkı sunmak istiyoruz. Savunma sanayi işbirliğinde yakaladığımız ivmeyi geliştirmeyi arzu ediyoruz.

Ekonomik ilişkilerimizin diğer önemli bir boyutunu, iki taraftan da yıllık olarak yaklaşık 250 bini aşan turist sayısı ile turizm sektörü oluşturmaktadır. Önümüzdeki dönemde atacağımız kararlı adımlarla bu mükemmel işbirliğini daha da yukarılara çıkarabileceğimize inanıyorum.

Teşekkür ederim.

Besar DURMUSHI
Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Ekonomi ve Çalışma Bakanı

Sayın Bakan Yardımcısı Mahmut Gürcan,

Sayın Büyükelçi Fatih Ulusoy,

Sayın Prof. Dr. Ahmet İncekara,

Hanımefendiler, Beyefendiler,

Bugün İstanbul Ekonomik Araştırmalar Vakfı tarafından düzenlenen ve "Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Arasındaki Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi ve Yeni Sürdürülebilir Ufuklar" konusuna adanan bu önemli forumun bir parçası olmaktan büyük memnuniyet duyduğumu ifade etmek isterim.

İki ülkemiz arasındaki ilişkiler derin, samimi ve tarihsel olarak teyit edilmiş ilişkilerdir. Türkiye, Kuzey Makedonya'nın bağımsızlığını tanıyan ilk devletler arasında yer almış ve ülkemiz açısından en hassas dönemlerde dahi siyasi ve ekonomik destek başta olmak üzere güçlü desteğini kesintisiz bir şekilde sürdürmüştür.

Bu dostluk, 2008 yılında imzalanan Stratejik Ortaklık Anlaşması ile kurumsallaştırılmış ve ekonomi ve yatırımlardan güvenlik, eğitim ve kültüre kadar uzanan geniş bir iş birliği çerçevesi oluşturulmuştur. Ancak bir gerçektir ki zaman içerisinde bu ortaklığın bazı mekanizmalarından yeterince yararlanılmamıştır.

İşte tam da bu nedenle, bugün ikili ilişkilerimizi daha da derinleştireceğimiz yeni bir aşamada bulunuyoruz.

Mart ayında, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında ikili iş birliğinin genişletilmesine ilişkin Anlaşma'nın imzalanması, ilişkilerimizde yeni bir sayfa açmıştır. Bu belgeyle kurumsal temaslar yoğunlaştırılmakta ve ekonomi ve yatırımlardan savunma ve eğitime kadar birçok alanda ortaklıkların daha da geliştirilmesine imkân sağlanmaktadır. Uzun bir süre sonuçlandırılamayan Anlaşma, yeni Hükümetin göreve gelmesiyle imzalanmış olup, bunun ardından Türk kurumları ve şirketleriyle temaslarımızda önemli bir artış kaydedilmeye başlanmıştır. Türk yatırımcıların bir kısmı ülkemize yatırım yapmak üzere hazırlıklara başlamışken, diğerleri ise somut projelerin hayata geçirilmesi aşamasındadır. Yoğunlaşan bu siyasi diyalog çerçevesinde, üst düzeyde ilk toplantının gerçekleştirilmesi de kararlaştırılmış olup, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Kuzey Makedonya'ya gerçekleştirmesi beklenen ziyaretinin bu kapsamda yapılması öngörülmektedir.

Ekonomik iş birliği ise yürürlükte bulunan Serbest Ticaret Anlaşması'na rağmen henüz potansiyelinin tamamına ulaşmamıştır. Bugün ticaret hacminde açık bir dengesizlik söz konusudur; Türkiye bizim pazarımıza, bizim Türkiye pazarına ihraç ettiğimizden daha fazla ihracat gerçekleştirmektedir.

Ortak hedefimiz, bu ilişkiyi daha dengeli ve daha sürdürülebilir hale getirmektir. Engellerin kaldırılması ve Türk pazarına erişimin kolaylaştırılması halinde, özellikle tarım, gıda sanayisi, ilaç sanayisi ve sanayi üretimi sektörlerinde Makedonya'nın ihracatını artırmak için gerçek fırsatlar bulunmaktadır.

Sayın konuklar,

Bugün kilit mesele, iş birliği yapıp yapmamamız değil, bu iş birliğini iki ülkemizin ekonomileri ve vatandaşları açısından nasıl daha etkin ve daha somut hale getirebileceğimizdir.

Vizyonumuz açıktır, beyanlardan uygulamaya, anlaşmalardan somut projelere ve potansiyelden sürdürülebilir ekonomik büyümeye geçmek.

Bu tür forumların tam da yeni ortaklıkların, yeni yatırımların ve yeni fırsatların oluşturulduğu doğru platform olduğuna inanıyorum.

Teşekkür ederim.

Mahmut GÜRCAN
T.C. Ticaret Bakan Yardımcısı

Sayın Bakan,

Sayın Büyükelçim (Fatih Ulusoy),

İktisadi Araştırmalar Vakfı'nın Kıymetli Başkanı,

Türkiye ve Kuzey Makedonya'nın Değerli İş İnsanları,

İktisadi Araştırmalar Vakfının bu anlamlı etkinliği vesilesiyle Üsküp'te sizlerle bir arada olmaktan büyük memnuniyet duyuyor; sizlere, Sayın Bakanımız Prof. Dr. Ömer Bolat'ın selam ve sevgilerini iletiyorum.

Bu tür etkinliklerin, ülkelerimiz arasında yeni iş birlikleri ve güçlü bir sinerji oluşturduğuna inanıyorum.

Bugün küresel ekonomi, derin ve çok boyutlu bir dönüşüm sürecinden geçmektedir.

Jeopolitik gerilimler, ticaret savaşları, korumacı eğilimlerin yükselişi, te-

darik zincirlerindeki kırılmalar, enerji ve gıda güvenliği kaygıları; tüm ülkeleri yeni bir ekonomik düzene hazırlanmaya zorlamaktadır.

Bu konjonktürde ülkeler; daha dirençli, daha kapsayıcı ve sürdürülebilir büyüme modelleri inşa etmenin arayışı içindedir.

Güçlü üretim altyapımız, çeşitlenen ihracat kapasitemiz, dinamik girişimci ekosistemimiz ve stratejik konumumuzla; bölgemizin güvenilir bir üretim üssü ve istikrarlı bir ticaret ortağı konumundayız.

Küresel ticaretin yeniden şekillendiği bu dönemde, dost ve kardeş ülkelerle kuracağımız iş birlikleri her zamankinden daha büyük önem taşımaktadır.

İşte bu anlayışla, Kuzey Makedonya ile ilişkilerimize özel bir önem atfediyoruz.

Ülkemiz ticaret ortaklarına güçlü bir ekonomik vizyon ve kapsamlı bir iş birliği zemini sunmaktadır.

TÜRKİYE-KUZEY MAKEDONYA İKİLİ TİCARET (Milyon $)						
Yıl	İhracat	Değ. %	İthalat	Değ. %	Hacim	Denge
2024	713	10	196	-13,7	909	517
2025	710	-0,3	175	-10,7	885	535
2025 (1-4)	212	-4,8	56	-9	268	156
2026 (1-4)	255	20,3	73	31,5	328	182
Yatırımlar	Gelen: - Giden: 384 milyon dolar (Stok)					
Müteahhitlik	45 Proje; 1,97 milyar dolar					

Saygıdeğer Konuklar,

Bugün küresel ekonomi, derin ve çok boyutlu bir dönüşüm sürecinden geçmektedir.

Jeopolitik gerilimler, ticaret savaşları, korumacı eğilimlerin yükselişi, tedarik zincirlerindeki kırılmalar, enerji ve gıda güvenliği kaygıları; tüm ülkeleri yeni bir ekonomik düzene hazırlanmaya zorlamaktadır.

Bölgemizi ve küresel ticaret rotalarını doğrudan etkileyen jeopolitik kırılganlıklar bu tabloyu daha da karmaşık hale getirmektedir.

Tüm bu olumsuz konjonktüre rağmen Türkiye ekonomisi güçlü duruşunu

korumakta, üretim ve ihracat kapasitesini genişleterek istikrarlı büyümesini kararlılıkla sürdürmektedir.

Ülkemiz; 86 milyonluk nüfusu, 1,7 trilyon dolara yaklaşan gayrisafi yurt içi hasılası ve 820 milyar doları aşan dış ticaret hacmiyle, küresel ekonominin önde gelen aktörlerinden biri konumundadır.

Türkiye ekonomisi, 2025 yılının son çeyreğinde %3,4 oranında büyüyerek son 22 çeyrektir kesintisiz büyüme performansını sürdürmüş; seneyi ise %3,6 büyüme oranı ile kapatmıştır.

2002 yılında 36 milyar dolar olan ihracatımız yaklaşık 8 katına çıkarak 2025 yılında 273,4 milyar dolar düzeyinde tarihi bir rekor kırmıştır.

2025 yılının 12 ayının 10'unda, aylık ihracatımızda geçen yılın aynı aylarından daha fazla ihracat artışı sağlanmıştır.

28 Mart 2025'te, 2 milyar 124 milyon dolar ile günlük mal ihracat rekoru yenilenmiştir.

2025 yılı aralık ayında 26 milyar 345 milyon dolar ile 102 yılın Cumhuriyet rekoru kırılmıştır.

Mal ihracatındaki bu tarihi başarı, hizmet ihracatımızla da desteklenmiş; hizmet ihracatımız 122,6 milyar dolara ulaşmıştır.

Bu ivme, 2026 yılında da başarıyla sürdürülmüştür.

Zorlu uluslararası ekonomik, ticari, siyasi ve jeopolitik gelişmelere rağmen, nisan ayında ihracatımız; geçen yılın aynı ayına göre yüzde 22,3 artışla 25,4 milyar dolara yükselerek, Cumhuriyet tarihimizin en yüksek ikinci aylık mal ihracatı rakamı elde edilmiştir.

2026 için hedefimiz ise; 282 milyar dolarlık mal ihracatı ve 128 milyar dolarlık hizmet ihracatı olmak üzere toplam 410 milyar dolarlık ihracat büyüklüğüne ulaşmaktır.

Bugün geldiğimiz bu nokta, ihracatçılarımızın azmi ve üstün gayretiyle elde edilmiş bir başarıdır; aynı zamanda, ülkemizin ekonomik hedeflerine ne denli emin adımlarla yürüdüğünün de somut bir göstergesidir.

Değerli Katılımcılar,

Türkiye ve Kuzey Makedonya arasındaki dostluk sadece ortak tarihimizin köklü bir hatırası değil; aynı zamanda, karşılıklı güvenin, kardeşliğin ve geleceğe yönelik ortak vizyonumuzun da güçlü bir teminatıdır.

Bu vizyonun en güzel örneklerinden biri, ülkelerimiz arasında hızla gelişen ekonomik ve ticari ilişkilerdir.

Kuzey Makedonya ile ikili ticaretimiz, 2000'li yılların başında yalnızca 100 milyon dolar seviyesindeyken; 2025 yılı rakamlarıyla, gerek Serbest Ticaret Anlaşmamızın sağladığı avantajlar, gerek iki ülke iş insanlarının ortaya koyduğu girişimci ruh olsun, 885 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır.

Bu olumlu seyirden aldığımız güçle, bu yıl ikili ticaret hacmimizi 1 milyar dolar gibi sembolik ve tarihi bir eşiğe taşımakta kararlıyız. Akabinde daha güçlü hedeflerle yolumuza devam edeceğiz.

Şüphesiz bu hedefe giden yolda en büyük gücümüz, ikili ticaretimizin ötesinde, ülkelerimiz arasında derinleşen yatırım iş birliğidir.

Kuzey Makedonya, Türkiye'nin Balkanlar'daki en büyük yatırım ortaklarından biri olarak yer almaktadır.

Kuzey Makedonya'da resmi kayıtlara göre ortaklarından en az biri Türk vatandaşı olan 4.000'in üzerinde şirket faaliyet göstermektedir.

2025 yılı itibarıyla Türkiye'den Kuzey Makedonya'ya yönelik doğrudan yabancı yatırımlar, 384 milyon dolara ulaşmıştır.

Müteahhitlik firmalarımız bugüne kadar Kuzey Makedonya'da yaklaşık 2 milyar dolara değerinde 45 proje tamamlamıştır.

Bu başarılarımızın somut bir yansımasını, şu an içinde bulunduğumuz bu güzide mekânda da görmekteyiz: Limak Üsküp Luxury Hotel.

Bu çerçevede, Kuzey Makedonya'nın da yararlanıcısı olduğu, AB'nin "Batı Balkanlar Büyüme Planı" kapsamındaki yeni projelerde güçlü iş birliği alanları olduğuna inanıyoruz.

Saygıdeğer Konuklar,

Dünya ekonomisi yeşil ve dijital dönüşüm ekseninde yeniden şekilleniyor.

Etkinliğimize de ismini verdiği üzere artık sürdürülebilir bir geleceğe, yeni ufuklara açılma zamanı.

Türkiye, "Yeşil Mutabakat Eylem Planı" ve "İklim Kanunu" ile düşük karbonlu üretim modeline geçişte öncü adımlar atmaktadır.

Biz, yeşil dönüşümü yeni bir rekabet alanı değil, ortak refah ve kalkınma fırsatı olarak görüyoruz.

Önümüzdeki dönemde hedefimiz, sadece ticaret hacmini artırmak değil; teknoloji, yenilik ve sürdürülebilir yatırımların payını büyütmektir.

Türkiye, yenilenebilir enerji alanında sahip olduğu teknoloji, üretim kapasitesi ve yatırım tecrübesiyle Kuzey Makedonya'nın bu sürecine katkı sunmaya hazırdır.

Özellikle metal, otomotiv, plastik, kimya, tekstil ve mobilya gibi stratejik sektörlerde yeşil tedarik zincirlerinin kurulması, döngüsel üretim süreçlerinin geliştirilmesi ve yeşil yatırımların teşvik edilmesi, iki ülke sanayileri arasındaki iş birliklerini daha dirençli ve sürdürülebilir hale getirecektir.

Kuzey Makedonya'nın doğal kaynak zenginliği ve üretim yapısıyla, Türkiye'nin yatırım ve teknoloji kapasitesinin birleşmesi, yalnızca iki ülke ekonomileri için değil, bölgesel enerji güvenliği ve sürdürülebilir kalınma açısından da örnek bir iş birliği modeli oluşturacaktır.

Değerli Hazirun,

Sözlerime son verirken; Türkiye olarak, Kuzey Makedonya ile paylaştığımız ortak tarih, kültürel miras, gönül bağı ve kardeşlik temelleri üzerinde yükselen ilişkilerimizi her alanda daha ileriye taşımaktan büyük bir mutluluk, gurur ve onur duyduğumuzu özellikle vurgulamak istiyorum.

Yüzyıllar boyunca aynı coğrafyayı, aynı medeniyet havzasını ve aynı kaderi paylaşan iki kardeş millet olarak; bugün de ortak bir geleceği inşa etme iradesini birlikte ortaya koyuyoruz.

Üsküp'ten İstanbul'a, Manastır'dan Ankara'ya uzanan bu köklü dostluk bağı, bugünün ekonomik, ticari ve kültürel iş birliklerine sağlam bir zemin oluşturmaktadır.

Bizim vizyonumuz; Sayın Bakanımızın da ifade ettiği üzere "rekabet eden değil, birlikte üreten Balkan coğrafyası" inşa etmektir.

Bu vizyon doğrultusunda, ülkelerimiz arasındaki ekonomik ortaklığı yalnızca rakamlarla değil; insan odaklı, sürdürülebilir ve karşılıklı kazanca dayalı bir çerçevede daha da derinleştirmeyi hedefliyoruz.

Bu vesileyle, sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen tüm kurum ve kuruluşlara, kıymetli konuşmacılara ve değerli katılımcılara içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca, yakın zamanda İstanbul'da düzenlemeyi öngördüğümüz Türki-

ye-Kuzey Makedonya İş ve Yatırım Forumu'nda da sizleri aramızda görmekten memnuniyet duyacağımızı ifade etmek istiyorum.

Hepinizi saygıyla ve muhabbetle selamlıyorum.

TEBLİĞ OTURUMU

- ***Türkiye'nin Ekonomik Profili ve Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ile İşbirliğinin Son 10 Yılı Değerlendirilmesi ve Gelecek Perspektifi***

  Prof. Dr. Adem ŞAHİN
  TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Öğretim Üyesi

- ***Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin Ekonomik Profili ve Yatırım Görünümü Türkiye ile İşbirliğinin Son 10 Yılı Değerlendirilmesi ve Gelecek Perspektifi***

  Igor VELEVSKI
  Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Yatırım Ajansı Devlet Danışmanı

TÜRKİYE'NİN EKONOMİK PROFİLİ VE KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ İLE İŞBİRLİĞİNİN SON 10 YILI DEĞERLENDİRİLMESİ VE GELECEK PERSPEKTİFİ

Prof. Dr. Adem ŞAHİN
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Öğretim Üyesi

Çok Değerli Katılımcılar,

Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Sizlere, "Türkiye'nin Ekonomik Profili ve Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ile İş Birliğinin Son 10 Yıl Değerlendirmesi ve Gelecek Perspektifi" hakkında bazı başlıklarda bilgiler sunmaya gayret edeceğim.

Çok geniş bir açılış oturumu gerçekleştirdik ve değerli konuşmacılarımız birçok meseleyi satır aralarında da olsa sizlere sundular. Biz muhtemelen bazı şeyleri tekrar edeceğiz. Bu tekrar konusunun ben bazen olumsuz de-

ğil, olumlu olduğunu düşünüyorum. Çünkü, tarafların hemen hemen hepsinin aynı hastalığa, aynı teşhisi koymuş olmaları, aynı beklentiler etrafında toplanmaları ve bunun tekrarı bazen faydalı da olabiliyor.

Bu sunum çerçevesinde, süre konusunu da dikkate almak suretiyle bir miktarda hızlı hareket etmeye gayret göstereceğim.

Öncelikle, Türkiye'nin seçilmiş ekonomik ve sosyal göstergeleri üzerinden Türkiye ekonomisi ağırlıklı olmak üzere, Türkiye hakkında genel bazı bilgiler verdikten sonra, tebliğin ikinci bölümünde iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin mevcut durumuna kısaca değinerek, gelecekte olabilecek gelişmeler başlığı altında da görüşlerimi sizlerle paylaşmaya gayret edeceğim. (Slayt-2)

Hepimizin bildiği üzere dünyadaki gelişmeler, artık her ülkeyi yeni şeyler düşünmeye zorluyor. Malumunuz iktisadi hayatta ve siyasi hayatta bizim bazen teknolojik ve savaş çevrimleri dediğimiz, bazen teknoloji tabanlı bazen de savaş tabanlı birçok şeyin değişime zorlandığını görüyoruz.

Bugün yaşadığımız dünya, hem teknoloji hem de savaş baskısı altında yeni birtakım değişimlere gebe. Adeta, 1. Dünya Savaşı veya 2. Dünya Savaşı sonrasında olduğu gibi dünyanın yeniden şekillenmeye başladığı bir dönemde bulunuyoruz.

Bu dönemin gerçekleri çerçevesine baktığımız zaman Türkiye; küresel alanlar arasında önemli bir geçiş noktası olması, zorlu bir coğrafya içerisindeki rekabetçi yapısı, askeri kapasitesi, diplomatik girişimleri ile ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda, mevcut dünyanın uluslararası kuruluşlarının kurucu üyesidir, genç ve dinamik nüfus yapısı ile önemli bir potansiyele sahiptir ve enerji üreticisi ülkeler arasında bir geçiş koridoru durumundadır. Dolayısıyla hem stratejik konumu hem de bölgesel güç görünümü ile Türkiye'nin küresel rekabette daha güçlü ve daha görünür hale gelmeye başladığını müşahede ediyoruz.(Skayt-3)

Ekonomik olarak baktığımızda ve gayri safi yurt içi dünya hasılalarına göre bir değerlendirme yaptığımızda Türkiye'nin, satın alma gücü paritesine göre dünyanın 11. büyük ekonomisi, cari fiyatlarla gayrisafi yurtiçi hasıla sıralamasında ise 16. büyük ekonomisi durumunda olduğunu görüyoruz. Yaklaşık 1,6 trilyon dolarlık bu ekonominin, %90'ına yakını ise hizmetler ve sanayi bileşiminden meydana gelmektedir. Bugün itibari ile kişi başına geliri de 20.000 dolar civarında olan bir ülkedir. (Slayt-4)

Ekonomik büyüme açısından baktığımızda, büyümenin bütün ülkeler açısından önemli bir sorun olduğunu görüyoruz. Çünkü 2019 yılından itibaren

pandemi ile başlayan ve bütün dünya ülkelerinde büyüme rakamlarının negatif yönde revize edildiği bir süreç söz konusudur. Bu revizyona rağmen, gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelere, Avrupa Birliği bölgesi ve diğer ülkelere baktığımızda Türkiye'nin ortalama %5'ler, %4'ler civarında büyümeyi başarabilmiş bir ülke olduğunu görüyoruz. Şu anda uygulanan mevcut programda zaten hep büyüme esaslı bir programdır. Zira dünya bize bunu öğretti, eğer bir ekonomik krizden bahsediyorsanız, bir ekonomik bunalımdan bahsediyorsanız, bunun bir tek çaresi var üretmektir. Üretmediğiniz takdirde hiçbir ekonomik problemi, hiçbir ekonomik sorunu maalesef çözemiyorsunuz.(Slayt-5)

Ülkelerin üzerinde durdukları diğer önemli iki kriter de ne kadar borçlu oldukları ve ekonomilerinin ne kadar enflasyon üretiyor olduğudur. Borç açısından yönetilebilirlik göstergesi olarak kabul edilen Avrupa Birliği Maastricht kriterlerine göre %60 civarında normal kabul edilen oran çerçevesinde değerlendirildiğinde, Türkiye % 24'lük bir kamu borcuyla yoluna devam etmektedir. Ancak, ekonomimiz maalesef enflasyon üretmeye de devam etmektedir.(Slayt-6)

Her ne kadar yapılan orta vadeli programlarda, planlarda enflasyonla mücadeleyle alakalı ciddi hedefler ortaya konulsa da dünya tedarik sisteminde meydana gelen aksaklıklar ve rekabetin geldiği nokta, enflasyonla mücadeleyi hemen hemen bütün ülkeler için sıkıntılı hale getirmiş durumda. (Slayt-6)

Türkiye'nin sanayi ve teknoloji altyapısına ve bu altyapıya sağladığı teşviklere baktığımızda, yaklaşık 100 yıllık Cumhuriyetimizin sanayileşme serüvenin öğrettiği ve dünyadaki iyi örneklerin transferi ile elde edilen ciddi bir yatırım teşvik sisteminin ve sanayi altyapımızın olduğunu söyleyebiliriz.(Slayt-7)

Malumunuz teşvik edilen alanların, teşvikte kullanılan araçların artık tek tek saymaya gerek olmaksızın bütün dünya ülkelerinin yatırımı teşvik ediyorum dediği zaman ortaklaşa kullandığı ve geliştirmeye çalıştığı hususlar olduğunu görüyoruz. Ama belki de Türkiye için pozitif bir ayrımcılık, gelişme alanı diye baktığımızda, özellikle sanayinin dengeli bölgesel kalkınmaya hizmet eder ve düzenli alt yapıların üzerinde yükselmesi için organize sanayi bölgeleri, endüstri bölgeleri, ihtisas organize sanayi bölgeleri, AR-GE merkezleri, tasarım merkezleri, teknoloji geliştirme bölgeleri gibi bölge bazlı altyapıların teşviklerle desteklendiği görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye'nin, geniş coğrafyasının getirdiği bölgesel gelişmişlik farklarını dikkate alarak, 6 bölge şeklinde derecelendirilmiş bir teşvik yapısının olduğunu görüyoruz, yani gittiğiniz yöre gelişmişlik seviyesiyle bağlantılı olarak size bazı pozitif ayrıcalıklar sunabiliyor.(Slayt-7)

Diğer bir konu, üzerinde çok konuşulan dış ticarettir. Türkiye, her ne kadar 400 milyar doların üzerinde ithalat, 300 milyar doların üzerinde ihracat yapıyor olsa da dikkatimizi çeken kritik bir nokta var. İhracatla, ithalatın arasındaki bu durumun artık kronik bir hale gelmiş olmasıdır. 100 milyar dolarlık bu açık, yapılacak ekonomik iş birliklerinin ve yatırım politikasının bunu gidermeye yönelik alanlara yönelmesini icap ediyor. Ama güzel olan taraf, Türkiye ihracatının yaklaşık %90'ının, belki %90'dan da fazlasının sanayi ürünleri konusunda olmasıdır. (Slayt-8)

İhracattaki ilk 10 ülkeye baktığımızda Almanya, ABD, İtalya, Birleşik Krallık gibi dünyanın ve bulunduğumuz Avrupa Birliği Bölgesi'nin sanayi açısından gelişmiş önemli ülkelerine ihracat yaptığımızı görüyoruz. İthalatta da ağırlıklı olarak Çin, Rusya, Almanya ve ABD ilk sıralarda yer almaktadır. Bu kompozisyon bize ara malı tedariki noktasında veya ihraç edilen ürünlerin bilişiminde kullanılan ara mallarının temini noktasında ağırlıklı ithalat yapıldığını ve Çin'in diğer ülkelerde olduğu gibi bizde de ağırlığının fazla olduğunu göstermektedir. (Slayt-8)

Türkiye'nin buradaki bir diğer özelliği de enerji ve hammadde ithalatçısı bir ülke konumunda olması, yani istese de istemese de Türkiye'nin ciddi bir enerji hammaddesi ithalatı var. (Slayt-8)

Ayrıca, Türkiye'nin küresel mal ihracatı ve ithalatını birlikte değerlendirdiğimizde, payının %1 civarında olduğunu görüyoruz. Bu yönüyle dünya ticaretindeki durumuna baktığımız zaman da şunu anlıyoruz; sanayileşmiş, sanayi ürününü ihracatı yapan ve bunu da rekabetçi ülkelere satabilen ülke konumuna gelmiş durumdadır.

İhracat performansına baktığımızda: Türkiye'nin dünyada en çok pazara ulaşabilen ülkeler arasında olduğunu, bütün jeopolitik risklere rağmen kendisine yeni pazarlar bulabildiğini, dış ticarette görece yakın ülkelerin tercih edildiğini ve Balkan ülkelerinin ağırlığının giderek artmaya başladığını, pazar çeşitliliği noktasında sanayi sektörünün dönüştürülmesi için ihracatta imalat sanayinin ön plana çıkarıldığını, son dönemde bulunduğumuz bölgede Polonya ile bir miktar rekabet içinde olduğumuzu ve Türkiye'nin performansının olumlu yönde geliştiğini söyleyebiliriz.(Slayt-9)

Türkiye için iki önemli sektörde turizm ve inşaattır. Malumunuz, bunlara daha önceki konuşmacılar tarafından da değinildi. Türkiye; Fransa, İspanya ve ABD'den sonra dünyada en fazla ziyaret edilen dördüncü ülkedir ve bunu 130'dan fazla ülkeye seyahat eden bir hava yoluyla da desteklemektedir. Mavi bayraklı plajları ile dünyada 3. sıradadır. Turizm gelirleri açısından bak-

tığımızda yaklaşık 65 ila 70 milyar dolar arasında değişen bir gelir elde ediyoruz, bu açıdan Türkiye'nin önemli bir turizm destinasyonu olduğunu tespit edebiliriz. (Slayt-10)

İnşaat sektörüne baktığımızda da KOBİ tabanlı, güçlü ve dinamik yapısı olan bir sektör olduğunu görüyoruz. Türkiye'nin kendi gerçekleri, kendi inşaat sektörüne olan bağımlılığı, ayrıca son dönemde yaşadığımız ve bir daha inşallah yaşamayı dilemeyeceğimiz deprem felaketinin beraberinde getirdiği faaliyetler, hem yurtiçinde hem de yurtdışında inşaat sektörünü sürekli dinamik tutuyor ve besliyor. Uluslararası istatistiklerde Çin'den sonra yurtdışında en fazla inşaat taahhüdü yapan ülkeler arasındayız. İnşaat sektöründeki dönemsel emek yoğunluğu da dikkate alındığında, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından son derece lokomotif bir sektör olduğunu söyleyebiliriz. (Slayt-10)

Yabancı sermayeye baktığımızda, uluslararası doğrudan yabancı sermaye girişleri açısından Türkiye, grafikte de görüyorsunuz, 10 milyar doların üzerinde sürekli yabancı sermaye alan bir ülkedir. Sermayenin sektörel dağılımına baktığımızda sırasıyla hizmetler, imalat sanayi ve enerji sektörlerinin ön plana çıktığını görüyoruz. (Slayt-11)

Uluslararası doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında ilk 10 ülke sıralamasında Hollanda, ABD, İngiltere, Almanya ilk dörtte yer almaktadır. Kuzey Makedonya ise sıralamada, yani bizim resmi istatistiklerimize göre 79. sırada gözükmektedir. Uluslararası doğrudan yabancı sermaye tablo ve grafikteki veriler çerçevesinde değerlendirildiğinde, sermayenin daha çok Avrupa menşeli ülkelerden geldiğini ve Türkiye'nin bulunduğu bölge itibariyle yönetim merkezi olmaya aday yatırımları çektiğini görmekteyiz. (Slayt-11)

Türk yatırımcıların ise 132 ülkede, 1.470 doğrudan yatırımı, aşağı yukarı 60 milyar dolarlık yatırımı bulunuyor. Merkez Bankası verilerine göre bu ülkeler içerisinde Kuzey Makedonya, Türkiye'de yerleşik kişilerin en fazla yatırım yaptıkları ülkeler arasında 20. ülke konumundadır ve bunun önemli bir rakam olduğunu düşünüyorum. Ben de bizden önceki konuşmacılar gibi bu rakamın artmasını temenni ediyorum. (Slayt-11)

Buradaki şekilde, bazı Türk firmalarının isimleri bulunuyor. Bu isimler, Kuzey Makedonya'da bulunan yatırımcılara tanıdık gelecektir. Son 10 yıllık dönemde Kuzey Makedonya'ya yapılan yatırımlarda hızlı bir artış var, yine ortaklardan en az birinin Türk vatandaşı olduğu yatırımların sayısında da ciddi artışı olduğu ve bunların sayısının 2.000'e yaklaştığı tahmin ediliyor. Gerçekleştirilen bu yatırımların 1,6 milyar doların üzerinde olduğu ve 10.000'nin

üzerinde kişiye istihdam sağlandığı değerlendirilmektedir. Yatırımların bankacılık, sigortacılık, eğitim, sağlık, inşaat, yenilenebilir enerji gibi alanlara yöneldiğini görüyoruz. (Slayt-12)

Peki Türkiye, Kuzey Makedonya ekonomik ilişkilerinin ülkeler arasındaki hukuki alt yapısı nedir diye baktığımızda biz, 1993 yılından günümüze kadar sürekli iki ülke arasındaki ilişkileri anlaşmalarla güçlendirmeye çalışan konumdayız. Turizm konusunda, ticaret konusunda, sosyal güvenlik konusunda, uluslararası karayolu taşımacılığı, gümrük muafiyetleri vs. gibi, yani serbest ticaret anlaşması da dahil olmak üzere iki ülke arasında yapılabilecek anlaşma tabanını tamamlamış durumdayız. (Slayt-13)

Belki yaşanmış döneme bakmak suretiyle, bazı anlaşmaların revize edilmesi gerekiyor olabilir. Ama şunu söyleyebiliriz, iki ülkenin birbirini tanıma, birbiriyle kardeşlik ilişkisi geliştirme, ortak tarihi bağları yaşatma ve bunu sağlayacak olan ekonomik ve siyasi anlaşmaları yapma konusunda bir eksiği yok. Bunlar yeterince yapılmış, artık bunun sonuçlarını, bunun meyvelerini bir anlamda toplama zamanıdır. (Slayt-13)

İki ülke dış ticaretinin 2025 yılı verilerine baktığımızda, dış ticaret hacminin yaklaşık 900 milyon dolar civarında olduğunu görmekteyiz. İki tarafın resmi getirilerine baktığımızda "Niçin 2 milyar dolar olmasın ki" diye bir hedefimiz var. Bununda gerçekleştirilebilir bir hedef olduğunu değerlendiriyoruz. (Slayt-14)

Peki, burada nasıl bakmak lazım, esasında çok basit bakmak lazım. Şöyle ki Türkiye ne ihraç ediyor, Kuzey Makedonya Türkiye'ye ihraç ettiklerinde ne alabiliyor? Türkiye ne ithal ediyor, Türkiye ithalatının hangi kalemlerini Kuzey Makedonya'dan temin edebilir?

Kendi kendine yeterli olabilmesi içini, ithal ikamesi sağlayabilmesi için, ihracatı geliştirmesi için hangi alanlara yatırım yapması gerekiyor. Bu esasında zor bir hesap değil, bu analiz sağlıklı bir şekilde yapılabilsin.

2015 ve 2025 kompozisyonuna baktığımızda esasında ikili ticaretin kompozisyonunda çokta bir değişiklik olmadığını aşağı yukarı aynı seviyede aynı ürünlerle gündemde olduğunu tespit ediyoruz. (Slayt-14)

Potansiyel yatırım ve ticaret alanları diye baktığımızda Kuzey Makedonya için şunu söyleyebiliriz, Teknoloji yoğun sektör yatırımları yapılabilir bir ülke. Türkiye için baktığımızda da yine teknoloji yoğun ama yüksek katma değerli sektör yatırımlarının ön planda olduğunu değerlendiriyoruz. Sanayide, hizmetlerde, tarım, hayvancılık, madencilik ve diğer sektörlerde yatırımların han-

gi alanlarda olabileceğine dair başlıkları da sizlerle sunumumda paylaşmaya çalıştım. (Slayt-15)

Şimdi gelecek profilinde; stratejik ortaklık ve iş birliği ağları, lojistik ve taşımacılık, elektronik ve dijital bağlantısallık, ikiz dönüşüm, enerji tedariki ve güvenliği, bilgi paylaşımı ve teknoloji transferi, yenilikçilik gibi konuların işbirliği açısından ana konular olacağını değerlendiriyoruz. Bunlar, aynı zamanda dünyanın bugünkü değişiminde ana başlıklar olarak karşımıza çıkıyor. (Slayt-16)

Yine gelecek profiliyle ilgili şunu söyleyebiliriz, son on yıllık süreçte güçlü ekonomik ilişkilerin inşaa edilmeye devam edilmiş, tarihsel, kültürel ve demografik bağların yeni işbirlikleriyle geleceğe taşındığı bir dönem olmuştur. Her iki ülke de bu dönemin devamı arzusundadır. Bu toplantılar ve karşılıklı ziyaretler ister istemez bunu daha da yapılabilir hale getiriyor. (Slayt-17)

Biz neler yapabiliriz sorusuna, daha önce saydığımız başlıklardan bazılarını tekrarlayarak cevap vermeye çalışacağım. Ekonomik ve siyasi alanda, stratejik iş birliği içerisinde daha fazla ticaret yapabilmek için ulaşım ve yeni stratejik yol güzergâhlarının değerlendirilmesi, tamamlayıcı sektörlerde AR-GE, üretim ve tarımda kendi kendine yeterliliği temin edici iş birliklerinin geliştirilmesi, sürdürülebilirlik ve yeşil dönüşüme dair çalışmaların gerçekleştirilmesi, enerji, savunma sanayi, turizm, eğitim ve dijitalleşme alanlarında işbirliklerinin ve bilgi paylaşımının geliştirilmesi şeklinde kısaca sıralayabiliriz.

Diğer yandan, bu alanların Türkiye ve Kuzey Makedonya ekonomik ilişkilerinin gelecek perspektifinde önemli başlıklar olacağını sizlerle tekraren paylaşmak istiyor ve hepinize teşekkür ediyorum.

TÜRKİYE'NİN EKONOMİK PROFİLİ VE KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ İLE İŞBİRLİĞİNİN SON 10 YIL DEĞERLENDİRİLMESİ VE GELECEK PERSPEKTİFİ

TÜRKİYE'S ECONOMIC PROFILE AND COOPERATION WITH THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA: AN EVALUATION OF THE LAST 10 YEARS AND FUTURE PERSPECTIVES

Prof. Dr. Adem ŞAHİN
07 Mayıs 2026, ÜSKÜP

1

SUNUM PLANI

01 Türkiye: Genel Bilgi

02 Türkiye: Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler

03 Türkiye - Kuzey Makedonya: Ekonomik İlişkileri

04 Türkiye – Kuzey Makedonya: Potansiyel Yatırım ve Ticaret Alanları, Gelecek Profili

2

Türkiye: Genel Bilgi

Stratejik Konum
Küresel Pazarlar Arasında Önemli Bir Geçiş Noktası

Bölgesel Güç
Zorlu coğrafyası, rekabetçi yapısı, askeri kapasitesi ve diplomatik girişimleri ile ön planda

Uluslararası Arenada Önemli Bir Aktör
Uluslararası kuruluşların kurucusu/üyesi

Nüfus Potansiyeli
Genç, eğitimli nüfusu ve büyük bir işgücü potansiyeli

Önemli Bir Enerji Üssü
Enerji üreticisi ve tüketicisi bölgeler arasında güvenli bir koridor ve terminal

Küresel Rekabette Daha Güçlü ve Daha Görünür.

3

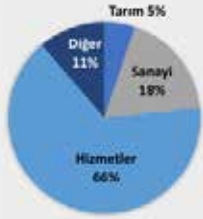
Türkiye Ekonomisi: Seçilmiş Makroekonomik Göstergeler

GSYH DÜNYA SIRALAMASI (2025)

Dünya GSYH Sıralama (SGP)	Dünya GSYH Sıralama (Cari)
1. Çin	1. ABD
2. ABD	2. Çin
3. Hindistan	3. Almanya
4. Rusya	4. Japonya
5. Japonya	5. B.Krallık
6. Almanya	6. Hindistan
7. Endonezya	7. Fransa
8. Brezilya	8. Rusya
9. Fransa	9. İtalya
10. B.Krallık	10.Kanada
11. Türkiye	11.Brezilya
12. İtalya	12.İspanya
13. Meksika	13.G.Kore
14. G.Kore	14.Avustralya
15. İspanya	15.Meksika
16. Kanada	16.Türkiye

GSYH VE SEKTÖREL DAĞILIMI (2025)

GSYH (Cari Fiyatlarla Milyar $)	
2015	868
2016	870
2017	864
2018	807
2019	775
2020	730
2021	828
2022	925
2023	1.153
2024	1.358
2025	1.596

KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GSYH ($) VE TAHMİNLERİ

4

Türkiye Ekonomisi: Seçilmiş Makroekonomik Göstergeler

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE BÜYÜME (IMF, %, 2025)

Türkiye'nin Büyüme Ortalaması (%)	
1925 - 2025	4,7
2005 - 2025	5,1
2015 - 2025	4,8

	2024	2025	2026	2027	2031
Gelişmiş Ülkeler	1,8	1,9	1,8 ▲	1,7	1,5
Avro Bölgesi	0,9	1,4	1,1 ▼	1,2	1,1
ABD	3,1	2,1	2,3 ▼	2,1	1,8
Japonya	-0,2	1,2	0,7	0,6	0,6
Çin	5,0	5,0	4,4 ▼	4,0	3,3
Hindistan	7,1	7,6	6,5 ▲	6,5	6,5
Brezilya	3,4	2,3	1,9 ▲	2,0	2,5
Rusya	4,9	1,0	1,1 ▲	1,1	1,0
Türkiye	3,3	3,6	3,4 ▼	3,5	4,0

- IMF, Orta Doğu'daki çatışmanın yol açtığı aksaklıkların etkisiyle küresel ekonomik büyüme tahminlerini yeniden belirlemiştir.
- Türkiye Ekonomisi büyümeye devam etmiştir.
- OECD'nin en hızlı büyüyen ekonomilerindendir.
- Gelişmiş ülke ortalamasının üzerinde büyümüştür.
- Uygulanan ekonomik program büyümeyi ve fiyat istikrarını desteklemektedir.

Türkiye Ekonomisi: Seçilmiş Makroekonomik Göstergeler

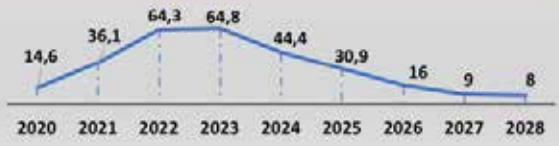
AB TANIMLI BORÇ STOKU/GSYH VE TÜRKİYE'DE ÖNGÖRÜLERİ, (2025, %)

AB TANIMLI BORÇ STOKU

- Borçlanma kabiliyeti yüksektir.
- Maastricht kriterinin (%60) altında gerileme kaydetmiştir.
- Küresel salgın öncesindeki seviyelerin altında, dikkat çekici gerileme gözlemlenmiştir.

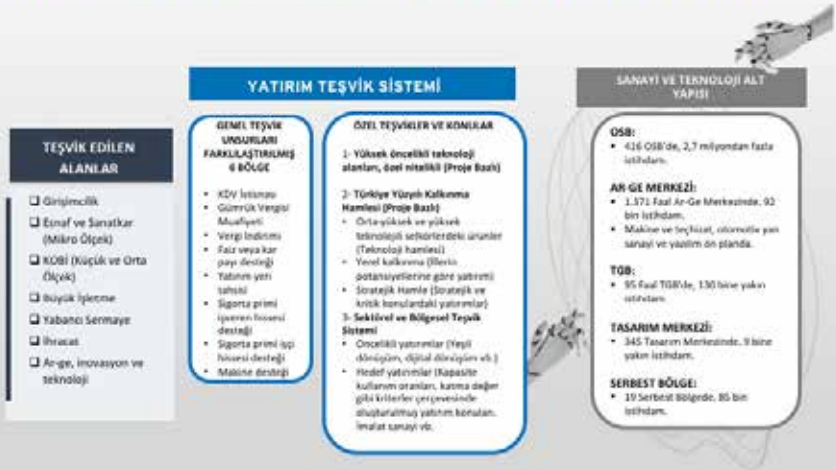
TÜKETİCİ ENFLASYONU VE TAHMİNLERİ (YILLIK, %)

ENFLASYON

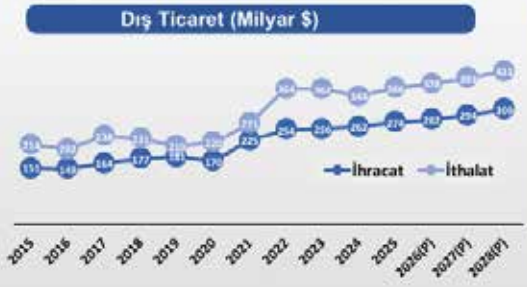
- Gerileme eğilimini sürdürmüştür.
- Sıkı maliye ve para politikalarının olumlu etkisi hissedilmektedir.
- Enflasyon hesaplarında hizmetler sektörü ön planadır.
- Diğer ağırlıklı sektörler, enerji ve temel mallar şeklindedir.

Türkiye: Sanayi ve Teknoloji Altyapısı ve Yatırım Teşvikleri

Türkiye Ekonomisi: Dış Ticaret

Dış Ticaret (Milyar $)

İhracatta İlk 10 Ülke		İthalatta İlk 10 Ülke	
1969	2025	1969	2025
1.Almanya	1.Almanya	1.ABD	1.Çin
2.ABD	2.B.Krallık	2.Almanya	2.Rusya
3.İtalya	3.ABD	3.B.Krallık	3.Almanya
4.B.Krallık	4.İtalya	4.İtalya	4. ABD
5.SSCB	5.Irak	5.İsviçre	5.İsviçre
6.İsviçre	6.Fransa	6.SSCB	6.İtalya
7.Fransa	7. İspanya	7.Fransa	7.Fransa
8.Lübnan	8.BAE	8.Irak	8.G.Kore
9.Hollanda	9. Romanya	9.İsveç	9.İspanya
10.Japonya	10. Hollanda	10.Polonya	10.BAE
K.Makedonya 2015'de 65., 2025'de 61.'dir.		K.Makedonya, 2015'de 91., 2025 yılında 84.'dür.	

Dış Ticaretin Sektörel Dağılımı (2025)

	İhracat	İthalat
İmalat Sanayi	93,6 %	78,6%
Tarım, Orman ve Balıkçılık	4,3%	4,5%
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	1,5 %	16,4%
Diğer	0,6%	2,5%

Dünya Ticareti Payı (2025)

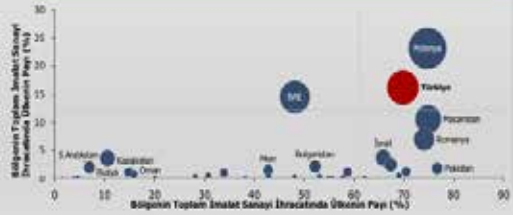
Türkiye Ekonomisi: Dış Ticaret

İhracat Performansı (Yıllık % Değişim) (2014-2025)

- Türkiye, dünyada en çok pazara ulaşabilen ülkeler arasındadır.
- Dış ticareti, jeopolitik riskler ve ticaret politikalarıyla şekillenmektedir.
- Dış ticarette bölge ülkeleri, görece yakın ülkeler tercih edilmektedir.
- Türkiye, dünya ve bölgesel ihracat performanslarının üzerinde bir performans sergilemektedir.
- İhracat destinasyonunda ağırlıklı olarak gelişmiş ülkelerin varlığı, ihracat kapasitesinin gücünü sergilemektedir.
- Son 10 yılda Balkanlarla ticareti %120 artmıştır.
- Pazarlarını çeşitliliğini artırmak için: dijitalleşme, özel bölgeler, ihracatçılara rehberlik, ticaretin kolaylaşması, teşvik ve desteklerin geliştirilmesi gibi önemli adımlar atmaktadır.
- Sanayi sektörü üretimini ihracata dönüştürmede başarılıdır.
- İhracatta, imalat sanayi ön plandadır ve katma değeri yüksek ürünlerin ağırlığı artmaktadır.

Ülkelerin İhracatında İmalat Sanayinin Payı (%, 2023)

TURİZM

- Türkiye, Fransa, İspanya ve ABD'den sonra dünyanın en fazla ziyaret edilen 4. ülkesidir (UNWTO). Turizm gelirleri açısından 7. sıradadır.
- Türkiye, Mavi bayraklı plajları ile dünya 3.'südür.
- Turizm yatırımı, bilgi altyapısı ve örgütlenmesiyle örnek bir ülkedir.
- THY; dünyanın çok sayıda ülkesine ulaşan, (130'dan fazla ülke ve 300 uçuş noktası) tercih edilen, iyi ve rekabetçi bir hava yolu şirketidir.

İlk 5 Ülke Ziyaretçi Sayısı (2025, Milyon Kişi)

- 2025 yılı turizm gelirleri, 2015 yılına göre %80 artarak 65.231 milyon Dolar olmuştur.
- 2025'de ağırladığı 53 milyon ziyaretçi ile önemli bir başarıya imza atmıştır.
- Ülke sıralamasında, 2016 yılında 34. sırada olan Kuzey Makedonya, 2025 yılında 40. (243 bin) olmuştur.
- Kuzey Makedonya'ya giden turistlerin ülkelere göre sıralamasında Türkiye 1. sıradadır.

İNŞAAT SEKTÖRÜ

- Güçlü, Dinamik ve KOBİ Tabanlıdır.
- İnsan kaynağı, teknolojik birikim, adaptasyon, deneyim, disiplin, coğrafi konum, işbirliği kültürü , güvenilirlik, risk alma, uygun fiyatlı hizmet sunumu ve müşteri memnuniyeti gibi avantajlara sahiptir.
- Büyüme, istihdam, ihracat, teknoloji transferi, makine parkı ve dışa açılma sürecine katkı sağlamaktadır.

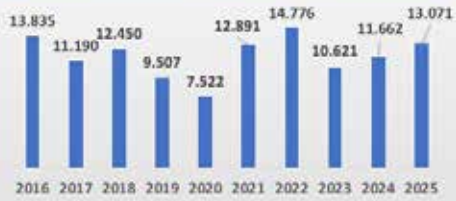
- Depremin etkisi, kamu yatırımları ve yurt dışında üstlenilen projeler ile küresel ölçekte varlığını sürdürmektedir.
- Dünyanın En Büyük 250 Uluslararası Müteahhidi Listesinde 45 firması ile Çin'den sonra ikinci sıradaki yerini korumuştur.
- Türk inşaat sektörü 52 farklı ülkede 20 milyar dolar tutarında 283 proje üstlenmiştir.
- Demiryolu, Karayolu/Tünel/Köprü, Konut projeleri ağırlıklıdır.

Ülke Gruplarına Göre Dağılım (1972-2026 Mart, %)

Yabancı Sermaye

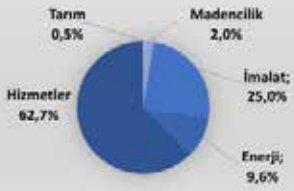
UDY Girişleri (Milyon $)

Ülkelere Göre UDY İlk 10 Ülke (2002-2026 Ocak)

Ülkeler	Yatırım Girişi (Milyon $)	Pay %	Şirket Sayısı
1. Hollanda	33.707	16,6%	3.323
2. ABD	15.908	7,8%	2.340
3. İngiltere	14.509	7,1%	3.367
4. Almanya	14.038	6,9%	8.665
5. Lüksemburg	11.959	5,9%	574
6. İspanya	11.742	5,8%	800
7. Avusturya	11.210	5,5%	1.075
8. Belçika	9.361	4,6%	719
9. Fransa	8.935	4,4%	1.781
10. Azerbaycan	7.882	3,9%	3.142
79. K.Makedonya	7	0,0%	194

UDY'nin Sektörel Dağılımı

- Yüksek potansiyelli yatırım destinasyonu ve bölgesinin yönetim merkezidir.
- UDY stratejisi ile yabancı sermayeye teşvikler sağlamakta, kolaylıklar sunmakta ve çözümler geliştirmektedir.
- En çok yatırım çeken 7. ülke konumundan (2020), 4. ülke (2024) konumuna yükselmiştir.
- Yabancı yatırımların büyük kısmı (%73) Avrupa menşeilidir.
- Türk yatırımcıların 132 ülkede, 1.470 doğrudan yatırımı (57 milyar Dolar) bulunmaktadır (2024). TCMB verilerine göre Kuzey Makedonya; Türkiye'de yerleşik kişilerin en fazla yatırım yaptıkları ülkeler arasında 20. ülkedir (39 yatırım, 384 milyon Dolar)

11

Yabancı Sermaye

KUZEY MAKEDONYA'DA TÜRK YATIRIMLARI VE TÜRK ŞİRKETLERİ

Ekonomik işbirliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar neticesinde Türk yatırımları son 10 yıllık dönemde hızla artmıştır.

Ortaklarından en az biri Türk vatandaşı olan toplam 1.932 adet Türk sermayeli firma bulunmaktadır (2024).

1,6 milyar Doların üzerinde olan yatırımlar ile 10 Binin üzerinde istihdam sağlanmaktadır.

Yatırımlar; bankacılık, sigortacılık, eğitim, sağlık, inşaat, yenilenebilir enerji, tarım ve hayvancılık, gıda, tekstil ve konfeksiyon, perakende ticaret ve turizm gibi sektörlerde yoğunlaşmıştır.

12

Türkiye-Kuzey Makedonya Ekonomik İlişkileri: Ticari Anlaşmalar

- Tarihi ve kültürel yakınlık İki ülke arasındaki ilişkilere olumlu yansımaktadır.
- Tarım, sanayi, turizm, sağlık, Ticaret, eğitim gibi alanlarda ilişkilerin çerçevesini çizen anlaşmalar bulunmaktadır.
- Serbest Ticaret Anlaşması ile Türk sanayi ürünlerine uygulanan gümrük vergisi kaldırılmıştır.
- Tarım ve tarım ürünlerindeki ticaret tarife tavizleri ve kotalara tabidir.
- AB/EFTA/CEFTA/Ukrayna ve ülkemiz ile imzaladıkları STA'lar kapsamında 650 milyonluk pazara gümrüksüz erişim sunuyor.

13

Türkiye-Kuzey Makedonya Ekonomik İlişkileri: Dış Ticaret

Türkiye-Kuzey Makedonya Dış Ticareti (Milyon $)

- Türkiye ve Türk ürünlerine bakış olumludur.
- Kuzey Makedonya, geçiş ve dağıtım merkezi konumundadır.
- İkili ticaret hacminin %80'i Türkiye'nin ihracatından, %20'si ithalatından oluşmaktadır.
- 2016 ve 2025 yıllarında Türkiye, Kuzey Makedonya'nın ihracatında 11.'dir. İthalatta ise 2016'da 7., 2025'de 6.'dır .
- Kuzey Makedonya; hammadde ve yarı mamul ihracatçısı, mamul ve tüketim malları ithalatçısı. Türkiye İse gelişen sanayisi için ihtiyaç duyduğu hammadde ve yan sanayi ürünlerini ithal etmektedir. Birbirlerini tamamlayıcı niteliktedirler.

Türkiye'den Kuzey Makedonya'ya Dış Ticarette Başlıca Ürünler			
2015 (İhracat)	2025 (İhracat)	2015 (İthalat)	2025 (İthalat)
İlaç	Demir ve çelik	Demir ve Çelik	Demir ve Çelik
Hijyenik Havlular, Bebek Bezi vb.	Makinalar, mekanik cihazlar ve aletler	Pamuk Men (Dokuma)	Elektrikli makine ve cihazlar
Alüminyum Çubuk ve Profiller	Elektrikli makina ve cihazlar	Demiryolu Taşıtlarının, Tramvaylarının Aksam-parçaları	Bakır ve Bakırdan eşya
Dokunmuş Halılar; Tekstil Ürünleri	Plastikler ve mamulleri	Plastik Emdirilmiş, Sıvanmış, Kaplanmış Mensocat	Makinalar, mekanik cihazlar ve aletler
Plastikler ve mamulleri	Demir/çelikten eşya	Ateşe Dayanıklı Tuğla, Blok, Kare, Ateşe Dayanıklı Seramik Eşya	Alüminyum ve alüminyumdan eşya

14

Türkiye-Kuzey Makedonya: Potansiyel Yatırım ve Ticaret Alanları

Teknoloji Yoğun Sektör Yatırımları

SANAYİ
Kimya, Otomotiv (Yan Sanayi), Makine (Su Ürünü Cihazları), Gıda İşleme ve İçecek, Ağaç İşleme ve Mobilya Tekstil, Deri ve Hazır Giyim, Tütün ve Sigara, Baş Endüstrisi

HİZMETLER
Altyapı (Atıksu ve içme suyu projeleri, ulaşım, doğalgaz nakil ve dağıtım vb.), Ürünyapı (konut, turistik tesisler ve tesislerin yenilenmesi vb.) ve İnşaat Malzemeleri, Gayrimenkul, Bilgi ve İletişim Teknolojileri (Sabit Telefon Hatlı vb), Finansal Hizmetler (Bankacılık), Sigorta, Sağlık, Turizm (Termal, dağ vb), Doğalgaz Nakil ve Dağıtımı.

TARIM VE HAYVANCILIK
Modernizasyon, Fidan/Fide Yetiştiriciliği, taş Sebze ve Meyve Üretimi, Hayvancılık (Süt ve Süt Ürünleri, Kanatlı Hayvan), Balıkçılık.

MADENCİLİK VE DİĞER
Maden; Madencilik sektöründeki teknolojilerinin yenilenmesi, Enerji, Yenilenebilir Enerji

Teknoloji Yoğun, Yüksek Katma Değerli Sektör Yatırımları.

SANAYİ
Kimya, Makine, Otomotiv, Baş Endüstrisi ve Yedek Parça, Gıda ve İçecek, Savunma ve Havacılık

HİZMETLER
Altyapı (Atık Su, Ulaşım, Sağlık, Enerji vb Projeler), Bilgi Ve İletişim Teknolojileri, Finansal Yatırımlar Ve Startuplar, Finansal Hizmetler, Gayrimenkul, İş Hizmetleri (Mühendislik Ve Mimari Danışmanlık, Teknik Test, Çağrı Merkezi Vb), Lojistik Ve Ulaştırma, Teknoloji Ve Sanayi Altyapısı, Bölgesel Yönetim Merkezi Ortak Hizmet , Atık ve Geri Dönüşüm, Turizm

TARIM VE HAYVANCILIK
Akıllı tarım uygulamaları, verimlilik Artırıcı Teknolojiler, Organik Tarım, Küçükbaş ve Büyükbaş hayvancılık.

MADENCİLİK VE DİĞER
Enerji (Yenilenebilir enerji, iletişim şebeke modernizasyonu vb.), Madencilik,

15

Türkiye-Kuzey Makedonya: Gelecek Profili

STRATEJİK ORTAKLIK VE İŞBİRLİĞİ AĞLARI

- Uluslararası ilişkilerde güvenilir partner
- Birbirini tamamlayıcı nitelikte işbirliği
- Karşılıklı yatırımlar aracılığıyla sermaye akışının sağlanması
- Yatırım ekosisteminin tek elden yönlendirilmesi
- Türk ve Makedon işletmeleri, girişimcileri arasında üretim, tedarik, dijital dönüşüm ve benzeri ağların kurulması, geliştirilmesi

LOJİSTİK VE TAŞIMACILIK

Lojistik koridorlarındaki merkezi rolleri (AB ülkeleri bağlantı noktası) ve Çin'den Pekin'den başlayıp, Batı Avrupa'ya Londra'ya kadar ulaşan «Bir Kuşak Bir Yol" projesinin kara ve deniz ayaklarındaki konumları kritiktir.

- Altyapı, ulaştırma koridorlarının eş zamanlı gelişimi, dijital entegrasyon, lojistik merkezler güvenlik, tedarik gibi alanlarda işbirliği yapılması.
- Yatırım ve ticaret üssü olma potansiyelinin geliştirilmesi

ELEKTRONİK VE DİJİTAL BAĞLANTISALLIK

Hızlı, etkin ve sürekli etkileşim için fiziksel altyapıların (yollar, limanlar) ve dijital teknolojilerin (internet, veri ağları) entegrasyonuna yönelik işbirliği

İKİZ DÖNÜŞÜM

Sürdürülebilir gelecek için ikiz dönüşüm çerçevesinde projeler yürütülmesi (Yeşil enerji ve çevre dostu yatırımlar, yenilenebilir enerji, atık yönetimi ve çevre teknolojileri ve dijitalleşme vb)

ENERJİ TEDARİKİ VE GÜVENLİĞİ

Yakıtların işlenmesi, rafine edilmesi, enerji üretimi, depolanması, iletimi, dağıtımı ve satışı süreçlerinde işbirliklerinin geliştirilmesi

BİLGİ PAYLAŞIMI VE TEKNOLOJİ TRANSFERİ

Know-how aktarma, teknoparklar, araştırma merkezleri, yatırımcılar arasında bilgi paylaşımı ve işbirliği

YENİLİKÇİLİK

Yenilikçilik tabanlı işbirliklerinin oluşturulması ve üretime yansıtılması

16

Türkiye-Kuzey Makedonya: Gelecek Profili

- ✓ Son on yıllık süreç; güçlü ekonomik ilişkilerin inşaa edilmeye devam edildiği, tarihsel, kültürel ve demografik bağların, yeni işbirlikleri ile geleceğe taşınmaya çalışıldığı bir dönem olmuştur.

- ✓ Gelecek on yıllık süreçte ortak üretim, yenilikçilik ve bilgi paylaşımı özelinde atılacak adımlar, ekonomik ilişkilerin çerçevesini oluşturacak stratejiler Balkanlar'da kalkınmanın itici gücü olabilmek için önemli fırsatlar sunacaktır. Atılabilecek bazı güçlü adımlar:

17

Türkiye-Kuzey Makedonya: Gelecek Profili

18

TEŞEKKÜR EDERİM.

asahin@etu.edu.tr

KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NİN EKONOMİK PROFİLİ VE YATIRIM GÖRÜNÜMÜ TÜRKİYE İLE İŞBİRLİĞİNİN SON 10 YILI DEĞERLENDİRİLMESİ VE GELECEK PERSPEKTİFİ

Igor VELEVSKI
Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Yatırım Ajansı
Devlet Danışmanı

Saygıdeğer konuklar, Sayın Ekselansları, değerli profesörler, kıymetli iş dünyası liderleri, hanımefendiler ve beyefendiler,Bu sempozyumda sizleri selamlama fırsatına sahip olmaktan büyük bir onur ve ayrıcalık duyuyorum. Bugün burada yalnızca fikir alışverişinde bulunmak için değil, aynı zamanda iş birliği köprüleri kurmak ve ortak başarı için fırsatlar yaratmak amacıyla bir araya geldik.Dünyanın son derece hızlı bir şekilde değiştiği günümüzde, ileri görüşlü düşünce, yenilikçi fikirler ve proaktif girişimler her zamankinden daha büyük önem taşımaktadır.Bugünkü sunumumuzda, Kuzey Makedonya'daki başlıca yatırım fırsatları ve yatırım potansiyelinin yanı sıra ortak iş

birliği imkânları da ele alınacaktır.Umarım bu sunum sizlere ilham verir ve yeni yatırımların hayata geçirilmesine, yeni şirketlerin kurulmasına, ticaret hacminin artırılmasına ve sürdürülebilir, uzun vadeli iş birliği perspektiflerinin oluşturulmasına katkı sağlar.

Sayın Profesör Şahin'in sunumundan farklı olarak, kendisi Türkiye'nin ekonomik özellikleri üzerinde ayrıntılı bir şekilde durdu. Benim sunumum ise daha çok yatırım imkânlarına ve makroekonomik göstergelere ilişkin bazı temel verilere odaklanmaktadır. Ülkemize gelen her yatırımcının ilk sorusu şudur: "Neden bu ülkeye yatırım yapmalıyım? Bunun cevabı; düşük işletme maliyetleri, elverişli coğrafi konum, nitelikli ve yetkin iş gücü, mali teşvikler ve destekler ile yatırım odaklı bir hükümet anlayışı şeklinde sıralanabilir.Hepinizin bildiği gibi Makedonya, Balkanlar'da yer almaktadır. Resmî adı Kuzey Makedonya Cumhuriyeti olan ülkemiz, daha önce Makedonya Cumhuriyeti olarak adlandırılıyordu. Makedonlar için ve aslında herkes için kısaca Makedonya olarak ifade edilmektedir. Denize kıyısı olmayan, karayla çevrili bir ülke olmasına rağmen, 8 ve 10 numaralı koridorların kesişim noktasında bulunması nedeniyle stratejik bir konuma sahiptir. 10 Koridor, Salzburg'dan başlayarak Selanik'te sona ermektedir ve Atina'ya uzanan güzergâhla bağlantı sağlamaktadır. Diğer koridor ise Adriyatik Denizi'ni Karadeniz'e bağlamaktadır.

Yani Dıraç limanlarından başlayıp Burgaz'a kadar uzanmaktadır. Bu iki güzergâhın kesişim noktasında bulunmamız, ülkemizin stratejik açıdan oldukça önemli bir konuma sahip olmasını sağlamaktadır. Bildiğiniz gibi, çok sayıda Türk tırı Makedonya üzerinden geçmektedir. Makedonya'da iki havaalanı bulunmaktadır. Bunlardan biri Üsküp'te, diğeri ise Ohri'dedir. Gerektiğinde komşu ülkelerin havaalanlarını da kullanabiliyoruz. Örneğin, kendi havaalanımızda sis olması durumunda en sık Priştine Havalimanı'nı kullanıyoruz. Aynı şekilde, gördüğünüz gibi bizim deniz limanımız bulunmamaktadır. Ancak Selanik Limanı ve Dıraç Limanı'nı kullanıyoruz. Gerektiğinde mallar Burgaz Limanı üzerinden de getirilebilmektedir. Ayrıca çok sayıda serbest ticaret anlaşması imzalamış bulunuyoruz. Bu anlaşmalar, 650 milyondan fazla kişilik bir pazarı kapsamaktadır. Söz konusu anlaşmalar Avrupa Birliği ülkelerini, EFTA ülkelerini ve CEFTA ülkelerini kapsamakta; ayrıca Birleşik Krallık, Türkiye ve Ukrayna ile ikili ticaret anlaşmalarımız bulunmaktadır.Biz de Türkiye gibi NATO üyesi bir ülkeyiz ve yine Türkiye gibi Avrupa Birliği'ne aday ülkeyiz.

Bu slaytta, sizlere sunmayı en önemli bulduğum bazı makroekonomik göstergeler yer almaktadır. Gördüğünüz gibi, GSYH 2025 yılında yaklaşık %3,5 oranında istikrarlı bir büyüme göstermiştir. Eksi değerlerde görülen

oranların tamamının COVID-19 krizinden kaynaklandığını bir sonraki slaytta göreceksiniz. Kişi başına düşen GSYH de istikrarlı bir şekilde artmakta olup, 2025 yılında 8.870 avroya ulaşmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar da yıllar içerisinde artış göstermektedir. Geçtiğimiz yıl, ülkemize 1,2 milyar avronun üzerinde yatırım yapılmasıyla rekor bir yıl yaşanmıştır. İhracatımız da yıldan yıla artış göstermektedir. Bu artışın temelinde, büyük ölçekli üretim gerçekleştiren ve üretimlerinin neredeyse tamamını ihraç eden yabancı yatırımcıların ülkemize sağladığı yatırım ve sermaye girişleri bulunmaktadır.

Enflasyon ülkemizde kontrol altında ve oldukça düşük seviyededir. 2025 yılında %3,9 olarak gerçekleşmiştir. Bunun temel nedeni, para birimimiz olan Makedon denarının avroya sabit bir kur üzerinden bağlı olmasıdır. Dolayısıyla avro bölgesinde ortaya çıkan enflasyon, küçük farklılıklarla birlikte ülkemize de yansımaktadır.1 avro, 61,5 Makedon denarı üzerinden işlem görmektedir. Bu sabit bir kurdur ve yalnızca çok küçük dalgalanmalar söz konusu olmaktadır. Ayrıca 2026 yılında ortalama aylık ücret net 745 avro, brüt ise 1.120 avro seviyesindedir. Genel olarak, yabancı yatırımcı olarak hesaplama yaparken, Makedonya'da bir çalışanın size aylık maliyetinin yaklaşık 1.000 avro brüt olacağını dikkate alabilirsiniz. Standard & Poor's tarafından verilen kredi notumuz BBB- seviyesinde ve görünüm stabildir. Fitch'e göre ise kredi notumuz BBB+ seviyesinde ve görünüm yine stabildir. Kamu borcu da kontrol altında olup, 2025 yılının dördüncü çeyreğinde GSYH'nin %51,6'sı seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bunlar, ülkemizde iş yapmaya karar vermeniz, yani bir şirket kurmanız veya daha da önemlisi üretime yatırım yapmanız durumunda yararlanabileceğiniz mali teşviklerin bir bölümüdür. Daha önce de belirttiğim gibi, aylık brüt ücret 1.120 avro seviyesindedir. Yabancı yatırımları çekme konusunda bizim başlıca rakiplerimiz olan diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, bu rakamın oldukça uygun olduğunu görebilirsiniz. Hatta en büyük rakibimiz olan Sırbistan'da dahi ortalama ücret yaklaşık 1.400 avro seviyesindedir. Gelir vergisi oranı %10'dur. Kurumlar vergisi de %10 olarak uygulanmaktadır. Katma Değer Vergisi (KDV) ise %18'dir. Bununla birlikte, gıda ürünleri, bilgisayar ekipmanları ve tıbbi ilaçlar gibi bazı özel ürünlerde KDV oranı %5 olarak uygulanmaktadır.

Daha önce de belirttiğim gibi, iş gücü açısından ülkemizde hâlen yeterli ve nitelikli bir iş gücü bulunmaktadır. Bu durum, iş gücünün Avrupa'ya yönelmesi nedeniyle ciddi şekilde etkilenen diğer ülkelerle karşılaştırıldığında önemli bir avantajdır. İşsizlik oranı %11,5 seviyesindedir. Her ne kadar istihdama hazır olan kişilerin tamamı bu oran içerisinde yer almasa da, önemli bir kesimin gerçekten işsiz olduğunu söyleyebiliriz. Daha önce belirttiğim gibi,

aylık ortalama brüt ücret 1.120 avrodur. Ancak üretim sektörlerinde ortalama ücret oldukça daha düşük olup brüt 989 avro seviyesindedir. Net ücret, yani çalışana ödenen tutar ise 658 avrodur. Ülkemizde ayrıca yasal olarak belirlenmiş bir asgari ücret bulunmaktadır. Buna göre brüt 626 avronun altında bir ücret ödenmesi mümkün değildir.

Sosyal güvenlik primleri toplamda ücretin %28'ini oluşturmaktadır. Bu kapsamda sağlık sigortası, emeklilik sigortası ve sosyal güvenlik primlerinin tamamı yer almaktadır.

Bunlar, yatırım yapmanız hâlinde en başarılı sonuçları elde edebileceğinizi düşündüğümüz sektörlerdir. Ancak yalnızca bu sektörlerle sınırlı değiliz. Ülkemiz her türlü yatırıma açıktır.

Öne çıkan sektörler arasında bilgi ve iletişim teknolojileri, makine ve otomotiv yan sanayi, tarım, şarapçılık ve şarap sanayisi, sağlık ve ilaç sektörü, tekstil, enerji ve turizm yer almaktadır.

Makedonya'nın bilişim teknolojileri sektörü hızla büyüyen ve ihracat odaklı bir sektördür. 60 ülkeye ihracat gerçekleştirmekte ve Avrupa'da bir şirketin aynı nitelikteki bir bilişim uzmanı için ödeyeceği maliyetin yaklaşık %60'ı seviyesinde bir maliyetle yüksek nitelikli iş gücü sunmaktadır.

Doğrudan yabancı yatırımcıların önemli bir bölümü bu sektörde yoğunlaşmış durumdadır. Bu da sektörün yüksek büyüme ve başarı potansiyelini teyit etmektedir.

Serbest ekonomik bölgelerde faaliyet gösteren otomotiv sektöründeki yatırımcılardan yalnızca bir tanesi, yıllık 1,5 milyar avronun üzerinde ihracat gerçekleştirmektedir.

Makedonya'nın tarım ve gıda sektörleri GSYH'nin yaklaşık %10'una katkı sağlamakta ve önemli bir ihracat potansiyeli sunmaktadır. Ülkemiz yüksek kaliteli meyve ve sebze üretme kapasitesine sahip olduğu gibi, kaliteli konserve ve işlenmiş gıda üretimi konusunda da önemli bir potansiyele sahiptir.

Üretilen işlenmiş gıdaların yaklaşık %80'i, nihai veya yarı mamul ürün olarak yurt dışına ihraç edilmekte ve yabancı şirketlerde daha ileri işlemlerden geçirilmektedir.

Şarapçılık sektörü, ülkemizde hem büyük bir potansiyele hem de köklü bir geleneğe sahip sektörlerden biridir. Tarih boyunca Makedonya'da şarap üretiminin yapıldığına dair kanıtlar bulunmaktadır.

Bunun Türkiye açısından da bilinmesinde fayda var. Çünkü otellerinizin

yüksek kaliteli şaraba ihtiyacı var. Bu şarapları bizden satın alabileceğiniz gibi, bu sektöre yatırım yapmanız hâlinde üretimi burada, yerel olarak da gerçekleştirebilirsiniz.

Makedonya'nın sağlık ve ilaç sektörü de önemli bir büyüme potansiyeli sunmaktadır. Bu potansiyel; yüksek nitelikli sağlık çalışanları, rekabetçi maliyetler, bu alanlarda özel sağlık hizmetlerinin giderek artması ve ilaç sektöründeki fabrikalarımızda üretilen kaliteli ve jenerik ilaçlara yönelik artan talep tarafından desteklenmektedir.

Makedonya'nın en büyük yerli ilaç üreticisi olan Alkaloid şirketi, bu yıl faaliyetlerinin 90. yılını tamamlamış olup 31'den fazla ülkeye ihracat gerçekleştirmektedir.

Mevcut piyasa liberalizasyonu ve Avrupa Birliği direktifleri ile enerji politikalarına uyum süreci kapsamında enerji sektörü, daha sürdürülebilir ve çeşitlendirilmiş bir yapıya doğru dönüşmektedir. Bu alanda, yenilenebilir enerji konusunda önemli bir yatırım potansiyeli bulunmaktadır. Özellikle fotovoltaik güneş enerjisi projeleri, rüzgâr enerjisi santralleri ve hidroelektrik santrallerden elde edilen yenilenebilir enerji projeleri önemli fırsatlar sunmaktadır.

Medeniyetlerin tarih boyunca kesiştiği bir noktada yer alan ve bir anlamda üzerinden bir fay hattı geçen ülkemiz, Antik Çağ'dan, Büyük İskender döneminden, Roma İmparatorluğu'ndan, Bizans döneminden ve Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze uzanan zengin bir kültürel mirasa sahiptir.

Muhteşem gölleri, spa merkezleri ve çeşitli doğal güzellikleriyle Makedonya, yabancı turistler için cazip ve oldukça ilgi çekici bir destinasyon oluşturmaktadır. Turistler, küçük bir coğrafyada, ortalama birkaç hafta içerisinde çok sayıda kültürel ve doğal güzelliği aynı yerde keşfetme imkânına sahiptir.

Tüm bunlara ek olarak, hükümet olarak finansal destek de sağlıyoruz. Yatırımlara yönelik finansal destek, şirketlerin serbest ekonomik bölgelerde faaliyet gösterip göstermediğine bakılmaksızın, Yatırımlara Mali Destek Kanunu kapsamında tüm şirketlere sunulmaktadır.

Bu kanuna göre yeni istihdam yaratılması ve yeni sermaye yatırımlarının gerçekleştirilmesi için destek alınabilmektedir. Yeni bir sermaye yatırımı kapsamında, şirketinizin faaliyetlerinde başarı göstermesi ve bunu sürdürülebilir şekilde devam ettirmesi, belirli bir gelir düzeyini ve çalışan sayısını koruması hâlinde, üç yılın sonunda yeni bir proje için başvuruda bulunduğunda yatırım maliyetlerinin %20'si oranında destek alabilmektedir.

Ayrıca araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) yatırımları da desteklenmekte olup, araştırma faaliyetlerine ilişkin uygun maliyetlerin toplam %50'sine kadar destek sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra, ekonomik açıdan önemli nitelikteki projelere de destek veriyoruz.

Bu kapsamda, en az 4 milyon avroluk yatırım ve 300'den fazla yeni istihdam yaratılması veya en az 15 milyon avroluk yatırım yapılması gibi kriterleri karşılayan, ekonomik açıdan önemli projelere doğrudan yatırım tutarının %50'sine kadar destek sağlanabilmektedir.

Yatırımınız, ülkenin sanayi ve ekonomik açıdan en aktif ve gelişmiş bölgesi olan Üsküp Bölgesi'nde değil de çevre bölgelerden birinde gerçekleştirilecekse, bölgesel kalkınmaya katkı sağlamanız nedeniyle ilave desteklerden yararlanabilirsiniz.

Daha önce de belirttiğim gibi, ülkenin tamamında yatırım yapmak mümkündür. Bununla birlikte, özellikle Teknolojik Sanayi Geliştirme Bölgeleri'nde yatırım yapmak son derece uygun ve avantajlıdır.

Bu Teknolojik Sanayi Geliştirme Bölgelerinden ülkemizde 12 adet bulunmaktadır ve bunların büyük bir bölümü şu anda faal durumdadır. Bu bölgeler, bir anlamda Makedonya toprakları içerisinde özel bir statüye sahip alanlar olup, burada bazı özel yasal düzenlemeler uygulanmaktadır.

Bu bölgelerde kurumlar vergisi, kişisel gelir vergisi, Katma Değer Vergisi (KDV), emlak vergisi ve özel tüketim vergisi %0 oranında uygulanmaktadır.

Kurumlar vergisi ve kişisel gelir vergisi açısından bu muafiyetler, yatırımın ilk 10 yılı boyunca geçerlidir.

Tabloda, bu vergiler ile serbest ekonomik bölgelerin dışında uygulanacak aynı vergiler arasındaki farkı da görebilirsiniz.

Ayrıca serbest ekonomik bölgelere hammadde ve ekipman ithalatı da vergiden ve gümrük vergisinden muaftır; başka bir ifadeyle bu vergiler %0 oranında uygulanmaktadır.

Peki, sistem nasıl işliyor? 10 yıllık bir sözleşme imzalanıyor. Bu bölgelerde arazi kiraları da oldukça düşük; yıllık metrekare başına yalnızca 0,1 avro. Arazi satın alınamıyor, yalnızca kiralanabiliyor.

Devlet, fabrikanızın inşa edileceği alana kadar gerekli tüm altyapıyı sağlamakla yükümlüdür. Yani fabrikanızı siz kendiniz inşa ediyorsunuz; ancak tüm altyapı bağlantılarının yapılması devletin sorumluluğundadır. Fabrikanız kullanıma hazır hâle geldiğinde, bu altyapı bağlantılarını da aynı zamanda

kullanıma hazır şekilde teslim alıyorsunuz. Tüm bu bilgiler ve sunulan imkânlar Avrupa Birliği mevzuatına uygundur. Dolayısıyla bugün yatırım yapmaya karar verir ve bir sözleşme imzalarsanız, yarın Avrupa Birliği'ne üye olmamız hâlinde dahi, bu 10 yıllık teşvikleri içeren sözleşme geçerliliğini koruyacaktır. Yani Avrupa Birliği'ne üyelikle birlikte bu teşvikler sona ermeyecektir. Bunlar, serbest ekonomik bölgelerimizde faaliyet gösteren en büyük yatırımcılarımızın bir bölümüdür. Gördüğünüz üzere, aralarında uluslararası alanda tanınan çok sayıda büyük yabancı şirket bulunmaktadır. Bunların arasında serbest ekonomik bölgelerimizde faaliyet gösteren Türk yatırımcılar da yer almaktadır: Çağatay, Muratiker, Purlas, Şahter ve Teknopanel. Yeni yatırımcıların da gelmesini bekliyoruz.

Bununla birlikte, Türk yatırımlarına baktığımızda, toplam yatırım hacmi içerisinde Türk yatırımlarının yaklaşık 45 milyon avro ile ülkemizdeki toplam yatırımların yaklaşık %10'unu oluşturduğunu görüyoruz. Bu yatırımların önemli bir bölümü hepinizin yakından tanıdığı bu şirketler tarafından gerçekleştirilmiştir; isimlerini tek tek saymama gerek yok. Burada, yatırımların farklı sektörlere yayıldığını, yani çeşitlilik gösterdiğini de görebilirsiniz. Bu durum, ülkemizin yatırım açısından ne kadar cazip olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Ajansımızın ayrıca ihracatın teşvik edilmesi ve tanıtımına yönelik bir destek rolü bulunmaktadır. Şirketlerimizin yabancı şirketlerle bağlantılar kurmasına, çeşitli fuarlara katılmasına ve uluslararası pazarlarda kendilerini tanıtmasına yardımcı oluyoruz. Siz Türkiye'den gelip Makedonya'da bir şirket kurduğunuzda, bu şirket Makedon şirketi olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla yerli şirketlere sağlanan çeşitli imkânlardan ve desteklerden yararlanabilmektedir. Örneğin, uluslararası fuarlara katılım konusunda çok düşük maliyetlerle destek sağlıyoruz. Fuarlardaki stant giderleri de büyük ölçüde ajansımız tarafından karşılanmaktadır.

Teşekkür Ederim.

KEYNOTE OTURUMU

- ***İklim Değişikliğine Uyum Sürecinde Tarım ve Hayvancılıkta Yeni Yaklaşımlar***
  Metin DEMİR
  Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUM SÜRECİNDE TARIM VE HAYVANCILIKTA YENİ YAKLAŞIMLAR

Metin DEMİR
Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı

Saygıdeğer Katılımcılar,

Kıymetli Hanımefendiler, Beyefendiler,

Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası ve Türk özel sektörü adına, sizleri saygı ve muhabbetle selamlıyorum.

Bugün burada gerçekleştirilen toplantılarda ve kıymetli sunumlarda; ülkelerimiz arasındaki tarihi bağlar, köklü dostluk ilişkileri, kardeşlik hukuku ve son yıllarda güçlenerek gelişen siyasi ilişkilerin sunduğu stratejik fırsatlar kapsamlı şekilde ele alındı.

Şüphesiz ki güçlü siyasi irade ve karşılıklı güven, ekonomik iş birliklerinin

en önemli temelidir. Ancak ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir hale gelmesi için bu güçlü ilişkilerin somut yatırımlarla, üretim kapasitesiyle, teknoloji transferiyle ve ortak ticari projelerle desteklenmesi gerekmektedir.

Nitekim, Sayın Başkanının da ifade ettiği üzere; dostluk tek başına konteynerleri doldurmuyor. Yeni ticaret hacimleri oluşturacak, ortak üretim kültürünü geliştirecek ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacak yeni yatırım modellerine ihtiyaç duyuyoruz.

Bu çerçevede ben özellikle tarım, hayvancılık ve aqua kültür alanlarında Türkiye'nin son yıllarda geliştirdiği yenilikçi ve ölçeklenebilir üretim modellerini sizlerle paylaşmak; aynı zamanda bu alanlarda oluşabilecek stratejik iş birliği fırsatlarına dikkat çekmek istiyorum.

Değerli Katılımcılar,

Bugün dünya çok kritik bir dönüşüm sürecinden geçmektedir.

İklim değişikliği, küresel ısınma, su kaynaklarının azalması, tarıma elverişli alanların daralması ve hızla artan dünya nüfusu; gıda güvenliğini artık yalnızca tarımsal bir mesele olmaktan çıkarmış, doğrudan stratejik ve jeopolitik bir konu haline getirmiştir.

Bilimsel projeksiyonlar açıkça göstermektedir ki mevcut üretim yöntemleriyle önümüzdeki 20-30 yıllık süreçte dünya nüfusunun sürdürülebilir, erişilebilir ve sağlıklı gıda ile beslenmesi giderek zorlaşacaktır.

Dolayısıyla klasik üretim anlayışlarının ötesine geçmek; daha verimli, daha planlı, daha entegre ve teknoloji odaklı yeni üretim modellerini devreye almak artık bir tercih değil, zorunluluktur.

Türkiye, bu dönüşüm sürecini erken okuyan ülkelerden biri olarak son yıllarda tarım ve hayvancılık alanında önemli yapısal reformlar gerçekleştirmektedir.

Bu kapsamda geliştirilen üç temel model öne çıkmaktadır:

- Organize Tarım Bölgeleri,
- Organize Hayvancılık Bölgeleri
- Organize Aqua Kültür Bölgeleri

Bu yaklaşımın temelinde; üretim maliyetlerini düşürmek, altyapı problemlerini merkezi şekilde çözmek, ölçek ekonomisi oluşturmak, yatırım süreçlerini hızlandırmak ve birim alanda maksimum verimlilik sağlamak bulunmaktadır.

Aslında bu model, Türkiye'nin sanayileşme sürecinde son derece başarılı sonuçlar üreten Organize Sanayi Bölgeleri tecrübesinin tarım ve hayvancılık sektörüne uyarlanmış halidir.

Türkiye bugün sahip olduğu üretim gücüne, ihracat kapasitesine ve sanayi altyapısına büyük ölçüde organize üretim kültürü sayesinde ulaşmıştır. Tarım ve Orman Bakanlığımız da aynı başarılı modeli tarım ve hayvancılık alanına taşıyarak çok önemli sonuçlar elde etmeye başlamıştır.

Örneğin Afyonkarahisar'da kurulan Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi, jeotermal enerji destekli modern sera teknolojileri sayesinde dekar başına yıllık 65 tonun üzerinde domates üretim kapasitesine ulaşmıştır.

Burada yatırımcıya sadece arazi sunulmamakta; enerji altyapısı, lojistik planlama, teknik destek, teşvik mekanizmaları ve ortak üretim ekosistemi de sağlanmaktadır. Böylece hem yatırım maliyetleri düşmekte hem de yüksek verimlilik elde edilmektedir.

Benzer şekilde organize hayvancılık bölgeleri de önemli bir dönüşüm modeli haline gelmiştir.

Amasya Suluova'da hayata geçirilen örnekte; altyapısı devlet tarafından hazırlanmış modern üretim alanlarında 10 bin başın üzerinde büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Bu model yalnızca et ve süt üretimini değil; biyogaz, elektrik ve organik gübre üretimini de kapsayan entegre bir ekonomik yapı oluşturmaktadır. Ölçek ekonomisi sayesinde üretici daha rekabetçi, daha sürdürülebilir ve daha kârlı hale gelmektedir.

Bir diğer stratejik alan ise aqua kültürdür.

Bugün dünya genelinde kültür balıkçılığı üretimi, doğal avcılıktan elde edilen su ürünleri miktarını aşmış durumdadır. Çünkü mevcut nüfusu ve geleceğin nüfus projeksiyonlarını yalnızca doğal kaynaklarla beslemek artık mümkün değildir.

Bu nedenle göller, nehirler ve su kaynakları açısından güçlü potansiyele sahip ülkelerde aqua kültür yatırımları stratejik bir sektör olarak ön plana çıkmaktadır.

Türkiye bu alanda ciddi bir üretim kapasitesi ve teknik uzmanlık geliştirmiştir. Bizler de bu bilgi birikimini, yatırım deneyimini ve üretim modellerini dost ve kardeş ülkelerle paylaşmaya son derece hazırız.

Kıymetli Misafirler,

Ben özellikle Zonguldak özelinde yürüttüğümüz bazı çalışmaları da kısaca paylaşmak isterim.

Çaycuma ilçemizde kurduğumuz Organize Tarım Bölgesi özellikle salkım domates üretimine odaklanmış olup kısa sürede ihracatçı firmaların dikkatini çekmiş ve yeni etap yatırımlarının planlandığı güçlü bir üretim merkezi haline gelmiştir.

Hayvancılık alanında ise bölgemizin önemli potansiyellerinden biri olan manda yetiştiriciliğine yönelik yaklaşık 6 bin baş kapasiteli organize hayvancılık bölgesinin altyapı çalışmalarını sürdürmekteyiz.

Aqua kültür alanında da hem deniz hem iç su kaynaklarında önemli yatırım süreçlerini başlatmış bulunuyoruz.

Değerli Katılımcılar,

Bugün dünyada sermaye kadar önemli olan bir başka unsur da bilgi, tecrübe ve ortak üretim kültürüdür.

Çünkü bazı değerler paylaşıldıkça azalır; ancak bilgi, tecrübe ve dostluk paylaşıldıkça büyür, güçlenir ve kalıcı hale gelir.

Bizler Türkiye olarak; sahip olduğumuz üretim tecrübesini, yatırım kapasitesini, teknik bilgi birikimini ve organizasyon kabiliyetini dost ve kardeş ülkelerle paylaşmayı stratejik bir sorumluluk olarak görüyoruz.

Bu kapsamda burada anlattığımız organize tarım bölgeleri, organize hayvancılık bölgeleri ve aqua kültür modelleriyle ilgili geliştirilecek her türlü ortak yatırım, teknik iş birliği ve bölgesel kalkınma projesine açık olduğumuzu özellikle ifade etmek istiyorum.

İnanıyorum ki; karşılıklı güvene dayalı, sürdürülebilir ve uzun vadeli ekonomik ortaklıklar yalnızca ülkelerimizin ticaret hacmini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda bölgemizin gıda güvenliği, üretim kapasitesi ve ekonomik istikrarına da önemli katkılar sağlayacaktır.

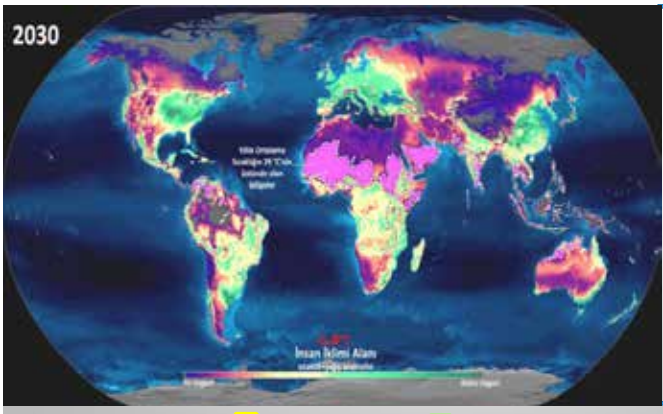
Bu düşüncelerle sözlerime son verirken, programın gerçekleşmesinde emeği geçen tüm kurum ve kuruluşlara teşekkür ediyor; sizleri bir kez daha saygı ve muhabbetle selamlıyorum.

Teşekkür ederim.

Küresel Isınma Sürecinde Gıda Güvenliğinde Yeni Yaklaşımlar

Metin DEMİR
Zonguldak TSO YK Başkanı

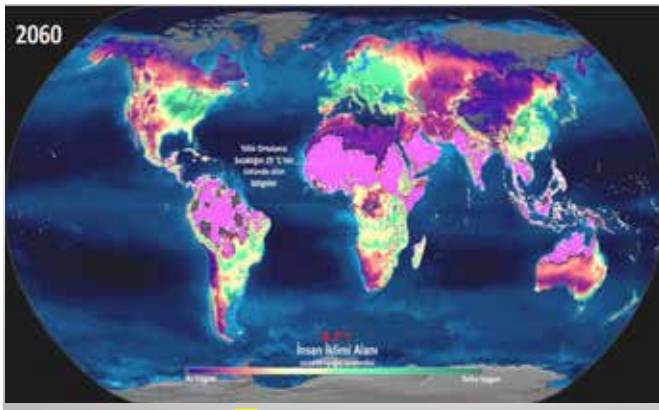
İKLİMDE KÜRESEL GİDİŞAT

-Dünya genelinde sıcaklık artışı sanayi devrimi öncesine göre 1,8°C'ye ulaşıyor. Bu artış, birçok bölgeyi klasik tarım için elverişsiz hale getiriyor.

-Tarımsal üretim güvenliği küresel ölçekte ciddi risk altına giriyor.

İKLİMDE KÜRESEL GİDİŞAT

TARIMA UYGUN DEĞİL TARIMA AZ UYGUN TARIMA UYGUN

-Küresel sıcaklık artışı sanayi devrimi öncesine göre 2,7°C'ye ulaşırken, Afrika, Güney Asya ve Güney Amerika'nın geniş bölgeleri aşırı sıcak kuşaklara dönüşüyor.

-Bu koşullarda, tarım ve hayvancılıkta akıllı, verimli ve kontrollü üretim sistemlerine geçiş artık ertelenemez bir zorunluluk haline geliyor.

DÜNYADA DURUM

2050'de dünya nüfusunun 9,7 milyara ulaşması bekleniyor. Bu artış, %60 daha fazla gıda üretimini zorunlu kılıyor. Tarıma uygun alanlar daralırken, daha az kaynakla daha çok üretmek artık şart.

Nüfusun en hızlı arttığı bölgeler, aynı zamanda en fazla ısınan alanlar. Bu durum, üretimi zorlaştırıyor ve tarımı daha serin, kontrollü ve teknoloji destekli bölgelere yönlendiriyor.

Yeni nesil üretim; iklime dayanıklı, kaynakları verimli kullanan ve teknolojiyi merkeze alan sürdürülebilir bir modeldir. Artık bu dönüşüm bir seçenek değil, zorunluluktur.

TÜRKİYE'NİN AKSİYONU

ORGANİZE TARIM BÖLGELERİ

-Küçük ve dağınık parseller yerine ölçekli, planlı üretim alanları
-Ortak su, enerji ve lojistik altyapısıyla düşük maliyet
-Kümelenme ile yüksek verim ve kalite
-Dijital tarım ve enerji verimliliği uygulamaları
-Gıda işleme ve enerji merkezleri

22 OTB
40.405.000 m²
2024 yılı 22.000.000 ton üretim

ORGANİZE HAYVANCILIK BÖLGELERİ

-Üreticiler aynı bölgede kümeleniyor
-Ortak yem, veteriner, pazarlama altyapısı
-Verim artıyor, maliyet düşüyor
-Atıklardan biyogaz ve organik gübre üretiliyor
-Hem çevre korunuyor hem çiftçiye ek gelir sağlanıyor

20 OHB
48.306.000 m²
2024 yılı 100.000 baş canlı varlığı

AQUA KÜLTÜR

-Doğal balık stokları azalırken, Türkiye kontrollü üretimde Avrupa lideri
-Levrek ve çipurada ihracat şampiyonu
-Karadeniz'de yetişen Türk Somonu ile yeni pazarlara açılım
-Üretimin ötesinde: işleme, enerji ve Ar-Ge yatırımları
-Akuakültür, mavi ekonominin stratejik parçasına dönüşüyor

Türk Somonu/Levrek/Çipura
2024 yılı 550.000 ton üretim

ÖRNEK PROJELER
AFYONKARAHİSAR OTB

-Afyon TDİ Sera OSB'de Jeotermal enerjiyle ısıtılan, 2000 dekarlık arazide kurulan modern seralarda 12 ay boyu kontrollü üretim -OTB içi seraların yanında kurulan işleme, ambalajlama ve depolama tesisleriyle üretim zinciri entegre edilmiştir.
- Bu model, klasik açık alan tarımından iklim kontrollü ve ihracata uygun üretim yapısına geçişin öncü örneklerinden biridir.

ÖRNEK PROJELER
AMASYA SULUOVA OHB

-Türkiye'nin ilk faaliyette olan hayvancılık organize sanayi bölgesidir. 32 Besi, 3 Sanayi tesisinde 10.000 baş kapasiteli modern besi çiftliği
-Üretim süreci güneş enerjisi, biyogaz ve gübre tesisi ile desteklenmektedir; et işleme altyapısıyla da entegre bir yapı kurulmuştur.
-Bu ölçekte bir yatırım hayata geçince, Burger King'in et işleme fabrikası da bölgeye gelmiştir.
-Suluova, klasik hayvancılıktan sürdürülebilir ve kontrollü üretime geçişin güçlü bir örneğini sunmaktadır.

ÖRNEK PROJELER
KILIÇ DENİZ SU ÜRÜNLERI

-Kılıç Deniz, Türkiye'nin en büyük entegre su ürünleri üreticisi olarak levrek, çipura ve Türk somonu gibi türlerde yüksek hacimli, izlenebilir ve sürdürülebilir üretim gerçekleştirmektedir. -Şirket, kara ve deniz kafesleri, kuluçkahane, yem fabrikası, işleme tesisleri ve lojistik zincir dahil olmak üzere uçtan uca entegre bir yapıya sahiptir.
-60'tan fazla ülkeye ihracat yapmaktadır.

ZONGULDAK AKSİYONU

ÇAYCUMA TARIMA DAYALI OTB

•Modern seracılıkla katma değerli tarımsal üretim
•Toplam 15 parselin tamamı %100 dolulukla tahsis edildi
•Her biri 25.000 m² ileri teknoloji sera altyapıları
•2025 yılı bitmeden ihracat hedefleniyor
•Talep yüksek, 2. etap için planlama başlatıldı

MANDACILIK OHB

•Manda yetiştiriciliği alanında bölgenin potansiyelini ortaya koyan fizibilite tamamlandı
•1.100.000 m² alanda; 28 parsel ve 232 dekarlık mera ile 4.600 baş manda kapasiteli yapı planlandı
•Tesis; yem, süt işleme, atık yönetimi gibi unsurları kapsayan entegre bir modele dönüşebilir
•Modern çiftlik sistemleri ile yerel ırkları yaşatırken verimli ve sürdürülebilir bir üretim altyapısı kurmak amaçlanıyor

AQUA KÜLTÜR

•Fizibilite raporu, çalıştay süreci, yer seçimi
ve teknik altyapı çalışmaları tamamlandı
•Türk Somonu üretimi ve ihracatı ile başlanacak
•Kapalı devre kalkan üretimi ve kabuklu çiftlikleri planlandı
•Bölge, Aqua Kültür sektöründe söz sahibi olmaya hazırlanıyor
•2026'da başlayacak yatırımla, yıllık 30 bin ton kapasiteli modern tesis hedefleniyor

TESEKKÜRLER

PANEL OTURUMU

Türkiye-Kuzey Makedonya Ekonomik İlişkilerin Geleceği:
Engeller, Dönüştürücü Dinamikler ve Stratejik İş Birlikleri

Moderatör : Prof. Dr. Dilek DEMİRBAŞ
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi

- ***İş Dünyasına Köprü: MATTO'nun Potansiyeli Ortaklıklara Dönüştürmedeki Rolü***

  İmer SELMANİ
  MATTO Başkan Yardımcısı

- ***Türkiye-Kuzey Makedonya İkili Ticaretinin Genişletilmesinde Kuzey Makedonya Ekonomi Odasının Rolü: İş Birliği ve Ortaklıklar İçin Bir Yol Haritası***

  Antoni PESHEV
  Kuzey Makedonya Ekonomi Odası Yönetici Direktörü

- ***Türkiye-Kuzey Makedonya Ticaretini Hızlandıracak Politika Araçları: Kolaylaştırma, Teşvikler ve Pazara Erişim***

  Çlirim REXHEPİ
  Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Ekonomi ve Çalışma Bakanlığı
  Bakan Danışmanı

- ***Uluslararası Piyasalar İçin Türk İş İnsanları Arasında İş Birlikleri ve Tecrübe Paylaşımı***

  Adem YAVUZ
  DEİK Genel Sekreter Yardımcısı

- ***Tarımda Finansal Paradigma Değişimi***

  Dr. Murat BOLAT
  AGRO GSYF Yöneticisi & Taze Süt ve Süt Ürünleri A.Ş.
  Kurucu Ortağı

- ***Makedonya'da Süt ve Süt Ürünleri: Sektörel Değerlendirme***

  Ali Müşfik SÖZER
  Makedonya SÜTAŞ Genel Müdürü

TÜRKİYE - KUZEY MAKEDONYA
EKONOMİK İLİŞKİLERİN
GELİŞTİRİLMESİ SÜRDÜRÜLEBİLİR YENİ UFUKLAR
СИМПОЗИУМ ЗА РАЗВОЈ НА ЕКОНОМСКИТЕ ОДНОСИ
МЕЃУ ТУРКИЈЕ И СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И ОДРЖЛИВИ
НОВИ ПЕРСПЕКТИВИ
SEMPOZYUM / СИМПОЗИУМ
HALKBANK

Moderatör:
Prof. Dr. Dilek DEMİRBAŞ
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi

Öncelikle hepiniz hoş geldiniz

Ben İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim üyesi olmak yanı sıra İktisadi Araştırmalar Vakfı'nın yönetim kurulu üyesiyim aynı zamanda, böyle bir toplantıda bir parçası olmaktan çok memnunluk duyuyorum çünkü çok değerli kişilerle çalışıyoruz ve böyle bir panele katılabiliyoruz.

Bugünkü panelimizin konusu Türkiye- Kuzey Makedonya ekonomik ilişkilerinin geleceği; engeller, dönüştürücü dinamikler ve stratejik iş birlikleri, bir program değişikliği oldu altı tane konuşmacımız var.

Konuşmacılardan Çlirim REXHEPİ kendi yanımda oturuyor, Türkiye- Kuzey Makedonya ticaretini hızlandıracak politika araçları; kolaylaştırma, Teşvikler ve pazara erişim konusunda sunumunu yapacak, kendisi Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ekonomi ve çalışma bakanlığı bakan danışmanı kendisine sözü veriyorum.

Her konuşmacı 10 dakikada olacak çünkü herhalde hepiniz acıkmışsınızdır, bundan sonra saat 14:30 civarlarında bir yemek bizi bekliyor 10'ar dakikanız hayırlı uğurlu olsun şimdiden, buyurun.

İş Dünyasına Köprü: MATTO'nun Potansiyeli Ortaklıklara Dönüştürmedeki Rolü

İmer SELMANİ
MATTO Başkan Yardımcısı

Saygıdeğer katılımcılar, kıymetli iş insanları,

Bugün burada sadece bir kurumdan değil, bir vizyondan bahsetmek için bulunuyorum.

MATTO, klasik anlamda bir ticaret odası değildir. MATTO; Türkiye ile Kuzey Makedonya arasında güven inşa eden, fırsatları somut yatırımlara dönüştüren ve iş dünyasını sonuç odaklı bir zeminde buluşturan aktif bir köprüdür.

Bizim için "potansiyel" tek başına bir anlam ifade etmez. Önemli olan, bu potansiyeli doğru eşleşmelerle, doğru zamanda ve doğru stratejiyle ortaklığa dönüştürebilmektir.

Bugün bölgemiz; genç nüfusu, stratejik konumu ve gelişen yatırım ortamı ile ciddi fırsatlar sunmaktadır. Ancak bu fırsatların gerçeğe dönüşmesi, doğru yönlendirme ve güçlü iş birlikleri ile mümkündür.

İşte MATTO tam bu noktada devreye girer.

Biz;

İş insanlarını sadece tanıştırmayız, iş yaptırırız.

Sadece kapı açmayız, o kapıdan geçilmesini sağlarız.

Sadece konuşmayız, sonuç üretiriz.

MATTO'nun gücü; sahadaki etkinliğinden, üyeleri arasındaki güven bağından ve iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri stratejik düzeyde okuyabilme kapasitesinden gelir.

Bizim yaklaşımımız nettir:

Bağlantı kur → Güven oluştur → İş üret → Sürdürülebilir ortaklık yarat

Bugüne kadar birçok başarılı iş birliğinin arkasında bu model vardır ve bundan sonra da olacaktır.

Özellikle belirtmek isterim ki; MATTO, yatırım yapmak isteyen herkes için sadece bir danışma noktası değil, aynı zamanda sürecin içinde aktif rol alan bir çözüm ortağıdır.

Çünkü biz biliyoruz ki; İş dünyasında en değerli şey bilgi değil, doğru bağlantıdır. En büyük risk bilinmezliktir ve MATTO bu riski ortadan kaldırır.

Bugün sizleri sadece dinlemeye değil, harekete geçmeye, iş üretmeye ve birlikte büyümeye davet ediyorum.

Çünkü köprüler, üzerinden geçildiğinde anlam kazanır.

1. MATTO'nun Rolü: Güvenilir ve Etkin Kurumsal Köprü

- ✓ Türkiye-Kuzey Makedonya iş dünyası arasında güvenilir, sonuç odaklı platform
- ✓ Üyeler arasında kalıcı ticari bağlar kuran ve büyüten yapı
- ✓ Kamu-özel sektör koordinasyonunu hızlandıran etkin mekanizma
- ✓ Türkiye, Kuzey Makedonya ve üçüncü ülke pazarlarına açılımı destekleyen ağ

2. Ticaretin Geliştirilmesi: Somut ve Ölçülebilir Artış

- ✓ Kurumsal olarak, üyelerimizle birlikte görünürlüğü ve güvenilirliği artırmak temel önceliğimizdir
- ✓ STA'nın güncellenmesi ile ticaret hacmi ve yatırımların stratejik ölçekte büyümesi beklenmektedir
- ✓ İkili ticaret hacmini artırmak ana hedefimizdir
- ✓ Doğrudan B2B bağlantılar ile hızlı iş eşleşmeleri
- ✓ Sektör bazlı fırsatların sistematik olarak oluşturulması

3. Yatırımın Teşviki: Fırsattan Sonuca

- ✓ Üyeler için hedefli yatırım fırsatlarının tespiti
- ✓ Yatırımcı eşleştirme ve yönlendirme
- ✓ Stratejik sektörlerde ortak yatırım ve ortak üretim modelleri

4. Üyelere Katma Değer: Sürekli Destek

- ✓ Güncel ekonomik ve mevzuat bilgilendirmesi
- ✓ İş geliştirme ve pazar erişim desteği
- ✓ Kurumsal temsil ve savunuculuk (advocacy)

5. Sorun Çözme Mekanizması: Hızlı ve Etkin

- ✓ Üyelerden gelen konuların ilgili kurumlara doğrudan iletilmesi
- ✓ Bürokratik engellerin azaltılması için girişimler
- ✓ Sektörel komitelerle çözüm üretme ve takip

6. Ağ (Network) ve İş Birliği: Geniş ve Etkili

- ✓ Ulusal ve uluslararası iş ağlarının kurulması
- ✓ Kurumlar arası stratejik iş birlikleri
- ✓ Bölgesel ve küresel bağlantıların güçlendirilmesi

7. Stratejik Sektörler: Odak Alanlarımız

- ✓ İnşaat ve altyapı
- ✓ Enerji ve sürdürülebilirlik
- ✓ Tarım ve gıda
- ✓ Lojistik ve ticaret

8. Tarım Sektörü: Stratejik Fırsat Alanı

- ✓ Türkiye-Kuzey Makedonya arasında yüksek tarımsal iş birliği potansiyeli
- ✓ Üretim, işleme ve ihracatta ortak yatırım imkânları
- ✓ Modern tarım teknolojileri ile verimlilik artışı
- ✓ Öncelikli alanlar: süt ve süt ürünleri, meyve-sebze, işlenmiş gıda

9. Gelecek Vizyonu: Büyüme ve Dönüşüm

- ✓ Ortak üretim ve sanayi yatırımlarının artırılması
- ✓ Dijitalleşme ve inovasyon odaklı dönüşüm
- ✓ Sürdürülebilir ve uzun vadeli iş birlikleri

10. Sonuç: Potansiyelden Değere

- ✓ MATTO: Aktif bir iş geliştirme ve çözüm platformu
- ✓ Hedef: Potansiyeli somut ortaklıklara ve yatırımlara dönüştürmek

Bu etkinliğin hayırlara vesile olmasını temenni ediyorum. Sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Türkiye-Kuzey Makedonya İkili Ticaretinin Genişletilmesinde Kuzey Makedonya Ekonomi Odasının Rolü: İş Birliği ve Ortaklıklar İçin Bir Yol Haritası

Antoni PESHEV
Kuzey Makedonya Ekonomi Odası Yönetici Direktörü

Korona döneminde ikinci bir dil, Arnavutça öğrenmeye karar verdiğim için teşekkür etmek istiyorum. Öncelikle, özellikle Makedonya açısından bunun bana çok şey kattığını ve çok yardımcı olduğunu belirtmek isterim. Ancak aynı dönemde internette mevcut olan dil seçeneklerine bakarken Türkçeyi de gördüm ve Türkçe öğrenmeye başlamaya karar verdim. Bir şeyler öğrendim; ancak bir dili gerçekten öğrenmek ve iyi derecede bilmek için zamana ihtiyaç var. Aynı zamanda iletişim kurma ve dili kullanma fırsatlarının olması gerekiyor.Peki, bugün bunları neden anlatıyorum? Çünkü gelecekte Makedonya-Türkiye iş birliğinin temelinin yalnızca iş dünyası ve iletişim alanında köprüler kurmakla sınırlı olmaması gerektiğini düşünüyorum. Bunun yanında gençlerin eğitimi, uzman değişimi ve iletişimin geliştirilmesi konusunda da köprülerimizi güçlendirmemiz gerekiyor. Aynı zamanda hükümetlerimiz ve kamu kurumlarımız arasındaki iletişimin ve iş birliğinin de desteklenmesi gerekiyor.Burada özellikle her iki alanda da eğitimin desteklenmesinin son derece önemli olduğunu düşünüyorum. Bu konuda bazı adımlar atıldı; ancak gelecekte çok daha iddialı çalışmalar gerçekleştirmek istiyorum. Akademik çevreyi de bu konuda motive ederek, aramızda bu tür köprülerin sayısını giderek artırmaya çalışmalıyız. Bugün ayrıca, bu sempozyumun düzenlenmesine öncülük eden vakfın 1962 yılında kurulduğunu fark ettim. Bir şekilde bunun benimle de bağlantısı var; ben de o yıllarda doğmuşum. Dolayısıyla oldukça köklü ve ciddi bir kurum olduğunu düşünüyorum. Uzun yıllardır varlığını sürdürmesi de bunun bir göstergesi.Bu da bana şunu söyleme hakkı veriyor: Bu vakıf ve genel olarak bu kurum, bütün bu yıllar boyunca iki ülke arasındaki iş birliğinin farklı aşamalarında çok önemli katkılar sağlamıştır.2007 yılında ilk kez ortaya çıktığı dönemden itibaren hatırlıyorum; ilk kez burada konuk olarak oturduğumuz zamanı… Daha sonra 2017 yılında konuşmacı olarak katıldığım dönemi de hatırlıyorum. O zaman salonda bulunan insanlara hitap

etmiştim.Bugün ise burada, Makedonya ile Türkiye arasındaki iş birliğini konuşmak üzere bir araya gelmiş bulunuyoruz. Biz bilişim sektöründen geldiğimiz için, bunu bir anlamda "Versiyon 2.0" olarak adlandırırdım.Çünkü bugün gerçekleştirdiğimiz iş birliklerinde artık ülkeler arasındaki ilk dönem ekonomik ilişkilerden söz etmiyoruz. Bunun nedeni, şirketlerimiz arasındaki ticaret ve iş birliğinin zaten oldukça yüksek bir seviyeye ulaşmış olmasıdır.Bunu fark edeceksiniz; artık çok sayıda şirketin gelip "şunu arıyoruz, bunu arıyoruz" demesine gerek kalmıyor. Asıl önemli olan, bundan sonraki aşamada ne yapacağımızdır.Dolayısıyla bundan sonra atmamız gereken adım, iş birliğimizin bir sonraki aşamasını oluşturmak ve bu ilişkileri daha ileriye taşıyacak yeni bir perspektif ortaya koymaktır.

Bence tam da bu nedenle, bu konuyu formal bir şekilde değil, biraz daha pratik bir şekilde ele alıp konuşmamız önemli. Şirketlerin maksimum faydayı elde edebilmesine yardımcı olabilecek alanların neler olduğunu birlikte değerlendirmemiz gerekiyor.Makedonya, Türkiye'nin ekonomik çıkarlar oluşturması gereken bir ülke değildir. Böyle bir yaklaşım kesinlikle kabul edilemez. Makedonya, Türkiye ile kıyaslandığında küçük bir ülkedir; ancak Türkiye'nin burada bir "toprak" ya da yalnızca ekonomik anlamda değerlendirilecek bir alan aramasına gerek yoktur.Türkiye'nin ihtiyacı olan şey bir ortaktır ve biz burada Türkiye için çok iyi bir ortağız.Bunun en önemli nedenlerinden biri, geleneksel ilişkilerimizin son derece güçlü olmasıdır. İki ülke arasında çözülememiş veya açıkta kalan herhangi bir mesele bulunmuyor.Geçmişi hatırladığımızda bunu çok daha iyi görebiliriz. Makedonya'nın bağımsızlığının öncesindeki dönemde, güneydeki komşularımız nedeniyle bir enerji krizi yaşadığımız zamanları hatırlıyorum. O dönemde Türkiye'nin bize gaz ihraç etmesi, bizim için kelimenin tam anlamıyla bir varoluş meselesiydi ve ayakta kalmamıza yardımcı oldu.

Türkiye, devletimizin diz çöktüğü o dönemde bize yardım etme imkânı sağladı. O dönemde bütün bir hükümetin enerji krizi ve komşularımızın uyguladığı abluka nedeniyle düştüğünü hatırlayalım. Biz bunları unutmuyoruz. Türkiye ile sahip olduğumuz dostane ilişkiler çok daha derin ve güçlü temellere dayanıyor. Bu konuda bize yardımcı olan unsurlardan biri de Makedonya olarak çok kültürlü ve çok inançlı bir devlet olmayı başarmış olmamızdır. Ülkemizde farklı dinlere ve halklara saygı gösteriliyor; özellikle de onlarca yıldır bu topraklarda geleneksel olarak yaşayan halklara saygı gösteriliyor. Elbette Türkiye, Balkan Savaşları sonrasındaki dönemi de unutmayacaktır. O dönemde çok büyük bir Türk nüfusu Balkanlardan göç etmek zorunda kaldı ve sonunda Türkiye'ye yerleşti. Ancak bu insanların göç ettikleri ve yerleştik-

leri önemli yerlerden biri de bizim ülkemizdi.İşte bu nedenle bugün hâlâ çok sayıda yaşlı insanımızın geçmişi hatırladığını ve şöyle söylediğini duyuyoruz:

550 yıl boyunca dedeleri ve nineleri bu topraklarda yaşamış olan insanlar var.Biliyor musunuz? Makedonya'nın Türkiye ile arasındaki dostluğun ne kadar güçlü olduğunu ayrıca açıklamasına bile gerek yok.Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye'nin en büyük evlatlarından biri olmasının yanı sıra, eğitim hayatının bir bölümünü burada geçirmiş ve hayatının önemli dönemlerinden birinde Makedonya ile yakın bağlar kurmuştur. Kendisi de birçok kez Makedonya'nın Türk tarihinin en romantik dönemlerinden birinin parçası olduğunu ifade etmiştir.Dolayısıyla bunu yalnızca protokol gereği söylenmiş bir söz olarak değerlendirmemek gerekir. Aksine, iki halkı birbirine bu kadar yakınlaştıran çok daha derin bağlar bulunmaktadır.Peki, nedir bu iki halkı birbirine bu kadar yakın yapan şey?Bugün sizlere söylemek istediğim şey şu: Bu ilişkiyi 2.0 seviyesine taşımak, yani bu bağları biraz daha ileriye götürmek ve çok daha fazla alanda birbirimize bağlanmak mümkündür.

Türkiye'yi her zaman bizim için büyük ve önemli bir ortak olarak görüyoruz. Burada şunu da belirtmek isterim: Biz, en uzun geçmişe sahip ticaret ve sanayi odalarından biriyiz. 1922 yılında kurulduk; yani odamız neredeyse 104 yıldır faaliyet gösteriyor.Bu vesileyle Sayın Rifat Tirsaçıoğlu ile olan çok iyi ilişkilerimizi de özellikle belirtmek isterim. Kendisiyle birlikte ABC – Balkan Odaları Birliği'nin kurucu üyeleri arasında yer alıyoruz ve Avrupa Odaları bünyesinde de ortak çalışmalar yürütüyoruz.Bizim açımızdan önemli olan noktalardan biri, artık birbirinden kopuk ve yeni kurumlar açmaya ihtiyaç duymamamızdır. İki ülke arasındaki iş birliğine odaklanan MATTO var. Aynı zamanda sürekli olarak sizinle temas hâlinde olan bu odamız var.Dolayısıyla yapılması gereken, mevcut kurumları daha etkin bir şekilde kullanmak ve onları iş birliğinin gerçek ortakları hâline getirmektir.Türkler ve Türk şirketleri Makedonya pazarında zaten aktif bir şekilde yer alıyor. Hatta bu alanda Türk şirketlerinin ve Türk iş insanlarının, bizim iş insanlarımızdan biraz daha hızlı hareket ettiğine inanıyorum.

Onlarla görüşüyoruz; kendi idareleriyle ilgili bazı sorunlar yaşadıklarını ve beş yıl geçmesine rağmen gerekli izinleri alamadıklarını söylüyorlar. İnanıyorum ki Türk yatırımları ve Türk şirketleri açısından bu sorunların daha hızlı çözülmesi gerekiyor.Burada önemli olan nokta, iki ülke arasındaki sinerjinin, dünyada teknolojinin çalışma biçimlerinin ve iş yapma anlayışının değiştiği bir dönemde özellikle önemli olduğunun farkında olmamızdır.Aslında yeni bir şey söylemiyorum; dünyada yalnızca askerî tehditler ve güvenlik kaynaklı krizler yaşanmıyor. Aynı zamanda dünya büyük bir teknolojik dönüşümün içinden geçiyor ve teknoloji alanında çok büyük değişimler yaşanacak.

Şu anda büyük bir ekonomik dönüşümün eşiğinde bulunuyoruz. Teknoloji alanında ve yeni teknolojilerin kullanımında, özellikle yapay zekâ alanında ve bu çalışmaların temelini oluşturan büyük ölçekli makinelerin kullanımında büyük değişimler yaşanıyor.İşte tam da bu noktada birbirimize çok fazla yardımcı olabiliriz.Şöyle sorabilirsiniz: "Makedonya Türkiye'ye nasıl yardımcı olabilir?"Yardımcı olabilir.Makedonya son on yıl içerisinde bilişim sektörünü önemli ölçüde geliştirdi. Birkaç milyon dolarlık yıllık hacimle başlayan bu sektör, geçen yıl 1,6 milyar doların üzerinde bir ciroya ulaştı.Bu rakamın önemli bir bölümünü, 400 milyon doların üzerinde olan bilişim hizmetleri ihracatı oluşturuyor. Küçük bir ülke olan Makedonya için bu oldukça önemli bir başarıdır. Mesele şu: Küçük olmamız, aslında birçok durumda önemli bir avantaj sağlayabilir. En kaliteli parfümler ve en tehlikeli zehirler bile küçük miktarlarda paketlenir; kimse bunları varillerin içinde paketlemez. Ben bunu böyle görüyorum.

Bence burada üzerinde düşünmemiz gereken konu, Makedonya'nın Türkiye için nasıl potansiyel bir sıçrama noktası hâline gelebileceğidir. Türkiye'nin hâlihazırda açık olan pazarlara, daha kolay ve daha etkili bir şekilde ulaşabilmesi açısından Makedonya önemli bir konum sunabilir.Bu pazarlar Balkanlar ve Avrupa'dır. Bizim bu pazarlara yönelik açık kapılarımız ve imkânlarımız var ve iki ekonomi arasındaki sinerjinin geliştirilmesine önemli katkılar sağlayabiliriz.Burada bilinmesi gereken önemli nokta şu: Türkiye'nin Avrupa'ya açılmak için Makedonya'ya ihtiyacı olduğu şeklinde düşünmemeliyiz. Ancak Türkiye, bizimle birlikte hareket ederek Avrupa pazarında çok daha kolay ve etkili bir şekilde ilerleyebilir.Bu nedenle şirketler arasındaki sinerjiyi ve yatırım imkânlarını değerlendirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Bazı alanlarda biz Makedonlar, maalesef burada, özellikle yakın çevremizle yaşadığımız süreçler nedeniyle, sahip olduğumuz bazı imkânları ve potansiyelleri zaman içinde gözden kaçırdık.Bunları yeniden değerlendirmemiz gerekiyor. Çünkü mesele yalnızca yeniden satış yapmak veya ticaret yapmak değil; çok daha geniş kapsamlı iş birlikleri ve üretim alanları oluşturabilmektir.

Üretime dayalı bir iş modeli söz konusu.Makedonya, küçük ölçekli bir ülke olması nedeniyle sanayileşmeyi yüksek bir seviyeye taşımayı başaramadı. Ancak Türkiye bu konuda bize yardımcı olabilir. Geçmişte sahip olduğumuz, ancak bugün artık bulunmayan bazı sektörlere ve alanlara Türkiye'nin kolaylıkla yatırım yapabileceğini düşünüyorum.Sadece bir örnek vermek istiyorum: Şişecam uzun yıllar burada faaliyet gösterdi ve Makedonya'da kendi yatırımını gerçekleştirmek için çeşitli girişimlerde bulundu.Makedonya özellikle işlenmiş gıda alanında önemli bir gıda ihracatçısıdır. Ancak bazı yatırımların

Makedonya yerine Bulgaristan'a yöneldiğini de gördükDolayısıyla burada Türkiye ile birlikte değerlendirebileceğimiz önemli üretim ve yatırım fırsatları olduğunu düşünüyorum.

Size şunu söyleyebilirim ve garanti edebilirim: Oradaki yatırım, bizim ülkemizde yapılacak bir yatırım kadar iyi sonuç vermeyecektir.Çünkü bizim cam fabrikamız var; ancak bazı ürünleri ve girdileri kendimiz üretmediğimiz için Türkiye'deki şirketlerden bunları temin ediyoruz ve taşıma maliyetleri, bazen kamyonla getirilen ürünün kendi değeri kadar yüksek olabiliyor.Bu nedenle değerlendirmemiz gereken çok önemli alanlar olduğunu düşünüyorum. Bunların başında tarım, madencilik, enerji, yenilenebilir enerji kaynakları, batarya sistemleri ve ihtiyaç duyduğumuz diğer teknolojik sistemler geliyor.Gelecekte karşı karşıya kalacağımız dünya, çok daha fazla enerjiye, çok daha fazla suya ve çok daha fazla kaynağa ihtiyaç duyacak. Aynı zamanda bugüne kadar üzerinde yeterince düşünmediğimiz yeni alanlara ve yeni imkânlara da ihtiyaç duyulacak.Şu anda yaşadığımız durum, hepimiz için ortak bir meydan okumadır. Bu meydan okumaya bugünden cevap vermemiz gerekiyor. Asıl mesele ise şu: Bu değişime nasıl ayak uyduracağız ve bu dönüşümün bir parçası olmayı nasıl başaracağız?

Türkiye'nin bize ihtiyacı olmayabilir, bu doğru. Ancak şuna gerçekten inanmanızı isterim: Türkiye, bizim sahip olduğumuz bu stratejik konumdan çok önemli ölçüde faydalanabilir. Bizim ülkemizde şöyle bir hikâye anlatılır: Bir adama, "Nasıl oluyor da bu kadar başarılı bir iş yapabiliyorsun?" diye sorarlar. Adamın adı Toşe'ymiş. Ona, "Toşe, nasıl bu kadar başarılı bir iş yaptın?" diye sorarlar. O da şöyle cevap verir:

"Toşe mal satmıyor, köşe satıyor. Burada anlatılmak istenen nedir? Konum.

Makedonya'nın konumu son derece elverişlidir. Balkanların tam kalbinde yer alıyoruz ve büyük pazarların kesiştiği bir noktadayız. Biz de bu konum sayesinde yatırımcılara rekabetçi bir konum ve çok iyi koşullar sunabiliriz. Nitekim sunumda da bunları dinlediniz. Ben yeterince uzun konuştum. Sabırla dinlediğiniz için hepinize çok teşekkür ederim. Şimdi sorularınızı alabilirim. Buyurun, konuşalım. Ayrıca bu sunumun ardından da görüşmeye devam edebiliriz.

Çok teşekkür ederim.

Türkiye-Kuzey Makedonya Ticaretini Hızlandıracak Politika Araçları: Kolaylaştırma, Teşvikler ve Pazara Erişim

Çlirim REXHEPİ
Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Ekonomi ve Çalışma Bakanlığı
Bakan Danışmanı

Herkese merhaba

Günaydın. Değerli katılımcılar, devlet kurumlarının saygıdeğer temsilcileri, değerli iş dünyası temsilcileri, hanımefendiler, beyefendiler; Bugün burada ele almak istediğim konu, Türkiye ile Kuzey Makedonya Cumhuriyeti arasındaki ticareti hızlandıracak politikalar, işlemlerin kolaylaştırılması ve pazara erişimin artırılmasıdır. Bugün bu sempozyumun bir parçası olmak benim için özel bir onurdur. Türkiye ile Kuzey Makedonya Cumhuriyeti arasındaki ekonomik iş birliğinin geliştirilmesine adanmış bu önemli etkinlikte sizlerle birlikte olmaktan büyük memnuniyet duyuyorum. ki ülkemiz arasındaki ilişkiler geleneksel olarak güçlüdür. Bu ilişkiler, karşılıklı olarak paylaşılan tarihî bağlara, samimi dostluğa ve süreklilik arz eden kurumsal ilişkilere dayanmaktadır.

Bu forumun temel amacı, Türkiye ile Kuzey Makedonya Cumhuriyeti arasındaki ekonomik iş birliğinin geliştirilmesidir. İki ülkemiz arasındaki ilişkiler geleneksel olarak güçlüdür. Bu ilişkiler; karşılıklı bağlılık, zengin tarihî bağlar, samimi dostluk ve sürekli kurumsal iş birliği temelinde şekillenmiştir.Bu temel son derece değerlidir ve onu korumamız gerekmektedir. Ancak bugün, küresel dönüşümlerin yaşandığı, ekonomik belirsizliklerin ve uluslararası rekabetin arttığı bir dönemdeyiz. Bu küresel ve uluslararası rekabet ortamında, siyasi ve ekonomik ilişkilerimizin daha da güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bunun daha fazla ticarete, daha fazla yatırıma, daha fazla ortaklığa ve vatandaşlarımız için daha somut bir refaha dönüşmesi gerekiyor. Rakamlara baktığımızda, mevcut sonuçların çok daha üzerinde bir potansiyel olduğunu görüyoruz. Türkiye ile Kuzey Makedonya arasındaki ticaret hacmi son yıllarda artış göstermiştir; ancak hâlâ iki ülke ekonomisinin gerçek potansiyelinin altında kalmaktadır. Türkiye, en önemli ticaret ortaklarımızdan biridir ve bu

ilişkinin daha da derinleştirilmesi ve genişletilmesi için önemli bir alan olduğuna inanıyoruz. Eğer bu gelişmenin bugün burada gerçekleşmesini istiyorsak, bugün üzerinde durmak istediğim, ekonomimizi ve ekonomik iş birliğimizi daha ileri bir seviyeye taşıyabilecek üç temel sütun bulunmaktadır. Birincisi; ticaretin kolaylaştırılması, teşvikler ve işletmelerin desteklenmesi ile pazarlara daha etkin erişimin sağlanmasıdır. Günümüz ekonomisinde ticaretin kolaylaştırılmasından söz ettiğimizde, en büyük engeller fiyatlardan ziyade tarife dışı engellerdir. Çoğu zaman işletmelerin zamanını ve kaynaklarını tüketen unsurlar; evrak işlemleri, gerekli belgeler, dokümantasyon ve idari bürokrasidir.

Mallar sınırda uzun süre beklediğinde zaman kaybedilir, maliyetler artar ve rekabet gücü azalır. Şirketler izin veya sertifika almak için haftalar harcadığında ise enerjilerini üretime değil, idari işlemlere harcamak zorunda kalırlar. Dünya Bankası ve OECD tarafından yapılan çalışmalar, sınır işlemlerinin ve ticari prosedürlerin kolaylaştırılmasının, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından maliyetleri %15 oranında azaltabileceğini sürekli olarak ortaya koymaktadır. Bu, soyut bir hedef değil, gerçek bir potansiyeldir. Bu nedenle ticaretin kolaylaştırılması ortak bir öncelik olmalıdır. Bu kapsamda; işlemlerin dijitalleştirilmesi, belgelerin elektronik ortamda paylaşılması, kurumlar arası koordinasyonun daha etkin hâle getirilmesi, sınır kontrollerinin hızlandırılması ve işletmeler için şeffaf ve erişilebilir bir sistem oluşturulması gerekmektedir.

Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı olarak iş ortamının iyileştirilmesi ve idari yükün azaltılması konusunda sürekli çalışmalar yürütüyoruz. Önceliğimiz; hizmetlerin modernleştirilmesi, dijital süreçlerin geliştirilmesi ve yatırımlar ile ticaret için daha etkin ve elverişli koşulların oluşturulmasıdır. Önümüzdeki dönemde de süreçlerin birbirine entegre edilmesine, idari işlemler için harcanan sürenin azaltılmasına ve bölgesel ve uluslararası ticaret açısından daha rekabetçi bir ortam oluşturulmasına yönelik reformlarımızı sürdüreceğiz. Bu alanda her zaman olduğu gibi Türk tarafıyla yakın iş birliğine ve koordinasyona açığız. Uygulamaları paylaşarak ve mümkün olan alanlarda süreçleri uyumlaştırarak çalışmalarımızı sürdürebiliriz. İkinci konu ise iş dünyasının teşvik edilmesi ve desteklenmesidir. Ticaret siyasi açıklamalarla büyümez. Ticaret; şirketlerin üretim yapmak, ihracat gerçekleştirmek ve yatırım yapmak konusunda gerçek ve somut bir motivasyona sahip olduklarında büyür. Devletin rolü, doğru koşulları oluşturmak ve ardından bir engel olarak değil, iş dünyasının yanında bir ortak olarak yer almaktır. Biz Bakanlık olarak; küçük ve orta ölçekli işletmeleri, girişimciliği ve inovasyonu, özel sektörün gelişimi-

ni ve yeni istihdam alanlarının oluşturulmasını destekliyoruz. Küçük ve orta ölçekli işletmeler ülkemizdeki şirketlerin %95'inden fazlasını oluşturmakta ve özel sektördeki iş gücünün çok büyük bir bölümünü istihdam etmektedir.

Onlar büyüdüğünde ekonomi de büyür ve refah da artar. Buna somut bir örnek olarak, Yatırımların Mali Desteklenmesine İlişkin Kanun gösterilebilir. Bu kanun, Ocak 2026'dan itibaren tamamen Ekonomi ve Çalışma Bakanlığının yetki alanına girmiştir. Bu kanun yalnızca teknik bir araç değildir; aynı zamanda devletin iş dünyasının aktif bir ortağı olduğuna dair açık bir siyasi mesajdır. Söz konusu kanun; üretim tesislerine yatırım yapan, sürdürülebilir istihdam oluşturan ve yurt içi ihracatın artmasına katkı sağlayan şirketlere doğrudan mali destek verilmesini öngörmektedir. Kuzey Makedonya'da faaliyet gösteren veya yatırım yapmayı planlayan Türk şirketleri, bu kanunu yalnızca kurumsal bir söylem olarak değil, somut ve ölçülebilir bir fırsat olarak değerlendirebilirler. Türk iş dünyasının temsilcilerini bu kanunun ayrıntıları hakkında bilgi edinmeye ve mevcut imkânları değerlendirmek üzere ilgili kurumlarımızla iletişime geçmeye davet ediyorum.

Diyalog ve iş birliğine açığız.Önümüzdeki dönemde odak noktamız; ihracatçı şirketlere daha fazla destek sağlanması, yerli üretimin teşvik edilmesi, teknoloji ve inovasyona yatırım yapılması ve iş gücünün piyasanın ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi olacaktır.Günümüz ekonomisinde başarı yalnızca sermayeyle elde edilmez; bilgi, beceri ve verimlilik de büyük önem taşır. Üçüncü konu ise pazara erişimdir.Birçok şirket kaliteli ürünler üretmesine rağmen bilgi, bağlantı veya kurumsal destek eksikliği nedeniyle yeni pazarlara girmekte zorlanmaktadır. Bu, iyi bildiğimiz bir gerçekliktir ve buna somut çözümlerle yaklaşmamız gerekmektedir.Yurt dışında ekonomik tanıtım faaliyetlerini, iş forumlarına katılımı, şirketler arasında doğrudan bağlantı kurulmasını ve yabancı yatırımcılarla ağ oluşturulmasını destekliyoruz.Ancak iki ülkemiz arasındaki potansiyel konusunda somut olmak istiyorum.İş birliği açısından gerçek bir potansiyel gördüğümüz sektörler şunlardır:

Sanayi üretimi ve tekstil: Türk şirketlerinin önemli ölçüde uzmanlığa ve sermayeye sahip olduğu; bizim ise nitelikli iş gücü ve rekabetçi maliyetler sunduğumuz alanlar.Enerji ve altyapı: Kuzey Makedonya'nın enerji dönüşümünü geliştirdiği ve teknolojik kapasiteye sahip ortaklara ihtiyaç duyduğu alanlar.Tarım ve gıda sanayisi: Ülkelerimiz arasında henüz yeterince değerlendirilmemiş bir iş birliği potansiyeli bulunan sektörler.Bilgi teknolojileri ve lojistik: Ülkelerimizin coğrafı konumunun, bölgesel ölçekte faaliyet gösteren şirketler için somut avantajlar sunduğu alanlar.

Geleceğe yönelik planlarımız arasında ortak iş heyetleri, sektörel ekonomi forumları, ticaret ve sanayi odaları arasında doğrudan bağlantıların kurulması ve iki ülke şirketleri arasında somut ortaklıkların geliştirilmesi yer almaktadır. Biz, bu tür etkinlikleri uzun vadeli fırsatları hızlandıran işlevsel mekanizmalar olarak görüyoruz.Türkiye; güçlü bir ekonomiye, gelişmiş bir sanayiye, büyük üretim kapasitesine ve küresel ölçekte yerleşik bir varlığa sahip önemli bir ekonomik güçtür. Aynı zamanda yalnızca coğrafi yakınlığı değil, kültürel ve tarihî bağları da paylaştığımız önemli bir ortaktır. Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ise Balkanlar'ın kalbinde stratejik bir konum, bölgesel pazarlara değerli erişim, insan kaynağı ve elverişli bir yatırım ortamı sunmaktadır. Bunların yanı sıra, bölgede kurumlar vergisi oranlarının en yüksek olduğu ülkelerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Bu iki potansiyel ortak bir irade ve somut araçlarla bir araya geldiğinde, yeni bir değer yaratır. Bu değer; istihdam, ürünler ve ekonomik büyüme şeklinde kendini gösterir.Bu nedenle iş birliğimiz yalnızca bir ticari ilişki olarak değil, ortak çıkarlar ve ölçülebilir sonuçlar temelinde inşa edilen uzun vadeli stratejik bir ortaklık olarak görülmelidir. İş dünyası kalkınmanın motorudur; ancak kurumlar ve altyapı, bu motorun çalışmasını mümkün kılar. Eğer erişim koşulları belirsizse, idari işlemler yavaşsa ve öngörülebilirlik eksikse yatırımlar yavaşlar ve fırsatlar kaybedilir. Bu nedenle hukuki güvenliğe, özel sektörle sürekli diyaloğa, ekonomik reformlara, etkin bir kamu yönetimine ve istikrarlı bir yatırım ortamına olan bağlılığımızı sürdürüyoruz. Potansiyel var, dostluk var, ekonomik çıkar var ve artık hukuki ve kurumsal araçlar da mevcut. Mesele, daha fazlasını başarıp başaramayacağımız değildir.

Mesele, bunu ne kadar hızlı gerçekleştireceğimizdir. Ekonomi ve Çalışma Bakanı olarak kalkınmanın kendiliğinden gerçekleşmesini beklemiyoruz. Reformların hayata geçirilmesi, yasaların çıkarılması, diyalog kurulması ve somut adımlar atılması için çalışmalar yürütüyoruz ve vatandaşlarımız için daha fazla yatırım, daha fazla istihdam ve daha yüksek refah sağlayacak her girişimde ciddi, aktif ve güvenilir bir ortak olmaya devam edeceğiz.Dostluğumuzu ekonomik başarıya dönüştürelim, iş birliğimizi somut sonuçlara dönüştürelim ve birlikte yeni ufuklar inşa edelim.

Teşekkür ederim.

Uluslararası Piyasalar İçin Türk İş İnsanları Arasında İş Birlikleri ve Tecrübe Paylaşımı

Adem YAVUZ
DEİK Genel Sekreter Yardımcısı

İktisadi Araştırmalar Vakfı Başkanım,

DTİK Kuzey Makedonya Temsilcimiz,

Kıymetli Panelistlerimiz ve sevgili misafirler sizleri saygıyla selamlıyorum.

Bu imkânı bizlere sağlayan İktisadi Araştırmalar Vakfı yetkililerimize şükranlarımı sunuyorum.

DEİK; TOBB ve US Chamber'in attığı karşılıklı imzalarla ilk DEİK İş Konseyi olan Türk-Amerikan İş Konseyi- TAİK kurularak ve diğer İş Konseylerinin kuruluşuyla büyüyüp bugünlere gelmiştir.

Ülkeler arası ticari ilişkileri geliştirmek amacıyla «Ticari Diplomasi» anlayışıyla yurt içi ve yurt dışı yatırım fırsatlarını araştırarak, Türkiye ve potansiyel partnerleri arasında ekonomik ilişkileri canlandırmak için İş Konseyleri çalışmalarını sürdürmektedir.

DEİK, "Kamu gücüyle donatılmış, kendine özgü, atipik, özel hukuk tüzel kişiliğini haizdir" tanımıyla çalışmalarını, T.C. Ticaret Bakanlığımızın koordinasyonunda gerçekleştirmektedir.

DEİK olarak faaliyetlerimizi, tüm dünyaya yayılmış 153 İş Konseyimizle birlikte ticari diplomasi mottosuyla sürdürüyoruz. TOBB, MÜSİAD, TİM ve TMB gibi önemli iş dünyası kuruluşlarımızın başkanlarının Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı olarak görev yapıyor. 92 Kurucu Kuruluşumuz ve Kurumsal Üyemiz yanında 6.000'e yakın üye firmamızla sadece toplantı yapmıyor, yürüttüğümüz proje ve iş birliklerimizle ticari diplomasi faaliyetlerimizi zenginleştiriyoruz. Üye firmalarımız başta inşaat-taahhüt, enerji, danışmanlık, gıda ve turizm olmak üzere 20'ye yakın sektörde faaliyet göstermektedir.

2007 yılında kurulan Dünya Türk İş Konseyi (DTİK), yurt dışında yaşayan Türk kökenli ve Türkiye dostu iş insanlarını bir araya getiren küresel bir plat-

formdur. DTİK, diaspora topluluklarıyla sürdürülebilir ilişkiler tesis ederek, ekonomik dayanışmayı artırmayı ve Türkiye'nin küresel ölçekte görünürlüğünü ve etkinliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

DTİK, bir çatı yapı değil; Türkiye'nin küresel vizyonuna katkı sunan, girişimciliği, gönüllülüğü ve iş birliğini önceleyen bir platformdur.

1996'dan itibaren "Türk İş Dünyası Kurultayları" ile temeller atıldı. Kurultayın Amacı, dünya genelindeki Türk girişimcileri, profesyonelleri ve iş insanlarını ortak bir platformda birleştirmek, Türkiye'nin ekonomik ve ticari vizyonunu küresel ölçekte güçlendirmek ve Diaspora iş dünyası arasında ticaret, yatırım ve bilgi paylaşımını teşvik etmektir.

DTİK olarak yaklaşımımız, Diaspora girişimcilerini görünür kılmak, iş dünyası ile diaspora arasında bağlantı kurmak, yerel otoritelerle temas noktalarını çoğaltmak, Türkiye ile bağları güçlendirmek ve 3. ülkelerde birlikte yol almaktır.

DTİK olarak, 90 Ülke Temsilcimiz, 216 Şehir-Eyalet Temsilcimiz ve Temsilciler Kurulu Üyelerimiz, 44 Şehir-Ülke -Temsilciler Kurulumuz ve 1.100'den fazla üye ile faaliyetlerimizi gerçekleştiriyoruz.

Kuzey Makedonya nüfusunun yüzde 3,98'i Türklerden oluşmaktadır. Bu kapsamda, DEİK ve DTİK olarak yaklaşık 75.000 Türk nüfusunun yaşadığı Kuzey Makedonya'ya yönelik politikalarımız ise, iş dünyaları arasında doğrudan diyaloğun artırılması, bölgesel ekonomik istikrar ve karşılıklı güven ortamının güçlendirilmesi, ticaret, yatırım, lojistik ve üretim alanlarında daha güçlü entegrasyon sağlanması ve bölgenin çok kültürlü sosyal yapısının ekonomik iş birlikleriyle desteklenmesidir.

Bu temel hedefler çerçevesinde, Kuzey Makedonya'da oluşturulacak ortak ekonomik zeminlerin yalnızca ticari ilişkileri değil; aynı zamanda diaspora bağlarını, beşerî ilişkileri ve kalıcı iş birliklerini de güçlendireceğine inanıyoruz.

Türk firmalarının Kuzey Makedonya'daki yatırımları son yıllarda istikrarlı şekilde artış göstermektedir. Bugün ülkede faaliyet gösteren yaklaşık 100 Türk firmasının toplam yatırım tutarı 1,3 milyar dolar seviyesine ulaşmış durumdadır. Türkiye, Kuzey Makedonya'daki en büyük 7'nci yabancı yatırımcı konumunda yer alırken, Türk şirketleri yaklaşık 5.000 kişiye sağladıkları istihdam ile ülke ekonomisine önemli katkılar sunmaktadır.

Söz konusu veriler, Türkiye ile Kuzey Makedonya arasındaki ekonomik

ilişkilerin güçlü potansiyelini ortaya koyarken; ticaret, yatırım, üretim ve girişimcilik alanlarında iş birliklerinin daha da geliştirilmesi için önemli fırsatlar sunduğunu göstermektedir.

Türk iş dünyamızın Kuzey Yıldızı olan DEİK'in gönüllü ticari diplomasi elçileri niteliğinde faaliyet gösteren İş Konseylerinden biri olan DEİK/Türkiye-Kuzey Makedonya İş Konseyi, 1995 yılında kurulmuş olup çalışmalarını karşı kanat kuruluşu olan Kuzey Makedonya Ekonomi Odası ile sürdürmektedir.

6 Kasım 1995 tarihinde gerçekleştirilen kuruluş toplantısında; iki ülke arasındaki ticaret hacminin artırılması, yatırım fırsatlarının geliştirilmesi, ekonomik iş birliklerinin güçlendirilmesi ve iş dünyaları arasındaki temasın artırılması temel hedefler arasında belirlenmiştir. İş Konseyi, kuruluşundan bu yana ticaret, yatırım, finans, sanayi ve tarım alanlarında iş birliklerinin geliştirilmesine katkı sunmaktadır.

DEİK/Türkiye-Kuzey Makedonya İş Konseyi, 106 üyesi ve güçlü yapısıyla iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişimine katkı sağlamaya devam etmektedir. Özellikle Türk firmalarının Kuzey Makedonya'daki yatırımlarının artırılması ve iş dünyaları arasındaki bağların güçlendirilmesi açısından önemli bir rol üstlenmektedir.

Bu doğrultuda Türkiye, Kuzey Makedonya'da ekonomik entegrasyonu destekleyen, iş insanları arasındaki bağlantıları güçlendiren ve ortak kalkınma anlayışını teşvik eden bir yaklaşım benimsemektedir. DEİK ve DTİK olarak bizler de ticari diplomasi ve diaspora diplomasisi perspektifiyle, bölge ülkeleriyle kalıcı ekonomik iş birliklerinin geliştirilmesini öncelikli görüyoruz.

Bankacılık, inşaat, sağlık, ulaştırma, turizm, tekstil ve hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren Türk firmaları, ülkedeki ekonomik hareketliliğe ve istihdama önemli katkılar sunmaktadır. Kuzey Makedonya'da faaliyet gösteren Türk şirketlerinin ortaya koyduğu yatırım kapasitesi, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin ulaştığı seviyeyi açıkça göstermektedir.

DEİK ve DTİK olarak bizler, iş dünyaları arasındaki bağların güçlendirilmesini, karşılıklı yatırım fırsatlarının artırılmasını ve Balkanlar'daki Türk iş dünyasının oluşturduğu ekonomik ağların daha da geliştirilmesini ticari diplomasi ve diaspora diplomasisi açısından büyük önem taşıyan başlıklar arasında değerlendiriyoruz.

TÜRKİYE-KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ EKONOMİK İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR YENİ UFUKLAR SEMPOZYUMU

07 MAYIS 2026, ÜSKÜP

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU - DEİK

DEİK, 1985 yılında merhum Cumhurbaşkanımız Özal'ın, o dönemki ABD Başkanı Reagan'a, "ben, daha fazla yardım değil, daha fazla ticaret istiyorum" demesiyle kurulmuştur.

DEİK; TOBB ve US Chamber'in attığı karşılıklı imzalarla ilk DEİK İş Konseyi olan Türk-Amerikan İş Konseyi - TAİK kurularak ve diğer İş Konseylerinin kuruluşuyla büyüyüp bugünlere gelmiştir.

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU

Ülkeler arası ticari ilişkileri geliştirmek amacıyla "Ticari Diplomasi" anlayışıyla yurt içi ve yurt dışı yatırım fırsatlarını araştırarak, Türkiye ve potansiyel partnerleri arasında ekonomik ilişkileri canlandırmak için İş Konseyleri çalışmalarını sürdürmektedir.

DEİK, "Kamu gücüyle donatılmış, kendine özgü, atipik, özel hukuk tüzel kişiliğini haizdir" tanımıyla çalışmalarını, T.C. Ticaret Bakanlığımızın koordinasyonunda gerçekleştirmektedir.

RAKAMLARLA DEİK

92
Kurucu Kuruluş ve Kurumsal Üye

6.000
Üye

153
İş Konseyi

759
Toplam Etkinlik 2026

KURUCU KURULUŞLARIMIZ

ANA KURUCU KURULUŞ	TİCARET VE SANAYİ ODASI	İHRACATÇI BİRLİĞİ	DERNEK/VAKIF BİRLİK/SENDİKA	TOPLAM KURUCU KURULUŞ
4	23	27	37	92

DEİK ÜYELERİ

DEİK ve İş Konseylerine 6000'e yakın üyemiz bulunmaktadır. Üye firmalar başta inşaat-taahhüt, enerji, danışmanlık, gıda ve turizm olmak üzere 20'ye yakın sektörde faaliyet göstermektedir.

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU

İŞ KONSEYLERİ

DEİK
DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU
FOREIGN ECONOMIC RELATIONS BOARD

DTİK
DÜNYA TÜRK İŞ KONSEYİ

DÜNYA TÜRK İŞ KONSEYİ

DÜNYA TÜRK İŞ KONSEYİ

- Dünya Türk İş Konseyi (DTİK), yurt dışında yaşayan Türk kökenli ve Türkiye dostu iş insanlarını bir araya getiren küresel bir platformdur.
- DTİK, diaspora topluluklarıyla sürdürülebilir ilişkiler tesis ederek, ekonomik dayanışmayı artırmayı ve Türkiye'nin küresel ölçekte görünürlüğünü ve etkinliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.
- DTİK, bir çatı yapı değil; Türkiye'nin küresel vizyonuna katkı sunan, girişimciliği, gönüllülüğü ve iş birliğini önceleyen bir platformdur.

DTİK'İN KURULUŞ AMACI

Kuruluş Yılı: 2007

Öncesinde: 1996'dan itibaren **"Türk İş Dünyası Kurultayları"** ile temeller atıldı

Amaç:

- Dünya genelindeki Türk girişimcileri, profesyonelleri ve iş insanlarını ortak bir platformda birleştirmek
- Türkiye'nin ekonomik ve ticari vizyonunu küresel ölçekte güçlendirmek
- Diaspora iş dünyası arasında ticaret, yatırım ve bilgi paylaşımını teşvik etmek

İlk Hedef: Türk diasporasının ekonomik potansiyelini organize ve sürdürülebilir bir güç haline getirmek

DTİK KURULTAYI - 2023

Ticaret Bakanımız Prof. Dr. Ömer Bolat ve Dışişleri Bakanımız Hakan Fidan göreve başladıklarından hemen sonra, Büyükelçiliklerimize ve Ticaret Müşavirliklerimize "DTİK ile iş birliği" yapılmasına ilişkin genelge yayınladılar.

DTİK'İN YAKLAŞIMI

DTİK'in Yaklaşımı

- Diaspora girişimcilerini görünür kılmak
- İş dünyası ile diaspora arasında bağlantı kurmak
- Yerel otoritelerle temas noktalarını çoğaltmak
- Türkiye ile bağları güçlendirmek
- 3. Ülkelerde birlikte yol almak

DTİK YÜRÜTME KURULU

DTİK'in stratejik kararlarını alan, küresel faaliyetleri yönlendiren organıdır.

Görevleri:

- Strateji ve politikaların belirlenmesi
- Küresel projelerin onayı
- Diaspora ve Türkiye ilişkilerini güçlendirmek

ORGANİZASYON YAPISI

DEİK – DTİK Başkanı

DTİK Yürütme Kurulu

DTİK Bölge Temsilciler Kurulu

DEİK İş Konseyi Başkanı

DTİK Ülke Temsilcisi

Ülke İş Konseyi Karşı Kanat Kuruluşu Başkanı

DTİK Ülke Temsilciler Kurulu

Şehir Temsilcisi / Temsilciler Kurulu Üyeleri

RAKAMLARLA DTİK

RAKAMLARLA DTİK

90
Ülke
Temsilcisi

216
Şehir/Eyalet
Temsilcisi/
TK Üyesi

44
Şehir-Ülke -
Temsilciler
Kurulu

18
Kurumsal Üye

171
Kadın Üye

1.100+
Toplam Üye

TEMSİLCİLİKLERİMİZ

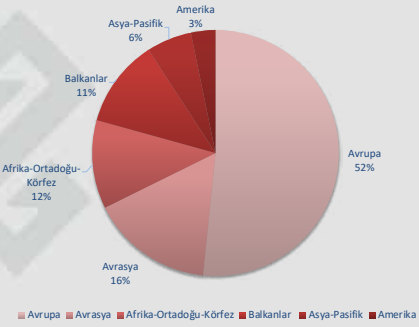

RAKAMLARLA DTİK

Toplam 1.100+ üye ve 90 Ülke Temsilci

Dağılım

- Avrupa: %51,4
- Avrasya: %16,4
- Afrika-Ortadoğu-Körfez: %11,6
- Balkanlar: %11,5
- Asya-Pasifik: %5,9
- Amerika: %3,2

DTİK – TÜRKİYE'NİN KÜRESEL GÜCÜ

KUZEY MAKEDONYA DEĞERLENDİRMESİ

KUZEY MAKEDONYA DEĞERLENDİRMESİ

- Türkiye'nin son yıllara ilişkin Balkan politikası incelendiğinde, Yugoslavya'nın dağılmasının ardından atılan adımların meyvelerinin toplanmaya başlandığı bir döneme girildiği görülmektedir.
- Nitekim Türkiye'nin Balkan ülkelerine mevcut yaklaşımı, yüz yıl öncesine kadar birlikte yaşanılan bu bölgeye karşı gönül coğrafyası ve kapsayıcılık ilkeleri gözetilerek yeniden şekillenmektedir. Bu bağlamda ülkemizin Türkiye Yüzyılı vizyonunun en kritik öneme haiz politikalarından birini Balkanlar oluşturmaktadır.

KUZEY MAKEDONYA DEĞERLENDİRMESİ

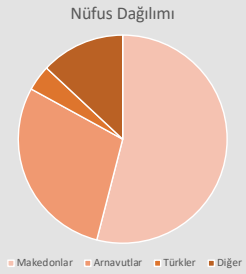
- Son yıllarda sıklıkla dile getirilen ticaret yolları ve jeopolitik konumu nedeniyle Kuzey Makedonya, Türkiye ve dolayısıyla DEİK/DTİK için hayati bir öneme sahiptir.
- Orta Doğu ve Kafkaslar üzerinden Avrupa ülkelerine gidiş rotasının Kuzey Makedonya üzerinden geçmesi Kuzey Makedonya'daki istikrarın ne kadar önemli olduğu bir kez daha gösteriyor.

KUZEY MAKEDONYA DEĞERLENDİRMESİ

Kuzey Makedonya, çok kültürlü bir ülkedir.

Nüfusunun;

- %54'ünü Makedonlar,
- %29'unu Arnavutlar,
- %3,98'ini Türkler oluşturmaktadır.

KUZEY MAKEDONYA DEĞERLENDİRMESİ

- Kuzey Makedonya'daki Türk toplumu, iki ülke arasındaki beşeri, kültürel ve ekonomik bağların güçlenmesinde önemli bir köprü görevi üstlenmektedir. Bölgedeki Türk girişimciler, iş insanları ve diaspora temsilcileri; ticaret, yatırım, eğitim ve sosyal yaşam alanlarında ortaya koydukları katkılarla Türkiye ile Kuzey Makedonya arasındaki ilişkilerin gelişmesine değerli katkılar sunmaktadır.

KUZEY MAKEDONYA DEĞERLENDİRMESİ

DEİK ve DTİK olarak Kuzey Makedonya'ya yönelik politikalarımız 4 ana unsur etrafında şekillenmektedir:

- **İş dünyaları arasında doğrudan diyaloğun artırılması,**
- **Bölgesel ekonomik istikrar ve karşılıklı güven ortamının güçlendirilmesi,**
- **Ticaret, yatırım, lojistik ve üretim alanlarında daha güçlü entegrasyon sağlanması,**
- **Bölgenin çok kültürlü sosyal yapısının ekonomik iş birlikleriyle desteklenmesi.**

Bu temel hedefler çerçevesinde, Kuzey Makedonya'da oluşturulacak ortak ekonomik zeminlerin yalnızca ticari ilişkileri değil; aynı zamanda diaspora bağlarını, beşeri ilişkileri ve kalıcı iş birliklerini de güçlendireceğine inanıyoruz.

KUZEY MAKEDONYA DEĞERLENDİRMESİ

- Türkiye, Kuzey Makedonya ile ticaret, yatırım, üretim, eğitim, kültür ve girişimcilik alanlarında güçlü iş birlikleri geliştirmeye önem vermektedir. Kurulan ekonomik ve beşeri bağlar; karşılıklı güvene dayalı sürdürülebilir ortaklıkların güçlenmesine ve iş dünyaları arasındaki etkileşimin artmasına önemli katkı sağlamaktadır.

- Türkiye ile Kuzey Makedonya arasındaki ticari ilişkiler son yıllarda istikrarlı bir şekilde gelişimini sürdürmektedir. 2025 yılı itibarıyla Türkiye'nin Kuzey Makedonya'ya ihracatı 710,3 milyon dolar seviyesine ulaşırken, Kuzey Makedonya'dan ithalatı ise 175,4 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Böylece iki ülke arasındaki toplam ticaret hacmi 885,6 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır.

KUZEY MAKEDONYA DEĞERLENDİRMESİ

- Türk firmalarının Kuzey Makedonya'daki yatırımları son yıllarda istikrarlı şekilde artış göstermektedir. Bugün ülkede faaliyet gösteren yaklaşık 100 Türk firmasının toplam yatırım tutarı 1,3 milyar dolar seviyesine ulaşmış durumdadır. Türkiye, Kuzey Makedonya'daki en büyük 7'nci yabancı yatırımcı konumunda yer alırken, Türk şirketleri yaklaşık 5.000 kişiye sağladıkları istihdam ile ülke ekonomisine önemli katkılar sunmaktadır.

- Söz konusu veriler, Türkiye ile Kuzey Makedonya arasındaki ekonomik ilişkilerin güçlü potansiyelini ortaya koyarken; ticaret, yatırım, üretim ve girişimcilik alanlarında iş birliklerinin daha da geliştirilmesi için önemli fırsatlar sunduğunu göstermektedir.

KUZEY MAKEDONYA DEĞERLENDİRMESİ

- İş dünyamızın Kuzey Yıldızı olan DEİK'in gönüllü ticari diplomasi elçileri niteliğinde faaliyet gösteren İş Konseylerinden biri olan DEİK/Türkiye–Kuzey Makedonya İş Konseyi, 1995 yılında kurulmuş olup çalışmalarını karşı kanat kuruluşu olan Kuzey Makedonya Ekonomi Odası ile birlikte sürdürmektedir.

- 6 Kasım 1995 tarihinde gerçekleştirilen kuruluş toplantısında; iki ülke arasındaki ticaret hacminin artırılması, yatırım fırsatlarının geliştirilmesi, ekonomik iş birliklerinin güçlendirilmesi ve iş dünyaları arasındaki temasın artırılması temel hedefler arasında belirlenmiştir. İş Konseyi, kuruluşundan bu yana ticaret, yatırım, finans, sanayi ve tarım alanlarında iş birliklerinin geliştirilmesine katkı sunmaktadır.

KUZEY MAKEDONYA DEĞERLENDİRMESİ

- Bugün DEİK/Türkiye–Kuzey Makedonya İş Konseyi, 106 üyesi ve güçlü yapısıyla iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişimine katkı sağlamaya devam etmektedir. Özellikle Türk firmalarının Kuzey Makedonya'daki yatırımlarının artırılması ve iş dünyaları arasındaki bağların güçlendirilmesi açısından önemli bir rol üstlenmektedir.

- Bu doğrultuda Türkiye, Kuzey Makedonya'da ekonomik entegrasyonu destekleyen, iş insanları arasındaki bağlantıları güçlendiren ve ortak kalkınma anlayışını teşvik eden bir yaklaşım benimsemektedir. DEİK ve DTİK olarak bizler de, ticari diplomasi ve diaspora diplomasisi perspektifiyle, bölge ülkeleriyle kalıcı ekonomik iş birliklerinin geliştirilmesini öncelikli görüyoruz.

KUZEY MAKEDONYA DEĞERLENDİRMESİ

- Bankacılık, inşaat, sağlık, ulaştırma, turizm, tekstil ve hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren Türk firmaları, ülkedeki ekonomik hareketliliğe ve istihdama önemli katkılar sunmaktadır. Kuzey Makedonya'da faaliyet gösteren Türk şirketlerinin ortaya koyduğu yatırım kapasitesi, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin ulaştığı seviyeyi açıkça göstermektedir.

- DEİK ve DTİK olarak bizler de, iş dünyaları arasındaki bağların güçlendirilmesini, karşılıklı yatırım fırsatlarının artırılmasını ve Balkanlar'daki Türk iş dünyasının oluşturduğu ekonomik ağların daha da geliştirilmesini ticari diplomasi ve diaspora diplomasisi açısından büyük önem taşıyan başlıklar arasında değerlendiriyoruz.

ADEM YAVUZ
DEİK GENEL SEKRETER YARDIMCISI

SAYGILARIMLA

DEİK
DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU
FOREIGN ECONOMIC RELATIONS BOARD

DTİK
DÜNYA TÜRK İŞ KONSEYİ

DÜNYA TÜRK
İŞ KONSEYİ

Tarımda Finansal Paradigma Değişimi

Dr. Murat BOLAT
AGRO GSYF Yöneticisi & Taze Süt ve Süt Ürünleri A.Ş.
Kurucu Ortağı

Sayın Başkan teşekkür ederim. Vakıf Başkanımız ve Makedonya yetkilileri ile bu konferansa gelen tüm katılımcılara saygılar sunarım.

Dünya Gıda Örgütünün Roma ofisiyle 2 hafta önce yüz yüze gerçekleştirdiğimiz bir toplantımız oldu. Toplantıda gıda arz güvenliği kapsamında 3 temel başlığı tartışma imkanı bulduk. Sürdürülebilirlik, Dayanıklılık ve Finansa Erişim.

Özellikle Türkiye'den Moğolistan'a kadar olan bölgede gıda arz güvenliği konusunda özel sektör düşüncelerini öğrenmek üzere toplantı yapmıştık. Gıda arz güvenliği deyince işin içine her şey giriyor.

Diğer yandan, tarım aslında geleneksel üretim ile tanımlandığının dışında artık teknoloji ile finansın kesişim noktası olarak tanımlanmaktadır. Bu pencereden finansman değişik bir boyuta evrildiğini gözlemlemekteyiz.

Halk Bankası Makedonya genel müdürümüz burada onlar geleneksel finans sistemini en önemli aktörleri ancak, şimdi günümüzde yeni bir akım başladı; blok zincir teknolojisi üzerinde şekillenen bir yapı şöyle bir özet vereyim.

Gerçek varlıkların tokenizasyon yöntemiyle ihraç edilen dijital varlıkların ekonomik büyüklüğü artık bir noktaya geldi. 2025 yılında bu token ekonomisinin toplam değeri 2 trilyon dolar civarında olup, 2030 yılında varacağı seviyenin 42 trilyon dolar civarında olacağı hesap edilmektedir.

Bu neden böyle oluyor, neden artık merkezi bir sistem üzerinden finans değil de merkeziyet siz bir sistem üzerinden finansman bu noktaya geldi. Çünkü aracılık maliyetleri çok yükseliyor. İç organizasyon ciddi bir yük ve bu durum finans maliyetlerini artırmaktadır.

Dijital ortamda toplanan bilgilerin üzerine iş inşa etmek ve bu kurgudaki

döngünün finansal olarak akışını sağlamak gerçek dünyada zor gözükmekle birlikte, günümüzde yatırım aracı olarak başlayan kripto paraların varlığa dayalı ihraç edilen türleri blokzincir üzerinde merkeziyetsiz olarak kullanımı artık günümüzün bir gerçeğidir. Tarım sektöründe de bunun yansıması şöyle özetleyebiliriz. Tarım aslında olasılıklı yatırımlar arasına giriyor; anlamı ise tarımsal üretime etki eden birçok dışsal faktör var İklim var, toprak yapısı var, ulaşımı vs. var.

Bu olasılıklı yatırımlar grubunu konvansiyel sistem üretimin sonucundan emin olamadığı için teminatlı bir kredi sistemi finanse ediyor. Bir başka değişle aslında geleneksel sistem üretim projelerinin değerini sıfır kabul ediyor.

Benim üzerinde çalıştığım model ise blok zincir üzerinde akıllı kontratlar ile protokollü üretime geçiş yapmak ve bu üretimin her aşamasını izlenebilir ve denetlenebilir duruma getirmek olup, elde edilecek hasatı belirsizlikten kurtarıp somuta indirgemek olarak özetlenebilir.

Avrupa Birliği'nin fonlarını %40 da tarım sektörü için kullanılıyor. Avrupa Birliği yetkilileriyle yaptığımız bazı görüşmelerde acaba blok zincir üzerinde geliştirilen finansal akış ile bu oranın %30'a düşürülmesine ilişkin çalışmalarımız var.

Merkezi bir yapı üzerinden değil de kriptolanmış sistem üzerinden üretim sistemi oluşturulabilir mi? Bu oluşum anonim bir yapı üzerinden tesis edilse acaba her isteyen ürüne erişim sağlayabilir mi? Ödemek istediği parayı ödeyebilir mi? Bu yapılar var.

Paradigma değişiminden kastımız bu aslında. Yani üretimin hangi protkollerle gerçekleşeceği ve bunun sunucunda ne kadar finansman maliyetinin oluşacağı baştan planlanmış ise olasılıklar ortadan kaldırılımış olacaktır.

Dolayısıyla bu tür finansal akışların belirgin hale gelmesi ile aslında bir başka alana evriliyoruz; tarımsal üretim için gereken finansmanın geleneksel finansal kuruluşlardan temininde ödenen risk pirimlerinin sıfırlanacağını düşünüyoruz. Biz bütün bu yapıyı şeffaf ve izlenebilir bir hale getirdiğimizde dünyanın herhangi bir lokasyonundan mesela Malezya'da da olsam veya Güney Afrika'da da olsam görünürlüğün sağlandığı bu sistem üzerinden elde edilebilecek getiriye sahip olabileceğimizi düşünüyorum.

Dolayısıyla finansman arayışında herhangi bir kuruluştan ziyade çeşitli platformlar üzerinden finans temin edebilmemiz halinde bütünü almak yerine bir parçasına ortak olarak iştirak edebileceklerini biliyoruz.

Bunun sonucu olarak token ekonomisinin 2030 yılında 42 trilyon dolara geleceği hesaplanıyor, hatta Amerikan hükümeti token ve dijital varlıkları rezerv olarak tutmaya başladı. Şu anda ileriye yönelik 2030 yılında da bu yapı 42 trilyon dolara çıkacak demek ki ödeme sistemlerinde artık belli platformalar, dijital kooperatif sistemi gibi belli platformlar da mesela alışverişlerde ödeme yapılmasında artık hükümetler bunu devreye sokmuş durumda.

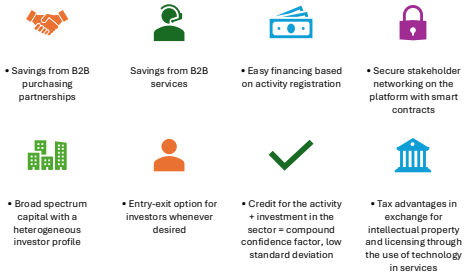
Yani yeni bir dünyanın kapısını aralamış durumdayız dolayısıyla biz burada da üretim yapsak, Kuzey Makedonya da da yapsak artık dijital cüzdanlar üzerinden blokchain teknolojisi ile kontratların şartları değiştiremeyecek hale getirilmesi soncunda güvenli bir alış veriş imkanına sahip olacağız.

Sectoral Problems and Our Solutions

- **Problems:** High input costs, difficulty accessing finance, low liquidity, excessive intermediaries.
- **Solution:** A digitized cooperative structure that facilitates B2B savings and direct investor interaction.
- **Keyword:** "Composite Trust Factor"

Digital Agriculture Cooperative Platform Strategy

Digital Agriculture Financing Platform Smart Contract Workflow

Process

Capacity Commitments (Farmer)

Input Supply (Fertilizer/Fuel- Approved via Smart Contract)

Production with Certification

Harvesting and Automatic Profit Sharing

Financial Instruments: STO and Tokenomics

- **STO (Asset-Backed Token**): A registered and shared capital structure of agricultural assets.
- **Utility Token:** Offers discounted purchases, Investor Option: Easy entry and exit (Liquidity pools)., and transaction fees within the platform..
- **Investor Option**: Easy entry and exit (Liquidity pools).

Operational Savings: B2B Barter and Procurement Partnership

- **Supply Chain:** Collective purchasing power through contracted dealers.
- **Barter System**: Financial relief through product/capacity exchange instead of cash. Sectoral
- **Investment:** Low standard deviation in investing in the sector when providing credit to the activity**.**

DAO (Decentralized Management)

• Transparency: All transactions are registered on the blockchain.

• •

Governance: Token-weighted voting rights for investors and farmers in platform decisions.

Security: Immutability of back-office software and data management.

As a Result

With the Digital Agricultural Cooperative Platform Strategy;

- Savings on B2B purchasing partnerships
- Savings on B2B services
- Easy financing based on activity registration
- Secure connection of stakeholders on the platform with smart contracts
- Broad spectrum capital with a heterogeneous investor profile
- Entry-exit option for investors whenever they want
- Credit for the activity + investment in the sector = combined confidence factor, low standard deviation
- Tax advantages in exchange for intellectual property and licensing through the use of technology in the service

Makedonya'da Süt ve Süt Ürünleri: Sektörel Değerlendirme

Ali Müşfik SÖZER
Makedonya SÜTAŞ Genel Müdürü

Öncelikle sabrınız için çok teşekkür ediyorum.

Sütaş ile ilgili birkaç bilgi vermek istiyorum, Sütaş Türkiye'nin markalı pazar ürünleri Türkiye'de 54 tane kampüsümüz var bu dört tane süt kampüsünde günde 3 milyon litreden daha fazla süt kullanabiliyoruz. 25.000 adedi sağmal 32.000 tane ineğimiz var, kullandığımız bütün enerjinin %80'ni sürdürülebilir enerjiyle sağlıyoruz,

Makedonya'da 80.600 tane kayıtlı sağmal inek, 1 milyon 244 bin hektar tarım arazisi mevcut, bunun işlenebilir kısmı da 612.000 hektar.

2024 ve 2025 yılı süt ve süt ürünleri ithalat rakamlarını araştırdım,

İTHALAT RAKAMLARI - 2025

2025	TOPLAM (KG)	MKD	€	ORTALAMA
SÜT (UHT)	20.538.428	991.814.513	16.101.749	0.78
SÜT (TANKER)	6.845.605	219.676.197	3.567.370	0.59
SÜT TOZU	2.290.029	381.872.421	6.199.549	2.71
YOĞURT	9.091.130	810.287.375	13.156.112	1.45
PEYNİR	7.217.490	2.130.851.437	34.583.579	4.79
KONSANTRE SÜT	212.559	14.731.352	239.151	1.13
KREMA	917.328	166.612.140	2.704.359	2.95
DPST	1.209.775	113.928.013	1.849.641	1.53
TEREYAĞ	956.708	451.115.225	7.322.980	7.65
DİĞER SÜT TOZU	49.600	11.152.796	181.079	3.65
TOPLAM	49.279.052	5.280.888.673	85.724.490	1.74

Buna göre toplam ithalat 49 milyon 279 bin litre süt ve süt ürünüdür.Bunun toplam parasal değeri 85 milyon 700 bin Eurodur.

İlginç olan pastörize edilmiş süt yani tanker ile gelen süt ve yoğurt gibi kolay yapılabilen ürünlerin miktarının yüksek olmasıdır.

Makedonya'nın üretim kapasitesi bunun kat kat üzerinde fakat burada yeterli süt bulunmadığı için ithal etmek zorunda kalıyoruz.

Miktar olarak ise ithalat rakamları şu şekildedir:

MİKTAR BAZINDA SIRALAMA

DEVLET	KG	MKD	€	€/KG
BOSNA	17.399.830	976.855.570	15.859.868	0.91
SIRBİSTAN	13.922.597	1.194.359.711	19.392.719	1.39
ALMANYA	5.741.979	1.407.579.931	22.842.443	3.98
SLOVENYA	3.002.074	314.827.936	5.109.131	1.70
HIRVATİSTAN	2.352.834	191.286.672	3.104.747	1.32
POLONYA	1.720.341	291.457.864	4.731.984	2.75
KOSOVA	1.134.249	54.071.673	878.108	0.77
YUNANİSTAN	735.254	143.693.983	2.332.868	3.17
UKRAYNA	732.000	101.192.910	1.642.510	2.24
ÇEKYA	484.547	105.255.871	1.708.005	3.52

Parasal değer olarak il üç:

Almanya 22 milyon 842 bin Euro

Sırbistan 19 Milyon 392 bin Euro

Bosna 15 milyon 860 bin Euro şeklindedir.

Bu miktarların süte çevrilmiş hali yıllık 140 milyon litre günlük olarak yaklaşık 383.000 litre yapıyor.

Makedonya resmi rakamlara göre 750.000 litre günde süt üretiyor resmi rakamlar bunu söylüyor ama fabrikalara giden ve teşvik ödenen süt miktarı 400.000 litredir.

Makedonya neredeyse ürettiği kadar sütü ithal ediyor ve bu kabul edile-

bilir bir durum değil çünkü dediğim gibi ülkedeki tesislerin kapasitesi yoğurt, peynir, UHT Süt gibi ürünler için son derece yeterlidir.

Bizim önerimiz bu tür basit ürünlerin ithalatı yerine içeride hayvancılığın ve süt üretiminin teşvik edilmesidir. Bunun dışında süt için kalitenin ön plana çıkartılması çok önemli ve büyük ölçekli çiftliklerin teşvik edilmesi miktar açısından ayrıca önemlidir.

Diğer bir konu da Serbest Ticaret Anlaşmasıdır. Türkiye'den ürün getirirken biz %35 gümrük ödüyoruz, oysa rakiplerimiz kendi ülkelerinden Bosna'dan, Sırbistan'dan yakın ülkelerden hiç gümrük ödemeden buraya süt ve süt ürünleri getirebiliyor.

Son olarak şunu söylemek istiyorum, Makedonya olarak bizim toprağımız, suyumuz, insan kaynağımız yeterli, ihtiyacımız olan sütü burada üretebiliriz sadece doğru politikalar üretmesi gerekiyor.

Çok teşekkür ederim sabrınız için.

MAKEDONYA'DA SÜT

Süt Ticareti Hacmi, Fiyatlar ve Öngörüler Raporu

Ali MÜŞFİK SÖZER

SÜTAŞ HAKKINDA BİLGİ

- Türkiye'nin Pazar lideri
- Türkiye'de 4 Süt Kampüsü
- Pakistan ve Makedonya Süt Fabrikası
- 3.500 ton/gün süt işleme kapasitesi
- 3.000 ton/gün süt kullanımı
- 32.000 adet İnek
- 25 MW enerji üretimi

SÜT ÜRETİCİLERİ

SÜTÇÜ HAYVAN CİNSİ	TOPLAM	TÜZEL KİŞİ	BİREYSEL
SAĞMAL İNEK	80.605	2.308	78.297
SAĞMAL KOYUN	359.176	2.803	356.373
SAĞMAL KEÇİ	71.071	58	71.013

MAKEDONYA TARIM ARAZİ YAPISI

GENEL BİLGİLER	TOPLAM
MAKEDONYA TOPLAM ALAN	25,713 km^2
TARIM ARAZİSİ	1.244.000 ha
ŞU AN İŞLENEBİLEN ARAZİ	612.000 ha

İTHALAT RAKAMLARI - 2025

2025	TOPLAM (KG)	MKD	€	ORTALAMA
SÜT (UHT)	20.538.428	991.814.513	16.101.749	0.78
SÜT (TANKER)	6.845.605	219.676.197	3.567.370	0.59
SÜT TOZU	2.290.029	381.872.421	6.199.549	2.71
YOĞURT	9.091.130	810.287.375	13.156.112	1.45
PEYNİR	7.217.490	2.130.851.437	34.583.579	4.79
KONSANTRE SÜT	212.559	14.731.352	239.151	1.13
KREMA	917.328	166.612.140	2.704.359	2.95
DPST	1.209.775	113.928.013	1.849.641	1.53
TEREYAĞ	956.708	451.115.225	7.322.980	7.65
DİĞER SÜT TOZU	49.600	11.152.796	181.079	3.65
TOPLAM	49.279.052	5.280.888.673	85.724.490	1.74

MİKTAR BAZINDA SIRALAMA

DEVLET	KG	MKD	€	€/KG
BOSNA	17.399.830	976.855.570	15.859.868	0.91
SIRBİSTAN	13.922.597	1.194.359.711	19.392.719	1.39
ALMANYA	5.741.979	1.407.579.931	22.842.443	3.98
SLOVENYA	3.002.074	314.827.936	5.109.131	1.70
HIRVATİSTAN	2.352.834	191.286.672	3.104.747	1.32
POLONYA	1.720.341	291.457.864	4.731.984	2.75
KOSOVA	1.134.249	54.071.673	878.108	0.77
YUNANİSTAN	735.254	143.693.983	2.332.868	3.17
UKRAYNA	732.000	101.192.910	1.642.510	2.24
ÇEKYA	484.547	105.255.871	1.708.005	3.52

MAKEDONYA BAZINDA SIRALAMA

DEVLET	KG	MKD	€	€/KG
ALMANYA	5.741.979	1.407.579.931	22.842.443	3.98
SIRBİSTAN	13.922.597	1.194.359.771	19.392.719	1.39
BOSNA	17.399.830	976.855.570	15.859.868	0.91
SLOVENYA	3.002.074	314.827.936	5.109.131	1.70
POLONYA	1.720.341	291.457.864	4.731.984	2.75
HIRVATİSTAN	2.352.834	191.286.672	3.104.747	1.32
İTALYA	249.761	149.168.698	2.421.382	9.69
YUNANİSTAN	735.254	143.693.983	2.332.868	3.17
FRANSA	334.061	125.108.897	2.030.308	6.08
ÇEKYA	484.547	105.255.871	1.708.005	3.52

SÜT BAZINDA İTHALAT VE ÜRETİM

- 2025 yılında toplam Süt ve Süt Ürünü ithalatı 49.279.052 kg'dır.
- Bu miktardaki ürün için toplam 140.000.000 L süt kullanılmıştır.
- Yaklaşık 383.000 L/Gün demektir.
- Makedonya günlük üretim resmi rakamlara göre, 750.000 L/gün.
- Makedonya fabrikalara giren süt miktarı 400.000 L/gün.
- Neredeyse ürettiğimiz kadar ithal ediyoruz.

ÖNERİLER

- Ülkedeki tesislerin kapasitesi, Yoğurt, peynir, Uht süt gibi ürünler için fazlasıyla yeterlidir.
- Bu tür temel ürünlerin ithalatının yeniden düzenlenmesi, katma değerin ülkede kalması ve kapasitenin kullanılmasi açısından olumlu olacaktır,
- Süt üretiminde kalitenin arttırılmasi gerekmektedir.
- Süt için ödenen teşviklerde kalite ön plana çıkarılmalıdır.
- Büyük ölçekli çiftliklerin teşvik edilmesi kalite ve miktar açısından önemlidir.

STA ANLAŞMASI

- İki ülke arasındaki serbest Ticaret Anlaşması nedeniyle rakiplerimiz Ana şirketlerinin ürünlerini gümrüksüz getirirken biz %35 gümrük ödemekteyiz.
- Ülkeye 30 M € sermaye getiren bir şirket olarak özellikle Makedonya'da üretilmeyen ürünlerimizi getirmek için anlayış bekliyoruz.
- Bu ülkeye güveniyoruz ve burada modern bir çiftlik yapmak için destek bekliyoruz.
- Toprağımız,suyumuz,insan kaynağımız, güneşimiz yeterli.
- İhtiyacımız olan sütü kendimiz üretebiliriz.

СИМПОЗИУМ ЗА РАЗВОЈ НА ЕКОНОМСКИТЕ ОДНОСИ МЕЃУ ТУРКИЈЕ И СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И ОДРЖЛИВИ НОВИ ПЕРСПЕКТИВИ

С И М П О З И У М

СКОПЈЕ / СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

2026

СОДРЖИНА

ОТВАРАЊЕ НА СЕДНИЦАТА

Проф.Др Ахмет ИНЏЕКАРА.....139
Претседател на Фондацијата за економски истражувања

Др.Фатих ШАХБАЗ.....147
Генерален директор на Халкбанк А.Д. Скопје

Ајдоган АДЕМОСКИ.....151
Претседател на Македонско-турска стопанска комора (MATTO)

Ѓорги ПЕТРУШЕВ.....153
Потпретседател на Стопанската комора на Северна Македонија

Билал КАРА.....157
Претседател на ДЕИК Северна Македонија

Фатих УЛУСОЈ.....161
Амбасадор на Р.Т. во Скопје

Бесар ДУРМИШИ.....163
Министер за економија и труд на Р.С. Македонија

Махмут ЃУРЏАН.....167
Заменик министер за трговија на Р.Т.

ПРЕЗЕНТАЦИИ НА ЗЕМЈИТЕ

- ***Економски профил на Туркије и оценка на последните 10 години од соработката со Република Северна Македонија; перспективи за иднината***.....175
  Проф. д-р. Адем ШАХИН
  Професор при Универзитет за економија и технологија на ТОББ

- ***Економски профил на Република Северна Македонија и преглед на инвестиции: десетгодишна оценка на соработката со Туркије и идни перспективи***.....183
  Игор ВЕЛЕВСКИ
  Државен советник при Агенција за странски инвестиции на РСМ

ГЛАВНО ОБРАЌАЊЕ

- ***Нови пристапи кон земјоделството и сточарството во процесот на адаптација кон климатските промени***..... 205
  Метин ДЕМИР
  Претседател на Стопанската и индустриската комора на Зонгулдак

ПАНЕЛ ОБРАЌАЊЕ

Тема На Панелот: Иднината На Економските Односи Меѓу Турција И Северна Македонија: Пречки, Трансформативни Динамики И Стратешки Партнерства

Модератор : Проф. д-р. Дилек ДЕМИРБАШ.....213
Професор на Економски факултет при Универзитет на Истанбул

- ***Мост кон деловниот свет: Улогата на МАТО во трансформирањето на потенцијалот во партнерства***..... 215
  Интер СЕЛМАНИ
  Потпретседател на МАТО
- ***Улогата на Стопанската комора на Северна Македонија во проширувањето на билатералната трговија меѓу Турција и Северна Македонија: патоказ за соработка и партнерства***..... 219
  Антони ПЕШЕВ
  Извршен директор, Стопанска комора на Северна Македонија
- ***Политички Инструменти За Забрзување На Трговијата Меѓу Турција И Северна Македонија: Олеснување, Стимулации И Пристап До Пазарот***..... 225
  Ќлирим РЕКСЕПИ
  Советник на министерот, Министерство за економија и труд на Република Северна Македонија
- ***Соработка и споделување на искуства од меѓународни пазари меѓу турски бизнисмени***..... 231
  Адем ЈАВУЗ
  Помошник генерален секретар на ДЕИК
- ***Промени во финансиските парадигми во земјоделието***.....235
  Д-р. Мурат БОЛАТ
  Раководител во АГРО ГСЈФ & Основач и партнер на Тазе Сут ве Сут Урунлери А.Д.
- ***Млеко и млечни производи во Македонија: Евалуација на пазарот***.....239
  Али Мушфик СОЗЕР
  Генерален директор на СУТАШ Македонија

ОТВАРАЊЕ НА СЕДНИЦАТА

- **Проф.Др Ахмет ИНЏЕКАРА**
  Претседател на Фондацијата за економски истражувања
- **Др.Фатих ШАХБАЗ**
  Генерален директор на Халкбанк А.Д. Скопје
- **Ајдоган АДЕМОСКИ**
  Претседател на Македонско-турска стопанска комора (МАТТО)
- **Ѓорги ПЕТРУШЕВ**
  Потпретседател на Стопанската комора на Северна Македонија
- **Билал КАРА**
  Претседател на ДЕИК Северна Македонија
- **Фатих УЛУСОЈ**
  Амбасадор на Р.Т. во Скопје
- **Бесар ДУРМИШИ**
  Министер за економија и труд на Р.С. Македонија
- **Махмут ЃУРЏАН**
  Заменик министер за трговија на Р.Т.

ПРОФ.ДР АХМЕТ ИНЏЕКАРА
Претседател на Фондацијата за економски истражувања

Почитувани министри,

Почитуван господине Амбасадоре,

Почитувани генерални директори,

Почитувани ректори,

Почитувани претседатели,

Почитувани бизнисмени,

Почитувани гости,

Дами и господа,

Добро утро.

Од Турција, од Истанбул, во име на Фондацијата за економски истражувања, ви упатувам најдлабоки поздрави исполнети со почит и љубов.

На сите ви посакувам добредојде и ми претставува особена чест што сте присутни на симпозиумот што нашата Фондација го организира заедно со Стопанската комора на Северна Македонија и Стопанската комора Македонија - Турција (MATTO).

Почитувани гости,

За нас претставува големо задоволство што по третпат сме заедно со вас во Скопје. Првиот пат бевме тука во 2005 година, а вториот во 2017 година. И овојпат дојдовме со цел да придонесеме за развојот на економските односи меѓу Северна Македонија и Турција, во рамките на принципите на взаемно почитување, взаемни интереси и принципот „победник-победник", како братски земји и општества, и да дадеме придонес кон македонската економија. Нашето трето доаѓање во Северна Македонија - Скопје може да се смета и за показател на значењето што ѝ го придаваме на нашата братска земја и на нејзината економија.

Почитувани гости,

Северна Македонија, според својата површина, може да изгледа како мала земја. Меѓутоа, за Турција таа е важна и голема земја. Имено, дел од населението на земјата живее во Турција, додека значителен дел живее во други земји. Северна Македонија е една од земјите со кои Турција има посебни историски и духовни врски. Нашите историски, културни и економски врски се силни.

Тука сме како дел од иницијатива за цивилна економска дипломатија, со цел дополнително да ги зајакнеме нашите економски врски.

Фондацијата за економски истражувања (ИАВ) е основана во 1962 година, а волјата на нејзините основачи е преточена во основачкиот акт со цел да се создаваат научни економски информации, истражувања и проекти за деловниот свет.

Нашите основачи, бизнисмени и академици, заедно работеа до 2007 година.

Ние, како припадници на втората генерација на Фондацијата, работиме на тоа задачите што ни се доверени да ги извршуваме на подобар, поефикасен и поуспешен начин.

Меѓу активностите на Фондацијата се и анализата на економиите на странските земји и нашите напори за унапредување на нивните економски односи со Турција, кои особено се интензивираа по 1989-

1990 година. Во текот на 36 години, овие симпозиуми ги организиравме во речиси четириесет земји.

Економијата на Северна Македонија, според определбата на проф. д-р Ангелова, е мала и отворена економија. Таа сè повеќе се интегрира со земјите членки на Европската Унија. Сепак, може да се каже дека напредуваат и економските односи со земјите членки на ЦЕФТА и ЕФТА, како и со Турција.

Големината на една економија е поврзана со тоа колку добро се користи економскиот капацитет на таа земја.

Секако, политичките и економските фактори, како во земјата така и надвор од неа, влијаат врз економскиот раст и искористеноста на капацитетите. Во одредени години, економскиот раст на Северна Македонија бележеше и периоди на загуби.

Меѓутоа, Северна Македонија денес располага со голема геостратешка и геоекономска предност, која станува сè позначаен фактор. Земјата се наоѓа на Паневропските коридори 8 и 10 и има исклучително значајна положба од аспект на транспортот.

Процесот на интеграција со Европската Унија е во значително напредна фаза. Во такви услови, инвестициите реализирани во Северна Македонија имаат можност да ги користат соодветните инвестициски поддршки и истовремено стануваат дел од значаен пазар.

Во економијата на Северна Македонија, каде што данокот на доход и данокот на добивка подолг период се утврдени на ниво од 10%, а вредноста на националната валута, денарот, е стабилна, показателите за економскиот раст, вработеноста и инфлацијата укажуваат на релативно стабилен тренд.

Се забележува значителен напредок во преговорите за пристапување кон Европската Унија. Демократските политички власти формирани како резултат на изборите, истовремено со зајакнувањето на инфраструктурата преку економските политики, создаваат поволна средина за продуктивни инвестиции во производната и економската инфраструктура.

При секоја нова инвестиција во производната и економската инфраструктура, треба да се има предвид дека производството и трговијата се реализираат во земја која во блиска иднина се подготвува да стане членка на Европската Унија.

Имајќи ги предвид изјавите на претставниците на Европската Унија, се чини дека целта е, преку дополнително олеснување на одредени критериуми за пристапување, во краток временски период да се реализира членството на балканските земји во Европската Унија.

Друго прашање што го истакнуваат претставниците на Европската Унија е потребата балканските земји што поскоро да го завршат процесот на пристапување кон Европската Унија, со цел Балканот да се заштити од влијанието на Кина, Русија и Турција.

Таквиот пристап може да се оцени како индикативен од аспект на прикажување на актуелната состојба на Турција, која се наоѓа во процес на преговори за полноправно членство во Европската Унија.

Меѓутоа, она што навистина е тешко да се разбере е следново: ние, Турците, овде сме присутни веќе со векови. На претставниците на Европската Унија би им ги посочиле бекташиските ерени, Сари Салтуч и Ѓул Баба, како дел од историското и културното наследство на Балканот.

Во насока на зајакнување на нашето присуство, наша дополнителна обврска е да бидеме уште поприсутни во Северна Македонија.

Наместо претставниците на Европската Унија да изградат силна Унија што ќе ја опфаќа и Турција, нивното гледање на нашата земја како конкурент, водено од стратешка кратковидост, не може да се смета за соодветно во контекст на современите глобални геополитички согледувања.

Независно од потребата Европската Унија да престане да биде „САД-подредена" Унија и да изгради сопствени безбедносни политики и институции, останува прашањето дали е можно да се говори за Европска Унија во период кога во одделни земји членки дејствуваат расистички и ксенофобични политички партии.

Во економската и безбедносната визија на Европската Унија ослободена од зависноста од САД, според наше мислење, Турција треба да има значајна позиција.

Меѓутоа, Турција веќе е присутна на Балканот, особено во економска смисла, и секоја година дополнително го зголемува своето економско влијание. Во актуелната фаза, очигледно е дека нивото на економските односи сè уште не е доволно.

Унапредувањето и проширувањето на односите меѓу двете земји, Северна Македонија и Турција, е обврска и на двете страни. Чекорите и активностите што ги преземаат надлежните органи на двете земји во оваа насока претставуваат охрабрувачка определба и решителност.

Денес, првостепени инвестициски и трговски партнери на Северна Македонија, природно, се Европската Унија и земјите членки на Европската Унија. Меѓутоа, значењето и уделот на Турција во трговските односи и инвестициите постепено се зголемуваат. На пример, нивото на турските инвестиции во Северна Македонија, со износ од 2 милијарди американски долари, се наоѓа на второ место, додека најголемиот број странски туристи во земјата доаѓаат од Турција.

Асиметријата во трговската размена, која се одвива во корист на Турција, односно на штета на Северна Македонија, може да се урамнотежи преку зголемување на извозот на Северна Македонија во Турција. Покрај тоа, зголемениот обем на директните странски инвестиции од Турција, како и зголемениот број странски туристи од Турција, придонесуваат кон воспоставувањето на оваа рамнотежа.

Владата на Република Турција, како и во областа на инвестициите и во други области, во последните години ги споделува со пријателските и братските земји своите технолошки достигнувања, капиталот, акумулираното знаење и искуство, како и своите претприемачки капацитети. Преку Турската агенција за соработка и координација (ТИКА), пред сè, како и преку други турски невладини организации, таа ги пренесува развојните капацитети и формите на поддршка до братските општества.

Турција ги реализира овие форми на поддршка не на начин карактеристичен за земјите со колонијално минато, туку во согласност со принципот „победник-победник“ („win-win“), со цел од соработката и развојот на односите да имаат корист двете страни.

Искуствата на Турција во последните години во областа на зелената и дигиталната трансформација на економијата се од исклучително значење и претставуваат приоритет. Од одбраната до здравството и образованието, од финансиите и банкарството до интегрираните транспортни инвестиции, поддршката и трансформациите во ерата на вештачката интелигенција се составен дел од плановите за дејствување на јавната администрација.

Искуствата со примената на системите за електронска влада (e-Devlet) и електронскиот здравствен систем (e-Nabız), кои за време на пандемијата претставуваа области на јавни услуги, денес се незаменливи инфраструктурни услуги за Република Турција и нејзините граѓани. Принципите на соработка меѓу нашите земји во областите на софтверските технологии засновани на вештачка интелигенција и дигиталната трансформација треба дополнително да се унапредат и забрзаат.

Сите овие односи и активности треба да се развиваат врз основа на пријателските и братските врски меѓу нашите народи, со истовремено зголемување на конкурентноста и продуктивноста. Верувам дека заедно можеме да реализираме уште позначајни, поголеми и поквалитетни проекти.

Партнери на нашата средба од страна на Северна Македонија се Стопанската комора на Северна Македонија и Стопанската комора Македонија-Турција (MATTO). Наши главни спонзори, кои презедоа значителен дел од финансиските трошоци, се Халкбанк Турција и Халкбанк Македонија. Им должиме посебна благодарност на генералните директори, г. Осман Арслан и г. Фатих Шахбаз, на секој од нив поединечно.

Нашето Министерство за трговија, нашата Трговска канцеларија, како и, секако, Амбасадата на Република Турција, се наши незаменливи поддржувачи на оваа средба.

Исто така, нашите компании како TAB и ГУЛЕРМАК, кои успешно реализираат активности во Македонија, дадоа и финансиски придонес. Во оваа пригода, пред сите вас, сакам да им ја изразам нашата благодарност.

Посебно ја изразуваме нашата благодарност до хотелот Лимак за прекрасното гостопримство.

На оваа средба, наместо универзитетите и научниците чии ставови и сознанија ги користевме на нашата претходна средба, овојпат посебно ставивме акцент на практичните пазарни и инвестициски информации од Агенцијата за инвестиции на Северна Македонија.

Научниците и бизнисмените од Северна Македонија и Турција кои учествуваа на симпозиумот им изразуваме посебна благодарност на секој од нив.

На крајот, на Министерството за трговија на Република Турција и на заменик-министерот за трговија, г. Махмут ҒУРҒАН, како и на министерот за трговија на Северна Македонија, г. Бесар ДУРМУШИ, кои со своето присуство нè удостоија во рамките на нивната исклучително исполнета агенда, им ја упатуваме нашата најдлабока благодарност, почит и признание.

Посакувам оваа наша средба да биде од корист и за доброто на нашите земји, нашите економии, нашите компании, нашите деловни заедници и нашите инвеститори.

Ви благодарам и уште еднаш ве поздравувам со искрена почит и најтопли поздрави.

Д-Р. ФАТИХ ШАХБАЗ
Генерален директор на Халкбанк А.Д. Скопје

Почитуван заменик-министер,

Почитуван министер,

Почитуван амбасадор,

Почитувани членови на протоколот, ценети академици, почитувани претставници на деловниот свет, ценети гости,

Во мое име, во име на Халкбанк АД Скопје и ДТИК (Светскиот турски бизнис совет) Македонија, би сакал срдечно да Ве поздравам пред овој значаен симпозиум насловен како "Унапредување на економските односи меѓу Туркије и Република Северна Македонија и одржливи нови хоризонти". Денес, тука сме собрани да разговараме за заедничката иднина на две пријателски земји, со историска поврзаност, кои се надополнуваат една со друга во однос на економскиот потенцијал и заеднички да ги процениме областите каде има можности за

поставување на темели за нови соработки. Би сакал да им се заблагодарам на Фондацијата за економски истражувања, на МАТТО, на Стопанската комора на Северна Македонија и на сите институции кои придонесуваат за водењето на оваа значајна организација. Како Халкбанк, ни претставува големо задоволство што сме еден од домаќините на ваква стратешка платформа.

Ценети учесници,

Економските односи меѓу Туркије и Северна Македонија добија извонреден импулс во последната деценија. Обемот на нашата трговија значително порасна, а турските инвестиции добија силно присуство во Северна Македонија во многу сектори, од производството до банкарството, од инфраструктурата до малопродажбата.

Денес, Туркије е еден од водечките трговски партнери на Северна Македонија, а воедно и една од нејзините најважни земји инвеститори. Сепак, бројките ни ја покажуваат не само моменталната состојба, туку и неискористениот потенцијал. На среден рок постои можност да се зголеми обемот на трговијата меѓу двете земји на многу повисоки нивоа. Постојат значајни можности, особено во областите на логистичките врски, интеграцијата на синџирот на снабдување, индустриската соработка, синџирите на вредност во земјоделството и храната, обновливата енергија, дигиталната трансформација и финансиските технологии.

Верувам дека денешните сесии затоа нудат исклучително релевантна рамка.

Анализата на економскиот профил на Туркије и евалуацијата на соработката со Северна Македонија во последните десет години, како и идната перспектива, ќе бидат непроценливи не само како ретроспективна проценка, туку и во однос на одредувањето на стратешката насока за наредниот период.

Исто така, проценките на инвестициските перспективи на Северна Македонија, процесот на реформи, предностите на регионалната интеграција и областите на заеднички раст со Турција ќе обезбедат исклучително важни сознанија од перспектива на инвеститорот. Бидејќи економските односи не подразбираат само бројки за надворешната трговија. Во новата ера, прашањето е градење капацитет за заедничко производство, заеднички инвестиции и создавање заедничка вредност.

Во овој момент, улогата на нашите деловни институции станува уште поважна.

Улогата на МАТТО во трансформирањето на потенцијалот во партнерства не е само репрезентативна, туку и трансформативна. Неопходност на новата ера е стопанските комори да се движат подалеку од класичните платформи за односи преку генерирање проекти, олеснување на усогласувањето на инвестициите и развивање модели на партнерство базирани на сектори. Во овој контекст, алатките на политиката што ја забрзуваат трговијата - царинските олеснувања, инвестициските стимулации, пристапот до финансии и механизмите за влез на пазарот - не се само технички прашања, туку стратешки елементи што создаваат конкурентска предност.

Особено за нашиот деловен свет, координацијата меѓу стопанските комори и платформите на приватниот сектор ќе биде исклучително клучни за проширување на билатералната трговија. Бидејќи одржливи резултати можат да се генерираат само кога ќе се спојат јавните политики и динамиката на приватниот сектор. Исто така, за мене значајни се соработката и споделувањето искуства меѓу турските бизнисмени во однос на отворањето кон меѓународните пазари. Во денешната глобална економија, конкуренцијата не е меѓу поединечни компании; туку меѓу екосистеми. Затоа, споделувањето информации, заедничките вложувања, регионалните мрежи и стратешките партнерства повеќе не се предност, туку неопходност.

Ценети гости,

Како банкар, би сакал особено да нагласам дека финансискиот сектор не е само област која финансира економска активност; тој е еден од столбовите на економската трансформација. Банките ги поддржуваат инвестициите, го олеснуваат тргувањето, овозможуваат споделување на ризикот и градат економска доверба. Во Халкбанк, се гледаме себеси не само како институција што обезбедува финансирање, туку и како стратешки партнер кој ги зајакнува економските врски меѓу двете земји.

Денес, здравата капитална структура, високата ликвидност и отпорноста на банкарскиот сектор во Северна Македонија претставуваат важна основа за раст на реалниот сектор. Наше е да изградиме повеќе инвестиции, повеќе заеднички проекти и посилна економска интеграција на овие темели.

Во оваа смисла, во рамките на структурата на ДТИК Македонија, како стратешки приоритет го сметаме и воспоставувањето посилни мрежи меѓу економијата на дијаспората, инвестициските врски и деловните заедници. Бидејќи веруваме дека економската дипломатија повеќе не е дополнување на класичната дипломатија, туку еден од нејзините централни елементи. Се надеваме дека овој симпозиум ќе има токму ваква функција.

Ценети учесници,

Се надевам дека дискусиите што ќе се одржат денес овде нема да бидат ограничени само на размена на идеи, туку ќе генерираат нови партнерства, конкретни проекти и одржливи соработки.

Односите меѓу Туркије и Северна Македонија ќе станат уште посилни, не само врз основа на пријателство, туку и врз основа на заедничка волја за создавање просперитет.

Ние целосно веруваме во ова.

Со ова убедување, би сакал да им се заблагодарам на сите институции кои дадоа свој придонес, на нашите ценети говорници и вам, наши ценети гости, кои со вашето учество го збогативте овој состанок. Се надевам дека нашиот симпозиум ќе даде плодни, револуционерни и корисни резултати.

Уште еднаш би сакал најискрено да Ве поздравам.

Благодарам.

АЈДОВАН АДЕМОСКИ
Претседател на Македонско-турска стопанска комора (МАТТО)

Почитувани министри,

Почитувани амбасадори,

Почитувани претставници на институции и организации,

Почитувани претставници на бизнис заедницата,

Драги гости,

Во име на Стопанската комора на Македонија-Туркије (МАТТО), дозволете ми да Ве поздравам и да изразам особено задоволство што денес сме заедно на овој настан од големо стратешко значење.

Односите помеѓу Туркије и Северна Македонија не се темелат само на историски и културни врски, туку и на силна економска соработка. Денешната средба претставува значајна можност за унапредување на постојните партнерства и отворање на нови деловни перспективи.

Како МАТТО, ние не сме само институција, туку активен мост помеѓу двете земји, кој има клучна улога во поттикнувањето на инвестициите, трговијата и развојот на бизнисот. Преку довербата што ја градиме меѓу нашите членови и деловната мрежа што ја создаваме, придонесуваме кон реализација на конкретни проекти.

Северна Македонија, со својата стратешка позиција, поволна инвестициска клима и динамичен економски развој, нуди значајни можности за турските инвеститори. Истовремено, Туркије со својата силна индустриска база, голем пазар и глобална поврзаност претставува важен партнер за македонската бизнис заедница.

Сепак, мора јасно да се истакне дека тековното ниво на економска соработка не го одразува целосно нашиот вистински потенцијал. Во таа насока, модернизацијата и проширувањето на Договорот за слободна трговија (ДСТ) претставуваат клучен приоритет за обостран зголемување на трговската размена и нови инвестиции продлабочување на економските односи.

Ажурирањето на ДСТ не значи само олеснување на трговијата, туку и создавање услови за зголемени инвестиции, поефикасни логистички процеси и поголема конкурентност на компаниите од двете земји.

Уверен сум дека овој симпозиум ќе придонесе кон зголемување на трговската размена, идентификација на нови инвестициски можности и развој на одржливи економски партнерства.

Во оваа прилика, сакам да им се заблагодарам на сите партнери, особено на Фондацијата за економски истражувања, за организацијата на овој значаен настан, и да посакам успешна и продуктивна работа.

Ви благодарам за вниманието и Ве поздравувам со особено почитување.

(ЃОРГИ ПЕТРУШЕВ)
(Потпретседател на Стопанската комора на Северна Македонија)
GJORGJI PETRUSHEV
Vice President, Economic Chamber of North Macedonia

Distinguished guests, excellencies, dear colleagues and friends, good morning.

On behalf of the Economic Chamber of North Macedonia, I extend a warm welcome to all participants. My particular respect to Professor İNCEKARA for convening this symposium, to Deputy Minister GÜRCAN for Türkiye's high-level presence today, to Minister DURMISHI, Ambassador ULUSOY, General Manager ŞAHBAZ, President ADEMOSKİ, Mr. KARA, and to all business representatives who have travelled here from both countries. You are all welcome at this table.

Ladies and gentlemen, we are not strangers. This relationship is built on centuries of shared history, culture, and human bonds that no political map has ever fully erased. Our relations and bonds are not only a statistic, but a foundation. And it is precisely because that foundation is so solid that we have every right to be more ambitious about what we build on top of it.

But, foundations alone do not create jobs, build factories, or fill export containers. That requires deliberate, structured economic cooperation, and that is exactly what this symposium is about.

Türkiye is currently one of the largest trade partners of North Macedonia's with bilateral trade at approximately one billion dollars annually. Our target should be to double this figure to two billion dollars. The Economic Chamber considers that target not only achievable, but overdue. A bilateral Free Trade Agreement has been in force for years. The tariff barriers are largely gone. What remains is the work of connecting businesses, reducing procedural friction, and building the commercial relationships that turn policy into practice.

On investment, the story is even more compelling. According to National Bank data, Turkey ranks among the top five foreign investors in the country by FDI stock. We see this capital in manufacturing, in the financial sector, in retail and construction. We see it in HALKBANK, which sits with us today. This is not portfolio investment made from a distance. This is hands-on, people-intensive, job-creating commitment to our economy. And it deserves to grow further.

For Turkish companies thinking about European market access, for Turkish exporters navigating the post-Brexit, post-COVID reconfiguration of supply chains, North Macedonia deserves a much closer look. Our labor costs are competitive. Our regulatory environment is increasingly aligned with EU standards. Our government offers investment incentives both inside and outside the Technological Industrial Development Zones. And our business community, represented in this room is ready and eager to be a partner, not just a host.

The architecture for this relationship is already largely in place. We have the Free Trade Agreement. We have MATTO and DEİK as institutional connectors. We have a banking presence. We have political will, demonstrated by the officials in this room today. What the next phase requires is execution: more joint ventures, more matched business contacts, more willingness on both sides to test the relationship with real commercial risk.

The Economic Chamber of North Macedonia enters today's discussions with a clear mandate from our membership: identify what is working, identify what is still in the way, and translate both into concrete proposals. We expect the panel discussions this afternoon to generate exactly that kind of substance.

Just as the keystone holds the entire arch together, remove any other stone and the structure may survive, but remove the keystone and it collapses, I believe the Türkiye-North Macedonia relationship can serve as that keystone for the Western Balkans' economic integration into European and Eurasian value chains. North Macedonia is small in population, but large in potential, deep in history, bold in future orientation. Today, in this room, we have the right people at the table to begin turning ambition into architecture.

Thank you.

БИЛАЛ КАРА
Претседател на ДЕИК Северна Македонија

Почитуван заменик-министер за трговија, г. Махмут ЃУРЃАН,

Почитуван министер за економија и труд на Северна Македонија, г. Бесар ДУРМУШИ,

Почитуван амбасадоре, г. Фатих УЛУСОЈ,

Претседателе на Фондацијата за економски истражувања, проф. д-р Ахмет ИНЏЕКАРА,

Генерален директор на Халкбанк, д-р Фатих ШАХБАЗ,

Претседателе на Стопанската комора Македонија-Турција (МАТТО), г. Ајдоган АДЕМОСКИ,

Почитувани членови на протоколот,

Почитувани гости,

Во свое лично име и во име на Бизнис советот Турција-Северна Македонија при DEİK, ве поздравувам со почит и срдечност.

Пред сè, би сакал да ја изразам мојата благодарност до Фондацијата за економски истражувања и до нејзиниот почитуван претседател, проф. д-р Ахмет Инџекара, за организирањето и домаќинството на овој исклучително значаен и визионерски настан насочен кон унапредување на економските односи меѓу Турција и Северна Македонија.

Фондацијата за економски истражувања, која долги години реализира значајни активности во областите на економијата, развојот, меѓународната трговија и стратешките партнерства, дава исклучително значаен придонес преку ваквите платформи кои ги поврзуваат деловниот свет и академската заедница.

Особено пристапот кој придонесува за зајакнување на економските односи меѓу Турција и Балканот, без сомнение, ќе создаде значајни придобивки за иднината.

Почитувани учесници,

DEİK, односно Советот за надворешноекономски односи, под координација на Министерството за трговија на Република Турција, е една од најзначајните институции преку кои Турција ги развива своите економски односи со светот.

Како и другите деловни совети кои дејствуваат во рамките на DEİK, така и ние, како Бизнис совет Турција-Северна Македонија, продолжуваме со нашите активности насочени кон унапредување на трговските и економските односи меѓу двете земји.

Односите меѓу Турција и Северна Македонија не се продлабочуваат само на дипломатско ниво, туку и преку трговијата, инвестициите и силните човечки врски, кои од ден на ден стануваат сè поцврсти.

Денес, обемот на трговската размена меѓу двете земји се приближува до нивото од 1 милијарда американски долари. Нашата цел е оваа бројка во краткорочен период да ја зголемиме на ниво од 2 милијарди американски долари.

Турција е еден од најзначајните економски партнери на Северна Македонија. Турските инвеститори реализираа инвестиции во вредност од стотици милиони евра во бројни сектори, од банкарството до здравството и од градежништвото до производството. Овие

инвестиции не создадоа само економска вредност, туку истовремено обезбедија и вработување за илјадници луѓе.

Северна Македонија, пак, со својата стратешка географска положба, претставува своевиден трговски центар на Балканот. Со можностите за пристап до европските пазари, младата и динамична работна сила и својата инвестициски поволна структура, земјата нуди значајни можности.

Нашите односи брзо се развиваат и во областа на туризмот. Секоја година стотици илјади турски граѓани го посетуваат Балканот, додека интересот од Северна Македонија за Турција исто така се зголемува. Особено здравствениот туризам, културниот туризам и заемните инвестиции отвораат пат за нови форми на соработка.

Меѓутоа, постојните бројки сè уште не го одразуваат целосно нашиот потенцијал.

Со воспоставување нови партнерства во области како што се енергетиката, инфраструктурата, земјоделството, здравството и дигиталната трансформација, оваа соработка можеме да ја подигнеме на многу повисоко ниво.

Имено, во претстојниот период нè очекуваат и низа значајни настани кои ја поддржуваат оваа визија со конкретни чекори. Во оваа пригода, би сакал особено да ве замолам да забележите два значајни датума во вашите календари.

Како прво, на 3 јуни во Измир, прекрасниот град во кој со чест ја извршувам и функцијата почесен конзул на Северна Македонија, во соработка со Стопанската комора на Измир ќе организираме значаен Турција-Северна Македонија бизнис-форум, кој ќе ги обедини деловните заедници на двете земји.

Потоа, на 12 јуни во Истанбул, особено ни претставува задоволство што DEİK ќе биде меѓу партнерските институции на Големиот истанбулски инвестициски форум, кој ќе се одржи со присуство на почитуваниот претседател на Република Турција, г. Рецеп Таип Ердоган, и премиерот на Северна Македонија, г. Христијан Мицкоски.

Веруваме дека овој значаен настан, на кој се очекува да учествуваат околу 500 бизнисмени од Северна Македонија, ќе придонесе за подигнување на економските односи меѓу двете земји на ново ниво.

Почитувани присутни,

При крајот на моето обраќање, би сакал повторно да го истакнам следново:

Турција и Северна Македонија не се само две пријателски земји, туку и стратешки партнери кои заедно се движат кон заеднички цели. Ние, како претставници на деловниот свет, сме решени ова пријателство да го крунисаме со поголеми инвестиции и посилна трговска размена.

Ве поздравувам со почит и посакувам овој симпозиум да придонесе за постигнување успешни и корисни резултати.

Ви благодарам.

ФАТИХ УЛУСОЈ
Амбасадор на Р.Т. во Скопје

Почитувани министри,

Почитуван претседател на Фондација за економски истражувања,

Почитувани генерални директори на Халкбанк и Халкбанк Македонија,

Почитувани претседатели на стопански комори,

Почитуван претседател на Совет на ДЕИК за Северна Македонија,

Ценети претставници на бизнис заедницата,

Среќен сум од можноста да бидам со вас на симпозиумот со наслов "Развојот на економските односи меѓу Туркије и Северна Македонија и нови одржливи хоризонти". Им благодарам на Фондација за економски истражувања за организирањето на настанот, како и на Халкбанк, MATTO и Стопанска комора на Северна Македонија за нивниот придонес.

Меѓу Туркије и Северна Македонија постојат многу блиски односи кои

својата сила ја црпат од нашата заедничка историја. Со Северна Македонија имаме стратешко партнерство засновано на обострано разбирање и сојузништво во рамки на НАТО алијансата. Покрај оваа официјална рамка, Северна Македонија и Туркије се братски и пријателски земји.

Економските и трговските односи се меѓу најзначајните димензии на севкупните билатерални односи кои се одвиваат во позитивен тренд.

Туркије има позитивен имиџ во Северна Македонија. Поддршката и активностите на нашите институции, како и инвестициите во разни области на големиот број на турски компании го изградија позитивниот имиџ на Туркије во Северна Македонија. Овој имиџ ја зацвртува и позитивната перцепција на турските производи. Турската роба се издвојува со својот квалитет, дизајн и прифатлива цена.

Нашите компании со инвестиции од близу 2 милијарди долари дејствуваат во областите на банкарство, образование, култура, здравство, одбранбена индустрија, индустриско производство, обновливи енергии, туризам, градежништво и.др., и овозможуваат вработувања за 10 илијади жители на Северна Македонија.

Туркије воедно е меѓу најголемите трговски партнери на Северна Македонија. Меѓу нашите земји постои заедничка волја за раст на билатералната трговска размена од 1 милијарда долари на 2 милијарди. Уверени сме дека ажурирањето на актуелниот Договор за слободна трговија на вин-вин основа ќе даде најголем придонес во реализирањето на оваа цел. Воедно ги продолжуваме нашите заложби за отстранување на забраната за увоз на живинарски производи од нашата земја.

Сакаме да придонесеме со нашите компании во енергетските, транспортните и другите големи инфраструктурни проекти кои Северна Македонија има намера да ги реализира во наредниот период како дел од својот голем развоен исчекор. Исто така, посакуваме да го унапредиме моментумот што го постигнавме во соработката во одбранбената индустрија.

Туристичкиот сектор претставува уште една значајна димензија на нашите економски односи, при што бројот на туристи од двете страни на годишно ниво надминува приближно 250 илјади. Верувам дека со решителните чекори што ќе ги преземеме во наредниот период, оваа одлична соработка ќе можеме да ја издигнеме на уште повисоко ниво.

Ви благодарам.

БЕСАР ДУРМИШИ
Министер за економија и труд на Р.С. Македонија

I nderuar zëvendës ministër Mahmut Gjyrxhan,

I nderuar ambasador Fatih Ulusoj,

I nderuar prof. dr. Ahmet Inxhekara,

Zonja dhe zotërinj,

Më lejoni të shpreh kënaqësi të veçantë që sot jam pjesë e këtij forumi të rëndësishëm, i organizuar nga Fondacioni për Hulumtime Ekonomike nga Stambolli, kushtuar temës "Zhvillimi i marrëdhënieve ekonomike ndërmjet Republikës së Turqisë dhe Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe horizonte të reja të qëndrueshme".

Marrëdhëniet ndërmjet dy vendeve tona janë të thella, të sinqerta dhe të konfirmuara historikisht. Turqia ishte ndër shtetet e para që e njohu pavarësinë e Maqedonisë së Veriut dhe në vazhdimësi ka ofruar mbështetje të

fuqishme politike dhe ekonomike, përfshirë edhe në periudhat më të ndjeshme për shtetin tonë.

Kjo miqësi është institucionalizuar me Marrëveshjen për partneritet strategjik të vitit 2008, e cila vendosi një kornizë të gjerë për bashkëpunim - nga ekonomia dhe investimet, deri te siguria, arsimi dhe kultura. Por, fakt është se me kalimin e kohës, një pjesë e mekanizmave të këtij partneriteti nuk u shfrytëzuan mjaftueshëm.

Pikërisht për këtë arsye, sot jemi në një fazë të re të thellimit të marrëdhënieve bilaterale.

Në muajin mars, nënshkrimi i Marrëveshjes për zgjerimin e bashkëpunimit bilateral ndërmjet Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Republikës së Turqisë hapi një kapitull të ri në marrëdhëniet tona. Me këtë dokument intensifikohen kontaktet institucionale dhe krijohet hapësirë për thellimin e partneriteteve në më shumë fusha - nga ekonomia dhe investimet, deri te mbrojtja dhe arsimi. Marrëveshja, e cila për një periudhë më të gjatë nuk kishte qenë e finalizuar, u përmbyll me ardhjen e qeverisë së re, pas së cilës tashmë shënojmë një rritje të konsiderueshme të kontakteve me institucionet dhe kompanitë turke. Një pjesë e investitorëve turq tashmë kanë filluar me përgatitjet për investime në vendin tonë, ndërsa të tjerë janë në fazën e realizimit të projekteve konkrete. Në kuadër të këtij dialogu të intensifikuar politik, është rënë dakord edhe për mbajtjen e një takimi të parë të nivelit të lartë, në të cilin pritet vizita e presidentit Rexhep Taip Erdogan në Maqedoninë e Veriut.

Bashkëpunimi ekonomik, pavarësisht marrëveshjes ekzistuese për tregti të lirë, ende nuk e ka arritur potencialin e tij të plotë. Sot ekziston një disbalanc i qartë në shkëmbimin tregtar, ku Turqia eksporton më shumë në tregun tonë sesa ne eksportojmë në tregun turk.

Qëllimi ynë i përbashkët është që këtë marrëdhënie ta bëjmë më të balancuar dhe më të qëndrueshme. Ekzistojnë mundësi reale për rritjen e eksportit maqedonas, veçanërisht në sektorët e bujqësisë, industrisë ushqimore, farmacisë dhe prodhimit industrial, nëse hiqen barrierat dhe lehtësohet qasja në tregun turk.

Të nderuar,

Çështja kyçe sot nuk është nëse duhet të bashkëpunojmë, por si ta bëjmë këtë bashkëpunim më efikas dhe më të prekshëm për ekonomitë dhe qytetarët tanë.

Vizioni ynë është i qartë - të kalojmë nga deklaratat në realizim, nga marrëveshjet në projekte konkrete dhe nga potenciali në rritje të qëndrueshme ekonomike.

Jam i bindur se pikërisht forume të tilla janë vendi i duhur ku krijohen partneritete të reja, investime të reja dhe mundësi të reja.

Ju faleminderit.

МАХМУТ ЃУРЏАН
Заменик министер за трговија на Р.Т.

Почитуван министре,

Почитуван амбасадоре (Фатих Улусој),

Почитуван претседателе на Фондацијата за економски истражувања,

Почитувани бизнисмени од Турција и Северна Македонија,

По повод на овој значаен настан организиран од Фондацијата за економски истражувања, ми претставува големо задоволство што сум овде со вас во Скопје. Воедно, ви ги пренесувам поздравите и срдечните поздрави од нашиот почитуван министер, проф. д-р Омер Болат.

Верувам дека ваквите настани создаваат нови можности за соработка и силна синергија меѓу нашите две земји.

Денешната глобална економија минува низ длабок и повеќедимензионален процес на трансформација.

Геополитичките тензии, трговските војни, зголемувањето на протекционистичките тенденции, нарушувањата во синџирите на снабдување, како и загриженоста во однос на енергетската и прехранбената безбедност, ги принудуваат сите земји да се подготвуваат за нов економски поредок.

Во ваков економски контекст, земјите настојуваат да изградат поотпорни, поинклузивни и одржливи модели на економски раст.

Со нашата силна производствена инфраструктура, диверзифицираниот извозен капацитет, динамичниот претприемачки екосистем и стратешката положба, ние претставуваме сигурна производствена база и стабилен трговски партнер во нашиот регион.

Во овој период кога глобалната трговија повторно се обликува, соработката што ќе ја воспоставиме со пријателските и братските земји има поголемо значење од кога било досега.

Токму во оваа смисла, на нашите односи со Северна Македонија им придаваме особено значење.

Нашата земја на своите трговски партнери им нуди силна економска визија и сеопфатна основа за соработка.

Билатерална трговија меѓу Турција и Северна Македонија (милиони УСД)						
ГОДИНА	ИЗВОЗ	ВРЕДНОСТ. %	УВОЗ	ВРЕДНОСТ. %	Обем	Стабилност
2024	713	10	196	-13,7	909	517
2025	710	-0,3	175	-10,7	885	535
2025 (1-4)	212	-4,8	56	-9	268	156
2026 (1-4)	255	20,3	73	31,5	328	182
Инвестици	Прилив: - Одлив: 384 милиони американски долари (залиха)					
Градежништво	45 проекти; 1,97 милијарди долари					

Почитувани гости,

Денешната глобална економија минува низ длабок и повеќедимензионален процес на трансформација.

Геополитичките тензии, трговските војни, зголемувањето на протекционистичките тенденции, нарушувањата во синџирите

на снабдување, како и загриженоста во однос на енергетската и прехранбената безбедност, ги принудуваат сите земји да се подготвуваат за нов економски поредок.

Геополитичките ранливости, кои директно влијаат врз нашиот регион и глобалните трговски рути, ја прават оваа слика уште посложена.

И покрај сите овие неповолни економски услови, турската економија ја задржува својата силна позиција и решително продолжува со стабилен економски раст, истовремено проширувајќи ги своите производствени и извозни капацитети.

Нашата земја, со население од 86 милиони жители, бруто домашен производ од речиси 1,7 трилиони американски долари и обем на надворешна трговија што надминува 820 милијарди американски долари, претставува еден од водечките актери во глобалната економија.

Турската економија во последниот квартал од 2025 година оствари раст од 3,4%, со што продолжи со непрекинат раст во текот на последните 22 квартали, додека годината ја заврши со стапка на раст од 3,6%.

Нашиот извоз, кој во 2002 година изнесуваше 36 милијарди американски долари, се зголеми за речиси осум пати и во 2025 година достигна историски рекорд од 273,4 милијарди американски долари.

Во 10 од 12 месеци во 2025 година, нашиот месечен извоз бележеше зголемување во однос на истиот месец од претходната година.

На 28 март 2025 година, со извоз на стоки во вредност од 2 милијарди и 124 милиони американски долари, беше поставен нов дневен рекорд во извозот на стоки.

Во декември 2025 година, со 26 милијарди 345 милиони долари, беше соборен републиканскиот рекорд стар 102 години.

Овој историски успех во извозот на стоки беше дополнително поддржан и со извозот на услуги; извозот на услуги достигна 122,6 милијарди долари.

Овој позитивен тренд успешно продолжи и во 2026 година.

И покрај сложените меѓународни економски, трговски, политички и геополитички случувања, во април нашиот извоз се зголеми за 22,3% во споредба со истиот месец минатата година, достигнувајќи 25,4 милијарди долари, со што е остварена втората највисока месечна вредност на извозот на стоки во историјата на Републиката.

Нашата цел за 2026 година е да достигнеме вкупен извоз во вредност од 410 милијарди долари, односно 282 милијарди долари извоз на стоки и 128 милијарди долари извоз на услуги.

Точката до која стигнавме денес е успех постигнат со одлучноста и исклучителниот напор на нашите извозници; истовремено, таа е и конкретен показател за тоа со колку сигурни чекори нашата земја се движи кон своите економски цели.

Почитувани учесници,

Пријателството меѓу Турција и Северна Македонија не е само длабоко вкоренето сеќавање на нашата заедничка историја; истовремено, тоа е и силна гаранција за меѓусебната доверба, братството и нашата заедничка визија за иднината.

Еден од најубавите примери за оваа визија се брзорастечките економски и трговски односи меѓу нашите земји.

Нашата билатерална трговија со Северна Македонија, која на почетокот на 2000-тите години изнесуваше само околу 100 милиони долари, според податоците за 2025 година достигна ниво од 885 милиони долари, благодарение како на предностите што ги обезбедува нашиот Договор за слободна трговија, така и на претприемачкиот дух што го покажаа деловните луѓе од двете земји.

Водени од оваа позитивна тенденција, решени сме оваа година обемот на билатералната трговија да го подигнеме на симболичниот и историски значаен праг од 1 милијарда долари. Потоа ќе продолжиме по нашиот пат со уште поамбициозни цели.

Несомнено, нашата најголема сила на патот кон оваа цел, надвор од билатералната трговија, е продлабочувањето на инвестициската соработка меѓу нашите земји.

Северна Македонија е еден од најголемите инвестициски партнери на Турција на Балканот.

Според официјалните податоци, во Северна Македонија работат повеќе од 4.000 компании, од кои најмалку еден од содружниците е турски државјанин.

Заклучно со 2025 година, директните странски инвестиции од Турција во Северна Македонија достигнаа 384 милиони долари.

Нашите градежни компании досега во Северна Македонија имаат завршено 45 проекти во вкупна вредност од приближно 2 милијарди долари.

Конкретен одраз на овие наши успеси гледаме и во овој прекрасен објект во кој моментално се наоѓаме: Limak Skopje Luxury Hotel.

Во овој контекст, веруваме дека постојат значајни можности за силна соработка во рамките на новите проекти опфатени со "Планот за раст на Западен Балкан" на ЕУ, чиј корисник е и Северна Македонија.

Почитувани гости,

Светската економија повторно се обликува долж оските на зелената и дигиталната трансформација.

Како што и самото име на нашиот настан укажува, време е да се отвораме кон одржлива иднина и нови хоризонти.

Турција презема водечки чекори во преминот кон модел на производство со ниски емисии на јаглерод, преку "Акцискиот план за Зелен договор" и "Законот за климата".

Ние на зелената трансформација не гледаме како на ново поле на конкуренција, туку како на можност за заедничка благосостојба и развој.

Во наредниот период, нашата цел не е само да го зголемиме обемот на трговијата, туку и да го зголемиме уделот на технологијата, иновациите и одржливите инвестиции.

Турција, со технологијата, производствениот капацитет и искуството во инвестирањето што ги поседува во областа на обновливите извори на енергија, е подготвена да придонесе во овој процес на Северна Македонија.

Особено воспоставувањето зелени синџири на снабдување, развојот на кружни производствени процеси и поттикнувањето на зелените инвестиции во стратешките сектори како што се металната индустрија, автомобилската индустрија, пластиката, хемиската индустрија, текстилот и мебелот, ќе придонесат соработката меѓу индустриите на двете земји да стане поотпорна и поодржлива.

Обединувањето на богатството со природни ресурси и производствената структура на Северна Македонија со инвестицискиот

и технолошкиот капацитет на Турција ќе претставува примерен модел на соработка не само за економиите на двете земји, туку и во однос на регионалната енергетска безбедност и одржливиот развој.

Почитувани присутни,

При крајот на моето обраќање, особено би сакал да истакнам дека како Турција, чувствуваме голема радост, гордост и чест што ги унапредуваме нашите односи со Северна Македонија во сите области, врз темелите на заедничката историја, културното наследство, блискоста и братството што ги споделуваме.

Како два братски народа кои низ вековите ја споделувале истата географија, истиот цивилизациски простор и истата судбина, и денес заеднички ја изразуваме нашата волја за изградба на заедничка иднина.

Оваа длабоко вкоренета врска на пријателство, која се протега од Скопје до Истанбул и од Битола до Анкара, претставува цврста основа за денешната економска, трговска и културна соработка.

Нашата визија е, како што истакна и нашиот почитуван министер, да изградиме "Балкански регион кој не се натпреварува, туку произведува заедно".

Во согласност со оваа визија, имаме за цел економското партнерство меѓу нашите земји дополнително да го продлабочиме не само преку бројки, туку и во рамка заснована на човекот, одржливоста и заемната корист.

По овој повод, упатувам искрена благодарност до сите институции и организации кои придонесоа за организирањето на симпозиумот, до почитуваните говорници и до ценетите учесници.

Исто така, би сакал да истакнам дека ќе ни биде особено драго да ве видиме меѓу нас и на Бизнис-форумот за трговија и инвестиции меѓу Турција и Северна Македонија, кој Планираме да го организираме наскоро во Истанбул.

Срдечно и со длабока почит ве поздравувам сите.

ВОВЕДНА СЕСИЈА

- ***Економски профил на Туркије и оценка на последните 10 години од соработката со Република Северна Македонија; перспективи за иднината***

  Проф. д-р. Адем ШАХИН

  Професор при Универзитет за економија и технологија на ТОББ

- ***Економски профил на Република Северна Македонија и преглед на инвестиции: десетгодишна оценка на соработката со Туркије и идни перспективи***

  Игор ВЕЛЕВСКИ
  Државен советник при Агенција за странски инвестиции на РСМ

ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ НА ТУРКИЈЕ И ОЦЕНКА НА ПОСЛЕДНИТЕ 10 ГОДИНИ ОД СОРАБОТКАТА СО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА; ПЕРСПЕКТИВИ ЗА ИДНИНАТА

Проф. д-р. Адем ШАХИН
Професор при Универзитет за економија и технологија на ТОББ

Почитувани учесници,

Срдечно ве поздравувам сите. Ќе се обидам да ви презентирам информации во неколку области во врска со "Економскиот профил на Турција, евалуацијата на соработката со Република Северна Македонија во последните 10 години и перспективите за иднината".

Имавме многу опсежна воведна сесија, а нашите ценети говорници ви презентираа бројни прашања, макар и меѓу редови. Веројатно и ние ќе повториме дел од она што веќе беше кажано. Понекогаш

сметам дека ова повторување не е негативно, туку позитивно. Бидејќи фактот што речиси сите страни ја препознале истата состојба, дошле до иста дијагноза и се обединиле околу истите очекувања, а нивното повторување понекогаш може да биде и корисно.

Во рамките на оваа презентација, имајќи го предвид и ограниченото време, ќе се обидам да се движам малку побрзо.

Најнапред, преку избрани економски и социјални показатели на Турција, ќе презентирам некои општи информации за Турција, со посебен акцент на турската економија. Потоа, во вториот дел од излагањето, накратко ќе се осврнам на моменталната состојба на економските односи меѓу двете земји, а во рамките на темата за можните идни случувања, ќе се обидам да ги споделам со вас и моите ставови. (Слајд-2)

Како што на сите ни е познато, случувањата во светот денес ја принудуваат секоја земја да размислува за нови пристапи. Како што ви е познато, во економскиот и политичкиот живот гледаме дека многу нешта се принудени да се менуваат, нешто што понекогаш го нарекуваме технолошки и воени циклуси, при што промените понекогаш се засноваат на технологијата, а понекогаш на војните.

Светот во кој живееме денес е на прагот на нови промени под притисок и на технологијата и на војните. Се наоѓаме во период кога светот повторно започнува да се обликува, слично како по Првата или Втората светска војна.

Ако ги разгледаме реалностите на овој период, Турција се издвојува со тоа што претставува важна транзитна точка меѓу глобалните простори, со својата конкурентна структура во сложено географско опкружување, воениот капацитет и дипломатските иницијативи. Истовремено, таа е основачка членка на меѓународните организации што го обликуваат современиот свет, располага со значаен потенцијал благодарение на своето младо и динамично население и претставува транзитен коридор меѓу земјите производители на енергија. Оттука, согледуваме дека Турција, благодарение и на својата стратешка положба и на својот регионален статус на сила, започнува да станува сè посилна и повидлива во глобалната конкуренција. (Слајд-3)

Кога ја разгледуваме економијата и правиме проценка според уделот во светскиот бруто-домашен производ, гледаме дека Турција

е 11-та најголема економија во светот според паритетот на куповната моќ, додека според рангирањето на бруто-домашниот производ по тековни цени е 16-та најголема економија. Оваа економија, вредна околу 1,6 трилиони долари, речиси 90% се состои од комбинација на услужниот и индустрискиот сектор. Во моментов, приходот по глава на жител во земјата изнесува околу 20.000 долари. (Слајд-4)

Од аспект на економскиот раст, гледаме дека растот претставува значаен предизвик за сите земји. Бидејќи од 2019 година, со почетокот на пандемијата, се одвива процес во кој стапките на раст во сите земји во светот се ревидираат во негативна насока. И покрај овие ревизии, кога ќе ги разгледаме земјите во развој, развиените земји, земјите од Европската Унија и другите земји, гледаме дека Турција е земја која успева да остварува просечен економски раст од околу 5%, односно 4%.

И актуелната програма што се спроведува во моментов во голема мера е програма заснована на растот. Имено, светот нè научи на тоа: ако зборуваме за економска криза или за економска депресија, постои само едно решение - да се произведува. Доколку не произведувате, за жал, не можете да решите ниту еден економски проблем, ниту едно економско прашање. (Слајд-5)

Другите два важни критериуми на кои земјите посветуваат внимание се тоа колку се задолжени и до кој степен нивните економии генерираат инфлација. Доколку се разгледаат според критериумите од Мастрихт на Европската Унија, кои се прифаќаат како показател за одржливоста на задолженоста, при што стапката од околу 60% се смета за нормална, Турција продолжува понатаму со јавен долг од 24%. Сепак, за жал, нашата економија и понатаму генерира инфлација. (Слајд-6)

Иако во среднорочните програми и планови се поставуваат сериозни цели во однос на борбата против инфлацијата, нарушувањата што се појавија во глобалниот систем на снабдување и нивото до кое достигна конкуренцијата ја направија борбата против инфлацијата предизвик за речиси сите земји. (Слајд-6)

Кога ќе ја разгледаме индустриската и технолошката инфраструктура на Турција, како и поттикнувањата што ги обезбедува за оваа инфраструктура, можеме да кажеме дека располагаме со сериозен систем на инвестициски поттикнувања и индустриска инфраструктура, создадени врз основа на искуствата стекнати во текот на речиси стогодишниот процес на индустријализација на нашата Република,

како и преку пренесување и примена на добрите примери од светот. (Слајд-7)

Како што ви е познато, гледаме дека областите што се поттикнуваат, како и инструментите што се користат за поттикнување на инвестициите, се прашања што денес, без потреба да ги набројуваме поединечно, заеднички ги применуваат и се обидуваат да ги унапредат сите земји во светот кога зборуваат за поттикнување на инвестициите.

Меѓутоа, доколку на ова гледаме како на област во која Турција има позитивна предност и простор за понатамошен развој, особено се забележува дека преку системот на поттикнувања се поддржуваат инфраструктури базирани на региони, како што се организираните индустриски зони, индустриските зони, специјализираните организирани индустриски зони, центрите за истражување и развој, дизајнерските центри и зоните за развој на технологија, со цел индустријата да придонесува за балансиран регионален развој и да се развива врз добро уредена инфраструктура.

Исто така, гледаме дека Турција, земајќи ги предвид регионалните разлики во степенот на развиеност што произлегуваат од нејзината широка географија, има систем на поттикнување рангиран во 6 региони, односно, во зависност од степенот на развиеност на регионот во кој ќе инвестирате, може да ви понуди одредени поволности. (Слајд-7)

Друга тема е надворешната трговија, за која многу се зборува. Иако Турција увезува повеќе од 400 милијарди долари, а извезува повеќе од 300 милијарди долари, постои една критична точка што ни го привлекува вниманието. Тоа е фактот дека оваа состојба меѓу извозот и увозот веќе стана хронична. Овој дефицит од 100 милијарди долари наложува економските соработки и инвестициската политика што ќе се воспостават да бидат насочени кон области што ќе придонесат за негово намалување. Но, позитивната страна е тоа што приближно 90% од извозот на Турција, можеби и повеќе од 90%, се однесува на индустриски производи. (Слајд-8)

Кога ќе ги погледнеме првите 10 земји во извозот, гледаме дека извезуваме во значајни земји со развиена индустрија, како што се Германија, САД, Италија и Обединетото Кралство, односно во важни земји во светот и во Европската Унија, регионот во кој се наоѓаме. Во увозот, пак, главно на првите места се Кина, Русија, Германија и САД. Оваа структура ни покажува дека значителен дел од увозот се

реализира заради набавка на полупроизводи, односно за набавка на полупроизводи што се користат во производството на извезените производи, а исто така покажува дека Кина, како и во другите земји, има значително учество и во нашата трговија. (Слајд-8)

Друга карактеристика на Турција во овој поглед е тоа што таа е земја увозник на енергенси и суровини, односно, сакала или не, Турција има значителен увоз на енергенси и суровини. (Слајд-8)

Дополнително, кога заедно ќе го разгледаме учеството на Турција во глобалниот извоз и увоз на стоки, гледаме дека нејзиниот удел е околу 1%. Во овој поглед, кога ќе ја разгледаме нејзината позиција во светската трговија, сфаќаме дека Турција се наоѓа во позиција на индустријализирана земја која извезува индустриски производи и истите може да ги продава на конкурентни пазари.

Кога ќе ги разгледаме извозните перформанси, можеме да кажеме дека Турција е меѓу земјите во светот што успеваат да допрат до најголем број пазари, дека и покрај сите геополитички ризици успева да пронајде нови пазари, дека во надворешната трговија се претпочитаат релативно блиските земји и дека учеството на балканските земји постепено почнува да се зголемува. Во поглед на диверзификацијата на пазарите, заради трансформација на индустрискиот сектор, преработувачката индустрија е ставена во преден план во извозот. Исто така, можеме да кажеме дека во последниот период Турција е во одредена мера во конкуренција со Полска во регионот во кој се наоѓаме и дека перформансите на Турција се развиваат во позитивна насока. (Слајд-9) Два важни сектори за Турција се туризмот и градежништвото. Како што знаете, на овие сектори веќе се осврнаа и претходните говорници. Турција е четврта најпосетувана земја во светот, по Франција, Шпанија и САД, а ова го поддржува и со воздушен сообраќај кој поврзува повеќе од 130 земји. Во светот е на третото место според бројот на плажи со сино знаме. Кога ќе ги разгледаме приходите од туризмот, остваруваме приходи кои се движат меѓу приближно 65 и 70 милијарди долари, па во овој поглед можеме да констатираме дека Турција е значајна туристичка дестинација. (Слајд-10) Гледајќи го градежниот сектор, гледаме дека станува збор за сектор со силна и динамична структура, базирана на малите и средните претпријатија (МСП). Специфичностите на Турција, нејзината зависност од сопствениот градежен сектор, како и активностите предизвикани од земјотресната катастрофа што ја доживеавме во последниот период и

за која, се надеваме, никогаш повторно нема да мора да поминуваме, постојано го одржуваат и поттикнуваат градежниот сектор, како во земјата така и во странство. Според меѓународните статистички податоци, Турција е меѓу земјите кои, по Кина, реализираат најголем број градежни договори во странство. Имајќи ја предвид и периодичната трудоинтензивност на градежниот сектор, можеме да кажеме дека, особено за земјите во развој, станува збор за исклучително важен и носечки сектор. (Слајд-10)

Кога ќе го разгледаме странскиот капитал, во однос на приливот на меѓународен директен странски капитал, Турција, како што можете да видите и на графиконот, е земја која континуирано привлекува повеќе од 10 милијарди долари странски капитал. Кога ќе ја разгледаме секторската распределба на капиталот, гледаме дека, по редослед, во преден план се услугите, преработувачката индустрија и енергетскиот сектор. (Слајд-11)Во рангирањето на првите 10 земји според меѓународните директни странски инвестиции, Холандија, САД, Обединетото Кралство и Германија се наоѓаат на првите четири места. Северна Македонија, според нашите официјални статистички податоци, се наоѓа на 79-то место во рангирањето. Кога меѓународните директни странски инвестиции ќе ги оцениме во рамките на податоците прикажани во табелата и на графиконот, гледаме дека капиталот главно доаѓа од земји со европско потекло и дека Турција, со оглед на регионот во кој се наоѓа, привлекува инвестиции што имаат потенцијал да се развијат во регионални управувачки центри. (Слајд-11)

Турските инвеститори имаат 1.470 директни инвестиции во 132 земји, во вкупна вредност од приближно 60 милијарди долари. Според податоците на Централната банка, меѓу овие земји, Северна Македонија е 20-та земја во која лицата со живеалиште во Турција имаат направено најголем обем на инвестиции, и сметам дека тоа е значајна бројка. И јас, како и говорниците пред мене, посакувам оваа бројка да се зголеми. (Слајд-11) Како што е прикажано овде, наведени се имињата на некои турски компании. Овие имиња ќе им бидат познати на инвеститорите кои се присутни во Северна Македонија. Во последните 10 години се забележува брз пораст на инвестициите во Северна Македонија, а се проценува дека значително е зголемен и бројот на инвестициите во кои најмалку еден од партнерите е турски државјанин, при што се проценува дека нивниот број се приближува до 2.000. Се оценува дека реализираните инвестиции надминуваат 1,6 милијарди долари

и дека обезбедуваат вработување за повеќе од 10.000 лица. Гледаме дека инвестициите се насочени кон области како банкарството, осигурувањето, образованието, здравството, градежништвото и обновливите извори на енергија. (Слајд-12)

Па, кога ќе погледнеме каква е правната инфраструктура на економските односи меѓу Турција и Северна Македонија, гледаме дека од 1993 година до денес постојано настојуваме да ги зајакнуваме односите меѓу двете земји преку склучување договори. Во областите како што се туризмот, трговијата, социјалното осигурување, меѓународниот патен транспорт, царинските ослободувања и други, односно вклучително и Договорот за слободна трговија, ја имаме заокружено договорната основа за спроведување на договори што можат да се склучат меѓу двете земји. (Слајд-13)

Можеби, имајќи го предвид периодот што поминал, би било потребно да се ревидираат одредени договори. Но, можеме да кажеме дека двете земји немаат недостаток во однос на меѓусебното запознавање, развивањето братски односи, зачувувањето на заедничките историски врски и склучувањето економски и политички договори со кои тоа ќе се обезбеди. Сето тоа е доволно направено и сега, во извесна смисла, е време да се соберат резултатите и плодовите од сето тоа. (Слајд-13)

Кога ќе ги погледнеме податоците за надворешната трговија меѓу двете земји за 2025 година, гледаме дека обемот на надворешната трговија изнесува приближно 900 милиони долари. Кога ќе ги погледнеме официјалните податоци на двете страни, имаме цел и се прашуваме: "Зошто да не достигнеме 2 милијарди долари?" Сметаме дека ова е остварлива цел. (Слајд-14) Па, како треба да гледаме на ова? Всушност, треба да гледаме многу едноставно. Имено, што извезува Турција и што може да набави Северна Македонија од Турција кога извезува во Турција? Што увезува Турција и кои ставки од турскиот увоз може да ги обезбеди од Северна Македонија? За да може да биде самодоволна, да обезбеди увозна супституција и да го развива извозот, потребно е да се утврди во кои области треба да се инвестира. Всушност, тоа не е сложена пресметка; потребно е оваа анализа да се спроведе на здрав и соодветен начин. Кога ќе ја разгледаме структурата во 2015 и 2025 година, констатираме дека, всушност, нема голема промена во структурата на билатералната трговија и дека и понатаму се присутни приближно истите производи на речиси исто ниво. (Слајд-14)

Кога ќе ги разгледаме потенцијалните области за инвестиции и трговија, за Северна Македонија можеме да кажеме дека е земја во која може да се реализираат инвестиции во технолошки интензивни сектори. Во однос на Турција, исто така сметаме дека во преден план се инвестициите во технолошки интензивни и сектори со висока додадена вредност. Во презентацијата се обидов да ви ги претставам и областите во кои би можеле да се реализираат инвестиции во индустријата, услугите, земјоделството, сточарството, рударството и другите сектори. (Слајд-15) Кога станува збор за идниот профил, оценуваме дека стратешките партнерства и мрежите на соработка, логистиката и транспортот, електронската и дигиталната поврзаност, двојната трансформација, снабдувањето со енергија и енергетската безбедност, споделувањето информации и трансферот на технологија, како и иновативноста, ќе бидат главни теми во поглед на соработката. Воедно, овие теми се наметнуваат и како главни области во денешните глобални промени во светот. (Слајд-16)

Поврзано со идниот профил, можеме да кажеме и дека во изминатата деценија продолжи изградбата на силни економски односи и дека тоа беше период во кој историските, културните и демографските врски беа пренесени во иднината преку нови форми на соработка. Двете земји посакуваат продолжување на овој процес. Овие средби и заемните посети несомнено овозможуваат тоа да се реализира во уште поголема мера. (Слајд-17) На прашањето "Што можеме да направиме?" ќе се обидам да одговорам со повторување на некои од темите што претходно ги наведовме. Во економската и политичката сфера, за да можеме да остваримe поголем обем на трговска размена во рамките на стратешката соработка, накратко можеме да ги наведеме следните области: разгледување на можностите за транспорт и нови стратешки транспортни коридори, развивање соработка во истражување и развој (R&D) во комплементарни сектори, развивање соработки што ќе обезбедат самодоволност во производството и земјоделството, спроведување активности поврзани со одржливоста и зелената трансформација, како и унапредување на соработката и споделувањето информации во областите на енергетиката, одбранбената индустрија, туризмот, образованието и дигитализацијата. Од друга страна, сакам уште еднаш да споделам со вас дека овие области ќе претставуваат важни теми во идната перспектива на економските односи меѓу Турција и Северна Македонија и на сите ви благодарам.

ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И ПРЕГЛЕД НА ИНВЕСТИЦИИ: ДЕСЕТГОДИШНА ОЦЕНКА НА СОРАБОТКАТА СО ТУРКИЈЕ И ИДНИ ПЕРСПЕКТИВИ

Игор ВЕЛЕВСКИ
Државен советник при Агенција за странски инвестиции на РСМ

Почитувани гости, Почитувани Екселенции, ценети професори, почитувани лидери од деловниот свет, дами и господа,За мене претставува голема чест и привилегија што имам можност да ве поздравам на овој симпозиум.Денес не сме овде само за да разменime идеи, туку и да изградиме мостови на соработка и да создадеме можности за заеднички успех.Во време кога светот се менува со исклучително брзо темпо, визионерското размислување, иновативните

идеи и проактивните иницијативи имаат поголемо значење од кога било досега.Во денешната презентација ќе бидат разгледани главните инвестициски можности и инвестицискиот потенцијал во Северна Македонија, како и можностите за заедничка деловна соработка.Се надевам дека оваа презентација ќе ве инспирира и ќе придонесе за реализација на нови инвестиции, основање нови компании, зголемување на обемот на трговската размена, како и создавање перспективи за одржлива и долгорочна соработка.

За разлика од презентацијата на господинот професор Шахин, кој детално се осврна на економските карактеристики на Турција, мојата презентација повеќе се фокусира на можностите за инвестирање и на некои основни податоци поврзани со макроекономските показатели. Првото прашање што го поставува секој инвеститор кој доаѓа во нашата земја е: "Зошто треба да инвестирам во оваа земја?" Одговорот може да се сумира преку неколку клучни фактори: ниски оперативни трошоци, поволна географска положба, квалификувана и компетентна работна сила, даночни стимулации и поддршка, како и владина политика насочена кон инвестициите.Како што на сите ви е познато, Македонија се наоѓа на Балканот. Нашата земја, чиј официјален назив е Република Северна Македонија, претходно беше позната како Република Македонија. За Македонците, а всушност и за сите, накратко се користи називот Македонија.Иако е земја без излез на море, односно копнено опкружена земја, таа има стратешка положба бидејќи се наоѓа на пресекот на Коридорите 8 и 10.Коридорот 10 започнува во Салцбург и завршува во Солун, а преку својата траса е поврзан и со Атина. Другиот коридор, Коридорот 8, го поврзува Јадранското Море со Црното Море.

Тоа значи дека се протега од пристаништата во Драч до Бургас. Фактот што се наоѓаме на пресекот на овие две траси ѝ овозможува на нашата земја да има исклучително важна стратешка положба.Како што знаете, голем број турски камиони транзитираат низ Македонија.Во Македонија има два аеродрома. Едниот се наоѓа во Скопје, а другиот во Охрид. Доколку е потребно, можеме да ги користиме и аеродромите во соседните земји. На пример, доколку има магла на нашиот аеродром, најчесто го користиме аеродромот во Приштина.Исто така, како што можете да видите, нашата земја нема морско пристаниште. Сепак, ги користиме пристаништата во Солун и Драч. Доколку е потребно, стоката може да се транспортира и преку пристаништето во Бургас. Покрај тоа, имаме склучено голем број договори за слободна трговија.

Овие договори опфаќаат пазар со повеќе од 650 милиони луѓе. Со овие договори се опфатени земјите членки на Европската Унија, земјите членки на ЕФТА и земјите членки на ЦЕФТА. Покрај тоа, имаме склучено билатерални трговски договори со Обединетото Кралство, Турција и Украина.И ние, исто како Турција, сме земја членка на НАТО, а исто така, како Турција, сме земја кандидат за членство во Европската Унија.

На овој слајд се прикажани некои од макроекономските показатели што сметам дека е најважно да ви ги претставам.Како што можете да видите, БДП во 2025 година забележа стабилен раст од приближно 3,5%. На следниот слајд ќе видите дека сите стапки прикажани со негативни вредности се резултат на кризата предизвикана од КОВИД-19. БДП по глава на жител, исто така, бележи стабилен раст и во 2025 година достигна 8.870 евра.Странските директни инвестиции, исто така, бележат пораст низ годините. Минатата година беше рекордна година, со повеќе од 1,2 милијарди евра инвестиции во нашата земја.И нашиот извоз бележи пораст од година во година. Во основата на овој пораст се инвестициите и приливот на капитал што во нашата земја ги обезбедуваат странските инвеститори, кои реализираат производство од голем обем и речиси целокупното свое производство го извезуваат.

Инфлацијата во нашата земја е под контрола и се одржува на релативно ниско ниво. Во 2025 година изнесуваше 3,9%. Главната причина за тоа е што нашата валута, македонскиот денар, е врзан за еврото со фиксен девизен курс. Оттука, инфлацијата во еврозоната, со мали разлики, се одразува и во нашата земја.Едно евро се разменува по курс од 61,5 македонски денари. Ова е фиксен девизен курс и постојат само многу мали флуктуации.Исто така, во 2026 година просечната месечна нето-плата изнесува 745 евра, додека бруто-платата е на ниво од 1.120 евра.Генерално, при пресметките како странски инвеститор, можете да земете предвид дека месечниот бруто-трошок за еден вработен во Македонија за вас би изнесувал приближно 1.000 евра. Нашиот кредитен рејтинг според Standard & Poor's е на ниво BBB-, со стабилен изглед. Според Fitch, кредитниот рејтинг е на ниво BBB+, исто така со стабилен изглед.Јавниот долг, исто така, е под контрола и во четвртиот квартал од 2025 година изнесуваше 51,6% од БДП.

Ова се дел од финансиските стимулации од кои можете да имате корист доколку одлучите да работите во нашата земја, односно да основате компанија или, уште поважно, да инвестирате во производство. Како што веќе напоменав, просечната месечна бруто-плата е на

ниво од 1.120 евра. Во споредба со другите земји кои се наши главни конкуренти во привлекувањето странски инвестиции, можете да видите дека оваа сума е доста поволна.Дури и во Србија, која е наш најголем конкурент, просечната плата е на ниво од приближно 1.400 евра. Стапката на данокот на доход изнесува 10%. Данокот на добивка, исто така, се применува по стапка од 10%.Стапката на данокот на додадена вредност (ДДВ) изнесува 18%. Сепак, за одредени производи, како што се прехранбените производи, компјутерската опрема и медицинските лекови, се применува повластена стапка на ДДВ од 5%.

Како што веќе напоменав, од аспект на работната сила, во нашата земја сè уште постои доволно квалификувана и компетентна работна сила. Ова претставува значајна предност во споредба со другите земји кои се сериозно погодени од одливот на работната сила кон Европа. Стапката на невработеност изнесува 11,5%. Иако во оваа стапка не се опфатени сите лица кои се подготвени за вработување, можеме да кажеме дека значителен дел од населението навистина е невработен. Како што веќе напоменав, просечната месечна бруто-плата изнесува 1.120 евра. Меѓутоа, во производствениот сектор просечната плата е значително пониска и изнесува 989 евра бруто. Нето-платата, односно износот што му се исплаќа на работникот, изнесува 658 евра.Во нашата земја постои и законски утврдена минимална плата. Согласно тоа, не е дозволено исплата на плата во износ помал од 626 евра бруто. Придонесите за социјално осигурување вкупно изнесуваат 28% од платата. Во ова се вклучени здравственото осигурување, пензиското осигурување и придонесите за социјално осигурување.Ова се секторите за кои сметаме дека можете да постигнете најуспешни резултати доколку инвестирате во нив. Сепак, не сме ограничени само на овие сектори. Нашата земја е отворена за секаков вид инвестиции.Меѓу водечките сектори се издвојуваат информатичко-комуникациските технологии, машинската индустрија и автомобилската индустрија и производството на автомобилски компоненти, земјоделството, лозарството и винската индустрија, здравството и фармацевтскиот сектор, текстилната индустрија, енергетиката и туризмот.

Секторот на информатичките технологии во Македонија е брзорастечки и извозно ориентиран сектор. Извезува во 60 земји и нуди висококвалификувана работна сила по трошок што изнесува приближно 60% од трошокот што една компанија во Европа би го издвојувала за стручно лице во областа на информатичките технологии со исти

квалификации.Значителен дел од странските директни инвестиции е концентриран во овој сектор. Тоа дополнително го потврдува неговиот висок потенцијал за раст и успех.Само еден од инвеститорите во автомобилскиот сектор, кои работат во слободните економски зони, годишно остварува извоз во вредност од повеќе од 1,5 милијарди евра. Земјоделскиот и прехранбениот сектор во Македонија придонесуваат со приближно 10% во БДП и нудат значителен извозен потенцијал. Нашата земја има капацитет за производство на висококвалитетно овошје и зеленчук, како и значителен потенцијал за производство на квалитетна конзервирана и преработена храна.Приближно 80% од произведената преработена храна се извезува во странство, како готов или полупроизвод, каде што дополнително се преработува во странски компании.

Винарството е еден од секторите во нашата земја кој има и голем потенцијал и долгогодишна традиција. Низ историјата постојат докази дека во Македонија се произведувало вино.Ова е важно да се знае и од аспект на Турција. Бидејќи на вашите хотели им е потребно висококвалитетно вино. Овие вина можете да ги набавувате од нас, а доколку инвестирате во овој сектор, производството можете да го реализирате и овде, локално.Здравствениот и фармацевтскиот сектор во Македонија, исто така, нуди значителен потенцијал за раст. Овој потенцијал е поддржан од висококвалификувани здравствени работници, конкурентни трошоци, сè поголемото присуство на приватни здравствени услуги во овие области, како и од зголемената побарувачка за квалитетни и генерички лекови произведени во нашите фармацевтски фабрики.

Компанијата "Алкалоид", најголемиот домашен производител на лекови во Македонија, годинава одбележува 90 години од почетокот на своето работење и извезува во повеќе од 31 земја.Во рамките на тековната либерализација на пазарот и процесот на усогласување со директивите на Европската Унија и енергетските политики, енергетскиот сектор се трансформира кон поодржлива и подиверзифицирана структура. Во оваа област постои значителен инвестициски потенцијал во обновливите извори на енергија. Особено значајни можности нудат проектите за производство на енергија од фотоволтаични соларни централи, ветерни електроцентрали, како и проектите за обновлива енергија од хидроелектрични централи.Нашата земја, која се наоѓа на простор каде што низ историјата се вкрстувале различни цивилизации и низ која, во извесна смисла, минува и тектонска линија, поседува

богато културно наследство кое се протега од Антиката, периодот на Александар Велики, Римската Империја и Византискиот период, па сè до периодот на Отоманската Империја.

Со своите прекрасни езера, спа-центри и разновидни природни убавини, Македонија претставува привлечна и исклучително интересна дестинација за странските туристи. Туристите имаат можност, на релативно мала географска територија, во просек за само неколку недели да откријат голем број културни и природни знаменитости на едно место.Покрај сето ова, како Влада обезбедуваме и финансиска поддршка. Финансиската поддршка за инвестиции, согласно Законот за финансиска поддршка на инвестициите, им е достапна на сите компании, без оглед на тоа дали работат во слободните економски зони или надвор од нив.

Согласно овој закон, може да се добие финансиска поддршка за создавање нови работни места и реализација на нови капитални инвестиции.

Во рамките на нова капитална инвестиција, доколку вашата компанија успешно работи и го одржува своето работење на одржлив начин, односно одржува одредено ниво на приходи и број на вработени, при поднесување барање за нов проект по истекот на три години, може да добие поддршка во висина од 20% од инвестициските трошоци.

Исто така, се поддржуваат и инвестициите во истражување и развој (ИР), при што се обезбедува поддршка до 50% од вкупните прифатливи трошоци поврзани со истражувачките активности. Покрај тоа, обезбедуваме поддршка и за економски значајни проекти.

Во овој контекст, за економски значајни проекти кои ги исполнуваат критериумите, како што се инвестиција од најмалку 4 милиони евра и создавање повеќе од 300 нови работни места или инвестиција од најмалку 15 милиони евра, може да се обезбеди директна поддршка во висина до 50% од вредноста на инвестицијата.

Доколку вашата инвестиција се реализира во некој од околните региони, наместо во Скопскиот Регион, кој е индустриски и економски најактивниот и најразвиениот регион во земјата, можете да ги користите дополнителните мерки за поддршка поради вашиот придонес кон регионалниот развој.

Како што веќе напоменав, можно е да се инвестира на целата

територија на земјата. Сепак, особено поволно и атрактивно е инвестирањето во Технолошко-индустриските развојни зони.

Во нашата земја има 12 вакви Технолошко-индустриски развојни зони, од кои голем дел во моментов се активни. Овие зони, на одреден начин, претставуваат подрачја со посебен статус во рамките на територијата на Македонија, каде што се применуваат одредени посебни законски регулативи.Во овие зони данокот на добивка, персоналниот данок на доход, данокот на додадена вредност (ДДВ), данокот на имот и акцизите се применуваат со стапка од 0%.

Во однос на данокот на добивка и персоналниот данок на доход, овие ослободувања важат во текот на првите 10 години од инвестицијата.

Во табелата можете да ја видите и разликата помеѓу овие даноци и истите даноци што се применуваат надвор од слободните економски зони.

Исто така, увозот на суровини и опрема во слободните економски зони е ослободен од даноци и царински давачки; со други зборови, овие давачки се применуваат со стапка од 0%.

Како функционира системот? Се склучува договор со времетраење од 10 години. И закупнината за земјиштето во овие зони е исклучително ниска - само 0,1 евро по квадратен метар годишно. Земјиштето не може да се купи, туку може само да се земе под закуп.

Државата е должна да ја обезбеди целокупната потребна инфраструктура до локацијата на која ќе биде изграден вашиот објект. Тоа значи дека вие сами ја изградбате фабриката, но обезбедувањето на сите инфраструктурни приклучоци е одговорност на државата. Кога вашата фабрика ќе биде подготвена за употреба, истовремено ќе ги добиете и инфраструктурните приклучоци подготвени за користење.

Сите овие информации и можности што се нудат се во согласност со законодавството на Европската Унија. Оттука, доколку денес одлучите да инвестирате и склучите договор, дури и доколку утре станеме членка на Европската Унија, договорот со кој се предвидени овие 10-годишни стимулации ќе остане во сила. Односно, овие стимулации нема да престанат со членството во Европската Унија.

Ова се дел од најголемите инвеститори кои работат во нашите слободни економски зони. Како што можете да видите, меѓу нив има

голем број големи и меѓународно познати странски компании.Меѓу нив се и турски инвеститори кои работат во нашите слободни економски зони: Чагатај, Муратјкер, Пурлас, Шахтер и Текнопанел.

Очекуваме да дојдат и нови инвеститори

Меѓутоа, доколку ги погледнеме турските инвестиции, можеме да видиме дека со приближно 45 милиони евра, турските инвестиции учествуваат со околу 10% во вкупниот обем на инвестициите во нашата земја.

Значителен дел од овие инвестиции е реализиран од компаниите кои на сите вам ви се добро познати и нема потреба да ги наведувам нивните имиња едно по едно.

Тука можете да видите и дека инвестициите се распределени во различни сектори, односно дека се диверзифицирани. Ова уште еднаш покажува колку е атрактивна нашата земја од инвестициски аспект.

Нашата Агенција има и улога во поддршката и промоцијата на извозот. Им помагаме на нашите компании да воспостават контакти со странски компании, да учествуваат на различни саеми и да се промовираат на меѓународните пазари.

Кога вие, како инвеститор од Турција, ќе дојдете и ќе основате компанија во Македонија, таа компанија се смета за македонска компанија. Оттука, таа може да ги користи различните можности и мерки за поддршка што им се достапни на домашните компании.

На пример, обезбедуваме поддршка за учество на меѓународни саеми по многу ниски трошоци. Трошоците за штандовите на саемите, исто така, во голема мера ги покрива нашата Агенција.

ВИ БЛАГОДАРАМ.

Investment & Trade Opportunities

Why Invest in North Macedonia?

Overview

Population: 1.8 million
Area: 25.713 sq. km
Capital: Skopje (Population of 600.000)
Time zone: GMT+1 hours

All of Europe in 2-3 days Via Highway Connections
- Road network: 9.205 km
- Railway network: 900 km

Two Pan-European Corridors:
- East-West Corridor 8
- North-South Corridor 10

Two international airports:
- Skopje
- Ohrid

International ports:
- Durres (Albania): 140 km. from border
- Thessalonica (Greece): 80 km from the border

Free Access to Market of 650+ million customers

Free Trade Agreements with
EU, EFTA, CEFTA countries + UK, Turkey and Ukraine

EU and NATO

EU Candidate Country

NATO member since 2020

Macroeconomic indicators

INFLATION

Inflation rate:
2022: 14.2%; 2023: 9.4%; 2024: 3.5%; 2025: 3.9%

CURRENCY(MKD denar)

€1= MKD 61,5
US$1= MKD 52.6

AVERAGE MONTHLY SALARY 2026

Net wage €745
Gross wage €1120

CREDIT RATING

Standard & Poor's: BB-(stable outlook)
Fitch: BB+(stable outlook)

STATE DEBT

State Debt Q4 2025: 51.6 % of GDP

Fiscal Benefits

Sustainable Work Force Supply

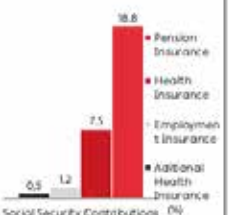
Unemployment rate: 11,5 %
Average monthly net wage: **€ 745**
Average monthly gross wage : **€ 1120**

Manufacturing: Net wage: **€ 658**
Manufacturing: Gross wage: **€ 989**

National statutory **minimum net** salary (2025): **€ 423**
Gross wage: **€ 626**

*Source: State Statistical Office, Republic of North Macedonia, February 2024

Social Security Contribution Structure

Social Security Contributions (%)

Social Security Contribution

Source: Trading Economics, February 2024

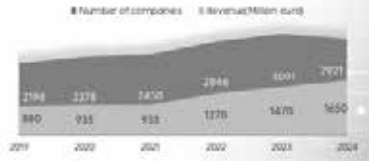
Investment Opportunities

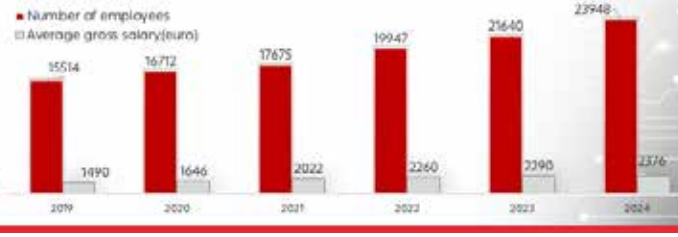
- ICT
- Machine and Automotive components
- Agribusiness and Food Processing
- Wine industry
- Healthcare Sector and Pharmaceuticals
- Textile
- Energy
- Tourism

ICT Sector

- Fastest growing sector - growth rate 71% in the last 3 years
- Quality software & IT services and superior technical and business expertise at competitive prices
- Excellent supply of well-educated IT

-The average salary in the ICT sector is about 60% lower compared to the EU average

Machine and Automotive Components Sector

- Existing engineering and manufacturing tradition
- Legacy of skills available to new investors
- Companies primarily supply the aftermarket
- Purplast, Cagatay Cablo, Murat Ticaret, Johnson Matthey, Adient, Kemet Electronics, Teknohose, Kromberg & Schubert, Magna, Aptiv, Kastal, VanHool, Amphenol Technology, Marquardt, Joyson Safety System etc. among others, have established large production facilities with a focus on exporting from the country
- Markets are Turkey, USA, Europe, Africa
- Most companies have ISO 9001 / TS 16949 quality certification
- The reinvestment of profits by existing companies

Particularly suitable for the high value-added products with labor-intensive manufacture

Agribusiness & Food Processing Industry

- Unique combination of Continental and Sub-Mediterranean climates
- Sustainable and environmentally friendly farming practices
- Technologies for food processing
- Excellent access to regional markets and EU markets (CEFTA, proximity to EU corridors)
- Strong reputation for quality, taste and origin of agri-food products

High-Potential Investment Opportunities:

- ❑Fruit & vegetable processing (fresh, frozen, processed, value-added products)
- ❑Wine grapes and premium wine production
- ❑Sheep & goat dairy products
- ❑Industrial crops (sunflower, oilseeds, cereals)
- ❑Oriental tobacco (high-quality, export-oriented niche segment)

Wine Industry

A Competitive and Export-Oriented Wine Sector

North Macedonia has nearly 30,000 ha of vineyards, of which 30% grow table grapes and the rest grow wine grapes.

The total surface area of vineyards in North Macedonia remains stable with slight increase in the past 7 years.

Investment Opportunities:

- ❑ Winery modernization and capacity expansion
- ❑ Premium and organic wine production
- ❑ Branding, bottling, and value-added processing
- ❑ Export-oriented production and private label partnerships

KEY EXPORT MARKETS FOR MACEDONIAN WINE 2021 (IN MILLION €)

Healthcare Sector & Pharmaceuticals

- Existing pharmaceutical industry, exports to over 30 countries worldwide
- Strong educational system, with an abundance of medical and pharmacy graduates
- Supportive regulatory environment
- Licensing arrangements in place with many of world's leading pharmaceutical companies
- Available sites at industrial and free economic zones
- Manufacturing tradition
- Macedonian pharmaceutical companies have expanded their production in US, UK and Russia

Energy Sector

Key areas:

- **Solar Power**: High solar irradiation, more than 2000 solar hours per year
- **Wind Energy**: Favorable wind conditions, expansion projects
- **Hydropower**: Potential for small and medium hydro plants
- **Energy Storage**: Battery solutions and smart grid modernization

Why Invest in North Macedonia's Energy Sector?

- ❑ **EU-Aligned Policies**: towards full integration into the EU energy markets
- ❑ **Competitive Costs**: affordable land, labor, and operational costs
- ❑ **Regional Energy Hub Potential**: strong interconnections with neighboring countries, positioning it as a key energy hub in the region
- ❑ **Government Support**: strong policy support for renewables

High intensity of solar radiation,

Tourism

St. John The Baptist – Kaneo, Ohrid Lake

Painted Mosque

Ski resort Popova Sapka

Spa & Wellness , Berovo

Financial Support Measures for Investments & Competitiveness

Creating new jobs
20% support on each paid net wage
€4,400 per job created

Research & development centers
support for R&D up to 50%
Max amount: €1,000,000 per year
up to 5-year

Investment project of significant economic interest for North Macedonia
investments at least of €4 million and create 100 new jobs/ invest at least €15 million

New capital investments
10% return on investment costs for new machinery, equipment;
Max amount: €1,000,000 per year
up to 5-year

Acquisition of companies with difficulties
10% of investments
Max amount: €1,000,000

Growth of company competitiveness
10% of justified investment costs
Max amount: €1,000,000 per year
up to 5 years

Additional support measures

BALANCED REGIONAL DEVELOPMENT

Calculated as the percentage difference between the planning region with the highest GDP per capita value and the GDP per capita value of the planning region where the productive initial investment is being realized.

Applied to the approved amount of financial support for the year related to the payment request.

Based on the latest available GDP per capita data by region, published by the State Statistical Office of the Republic of North Macedonia.

SUPPORT FOR MACEDONIAN DIASPORA BUSINESS ENTITIES

- ❑ For business entities established by citizens of North Macedonia who have had regulated permanent/temporary residence abroad for at least 5 years prior to the submission
- ❑ Financial support increases by **15%** of eligible investment costs.
- ❑ Capped at **€1,000,000** per year.
- ❑ Citizens must own at least **51%** of the business entity when submitting the payment request and throughout the financial support agreement.

Technological Industrial Development Zones - TIDZs

Free Zones and Fiscal Benefits

TAX	TAX RATES	
	TIDZs	Outside TIDZs
Corporate tax	0% for the first 10 years	10%
Personal income tax	0% for the first 10 years	10% - 18%
Value added tax	0%	18%
Property tax	0%	0.1% - 0.2%
Excise taxes	0%	5% - 62%

- 10-year tax holiday
- Land in the TIDZ is available under long-term lease for a period of up to 99 years
- Exempt paying utility taxes
- Free connection to natural gas, water and sewage network
- 10% return of investment cost
- All incentives are in line with EU regulations

PRODUCT	CUSTOMS DUTY	
	TIDZs	Outside TIDZs
Raw materials	0%	Up to 15%
Equipment	0%	5% - 20%

No customs duties & No VAT on imported equipment & construction materials

Key investors

Turkish Investors in the Free Economic Zones

Turkish Investors

Export Promotion

- Supporting participation at international business events (fairs, trade missions, and B2B meetings)
- Specialized training, market research
- Organizing meetings with domestic companies
- Generating information and contacts of domestic producers
- Free of charge registration to the matchmaking platform on our website: https://export.investnorthmacedonia.gov.mk/

THANK YOU!

Invest North Macedonia | Agency for Foreign Investments and Export Promotion of the Republic of North Macedonia

ГЛАВНО ОБРАЌАЊЕ

- ***Нови пристапи во земјоделието и сточарството во просецот на усогласување со климатските измени***
  Метин ДЕМИР
  Претседател на стопанско-индустриска комора на Зонгулдак

НОВИ ПРИСТАПИ ВО ЗЕМЈОДЕЛИЕТО И СТОЧАРСТВОТО ВО ПРОСЕЦОТ НА УСОГЛАСУВАЊЕ СО КЛИМАТСКИТЕ ИЗМЕНИ

Метин ДЕМИР
Претседател на стопанско-индустриска комора на Зонгулдак

Почитувани учесници,

Почитувани дами и господа,

Во име на Стопанската и индустриска комора на Зонгулдак и на турскиот приватен сектор, ви упатувам срдечни поздрави со почит.

На денешните средби и преку вредните презентации, сеопфатно беа разгледани историските врски меѓу нашите земји, долгогодишните пријателски односи, братските врски, како и стратешките можности што ги нудат политичките односи, кои во последните години дополнително се зајакнуваат и развиваат.

Несомнено, силната политичка волја и заемната доверба претставуваат најважна основа за економската соработка. Меѓутоа, за економскиот развој да стане одржлив, неопходно е овие силни односи да бидат поддржани со конкретни инвестиции, производствени капацитети, трансфер на технологии и заеднички трговски проекти. Имено, како што истакна и почитуваниот претседател, пријателството само по себе не ги полни контејнерите. Потребни ни се нови инвестициски модели што ќе создадат нови трговски обеми, ќе ја развиваат културата на заедничко производство и ќе придонесат за регионалниот развој.

Во оваа рамка, особено сакам со вас да ги споделам иновативните и скалабилни производствени модели што Турција ги разви во последните години во областите на земјоделството, сточарството и аквакултурата, а истовремено сакам да го свртам вашето внимание кон можностите за стратешка соработка што можат да се појават во овие области.

Почитувани учесници,

Денес светот минува низ исклучително критичен процес на трансформација.

Климатските промени, глобалното затоплување, намалувањето на водните ресурси, намалувањето на површините погодни за земјоделство и брзиот пораст на светското население доведоа до тоа безбедноста на храната веќе да не биде само земјоделско прашање, туку директно да се претвори во стратешко и геополитичко прашање.

Научните проекции јасно покажуваат дека, со постојните методи на производство, во текот на следните 20-30 години ќе биде сè потешко да се обезбеди одржлива, достапна и здрава храна за светското население.

Затоа, надминувањето на класичните сфаќања за производството и воведувањето нови, поефикасни, подобро планирани, поинтегрирани и технолошки ориентирани производствени модели веќе не е избор, туку неопходност.

Како една од земјите што рано го препознаа овој процес на трансформација, Турција во последните години спроведува значајни структурни реформи во областите на земјоделството и сточарството.

Во оваа рамка се издвојуваат три основни модели:

Организирани земјоделски зони,

Организирани сточарски зони,

Организирани зони за аквакултура.

Во основата на овој пристап се: намалување на производствените трошоци, централно решавање на инфраструктурните проблеми, создавање економија на обем, забрзување на инвестициските процеси и постигнување максимална продуктивност по единица површина.

Всушност, овој модел претставува прилагодување на искуството со Организираните индустриски зони, кои дадоа исклучително успешни резултати во процесот на индустријализација на Турција, на секторите на земјоделството и сточарството.

Турција во голема мера до својата денешна производствена моќ, извозен капацитет и индустриска инфраструктура стигна благодарение на културата на организирано производство. Нашето Министерство за земјоделство и шумарство, пренесувајќи го истиот успешен модел во областа на земјоделството и сточарството, започна да постигнува значајни резултати.

На пример, Специјализираната организирана индустриска зона базирана на земјоделството, основана во Афјонкарахисар, благодарение на современите технологии за оранжериско производство поддржани со геотермална енергија, достигна производствен капацитет од повеќе од 65 тони домати годишно по декар. Тука на инвеститорот не му се нуди само земјиште, туку се обезбедуваат и енергетска инфраструктура, логистичко планирање, техничка поддршка, механизми за поттикнување и заеднички производствен екосистем. На тој начин, истовремено се намалуваат инвестициските трошоци и се постигнува висока продуктивност.

На сличен начин, организираните сточарски зони исто така станаа значаен модел на трансформација.

Во примерот реализиран во Сулува, Амасија, во современи производствени капацитети чија инфраструктура е обезбедена од државата, се одгледуваат повеќе од 10.000 грла крупен добиток.

Овој модел не опфаќа само производство на месо и млеко, туку создава интегрирана економска структура која вклучува и производство на биогас, електрична енергија и органско ѓубриво. Благодарение на економијата на обем, производителот станува поконкурентен, поодржлив и попрофитабилен.

Друга стратешки значајна област е аквакултурата.

Денес, производството на аквакултура во светот го надмина количеството на водни производи добиени од природниот риболов. Причината е што веќе не е можно сегашното население, а ниту проекциите за бројот на населението во иднина, да се обезбедат само со природните ресурси.

Затоа, во земјите со значителен потенцијал во поглед на езерата, реките и водните ресурси, инвестициите во аквакултурата се наметнуваат како стратешки сектор.

Турција во оваа област разви значаен производствен капацитет и техничка експертиза. Ние сме целосно подготвени ова знаење, инвестициското искуство и производствените модели да ги споделиме со пријателските и братските земји.

Почитувани гости,

Би сакал накратко да споделам со вас и некои од активностите што ги спроведуваме конкретно во Зонгулдак.

Организираната земјоделска зона што ја формиравме во округот Чајџума е особено насочена кон производство на чери домати во гроздови и за кратко време го привлече вниманието на извозните компании, станувајќи силен производствен центар во кој се планираат инвестиции и во нови фази.

Во областа на сточарството, продолжуваме со инфраструктурните активности за организирана сточарска зона со капацитет од приближно 6.000 грла, наменета за одгледување биволи, што претставува еден од значајните потенцијали на нашиот регион.

Во областа на аквакултурата, исто така, започнавме значајни инвестициски процеси, како во морските така и во внатрешните водни ресурси.

Почитувани учесници,

Денес, во светот, уште еден фактор кој е подеднакво важен како капиталот се знаењето, искуството и културата на заедничко производство.

Затоа што некои вредности се намалуваат кога се споделуваат; но знаењето, искуството и пријателството растат, се зајакнуваат и стануваат трајни токму кога се споделуваат.

Ние, како Турција, споделувањето на нашето производствено искуство, инвестицискиот капацитет, техничкото знаење и организациските способности со пријателските и братските земји го сметаме за стратешка одговорност.

Во оваа рамка, особено сакам да истакнам дека сме отворени за секаков вид заеднички инвестиции, техничка соработка и регионални развојни проекти што ќе бидат развиени во врска со организираните земјоделски зони, организираните сточарски зони и моделите на аквакултура што ги претставивме овде.

Верувам дека одржливите и долгорочни економски партнерства засновани на заемна доверба не само што ќе го зголемат обемот на трговската размена меѓу нашите земји, туку значително ќе придонесат и за безбедноста на храната, производствениот капацитет и економската стабилност на нашиот регион.

Со овие мисли, при крајот на моето обраќање, им се заблагодарувам на сите институции и организации кои придонесоа за реализацијата на оваа програма и уште еднаш ви упатувам срдечни поздрави со почит.

Ви благодарам.

ПАНЕЛ ОБРАЌАЊЕ

Тема На Панелот: Иднината На Економските Односи Меѓу Турција И Северна Македонија: Пречки, Трансформативни Динамики И Стратешки Партнерства

Модератор : Проф. д-р. Дилек ДЕМИРБАШ
Професор на Економски факултет при Универзитет на Истанбул

- ***Мост кон деловниот свет: Улогата на МАТО во трансформирањето на потенцијалот во партнерства***
  Интер СЕЛМАНИ
  Потпретседател на МАТО
- ***Улогата на Стопанската комора на Северна Македонија во проширувањето на билатералната трговија меѓу Турција и Северна Македонија: патоказ за соработка и партнерства***
  Антони ПЕШЕВ
  Извршен директор, Стопанска комора на Северна Македонија
- ***Политички Инструменти За Забрзување На Трговијата Меѓу Турција И Северна Македонија: Олеснување, Стимулации И Пристап До Пазарот***
  Ќлирим РЕКСЕПИ
  Советник на министерот, Министерство за економија и труд на Република Северна Македонија
- ***Соработка и споделување на искуства од меѓународни пазари меѓу турски бизнисмени***
  Адем ЈАВУЗ
  Помошник генерален секретар на ДЕИК
- ***Промени во финансиските парадигми во земјоделието***
  Д-р. Мурат БОЛАТ
  Раководител во АГРО ГСЈФ & Основач и партнер на Тазе Сут ве Сут Урунлери А.Д.
- ***Млеко и млечни производи во Македонија: Евалуација на пазарот***
  Али Мушфик СОЗЕР
  Генерален директор на СУТАШ Македонија

TÜRKİYE - KUZEY MAKEDONYA
EKONOMİK İLİŞKİLERİN
GELİŞTİRİLMESİ SÜRDÜRÜLEBİLİR YENİ UFUKLAR
СИМПОЗИУМ ЗА РАЗВОЈ НА ЕКОНОМСКИТЕ ОДНОСИ
МЕЃУ ТУРКИЈЕ И СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И ОДРЖЛИВИ
НОВИ ПЕРСПЕКТИВИ
SEMPOZYUM / СИМПОЗИУМ
HALKBANK

Модератор:
Проф. д-р. Дилек ДЕМИРБАШ
Професор на Економски факултет при Универзитет на Истанбул

Најнапред, добредојдовте на сите.

Покрај тоа што сум професорка на Економскиот факултет при Универзитетот во Истанбул, истовремено сум и член на Управниот одбор на Фондацијата за економски истражувања. Многу ми е драго што сум дел од ваква средба, бидејќи имаме можност да соработуваме со многу значајни личности и да учествуваме на ваков панел.

Темата на денешниот панел е "Иднината на економските односи меѓу Турција и Северна Македонија: пречки, трансформативни динамики и стратешки партнерства". Дојде до промена во програмата и денес имаме шест говорници.

Од говорниците, Члирим РЕКСХЕПИ седи до мене и ќе одржи презентација на тема "Политички инструменти за забрзување на трговијата меѓу Турција и Северна Македонија: олеснувања, поттикнувања и пристап до пазарот". Тој е советник на министерот во Министерството за економија и труд на Република Северна Македонија. Му го давам зборот.

Секој говорник ќе има по 10 минути, бидејќи веројатно сите веќе сте гладни, а потоа, околу 14:30 часот, нѐ очекува ручек. Ви посакувам успешни 10 минути на секој од вас и однапред ви благодарам. Повелете.

Мост на бизнис заедницата: Улогата на МАТТО во трансформирањето на потенцијалот во конкретни партнерства

Имер СЕЛМАНИ
Потпретседател на МАТТО

Почитувани присутни, ценети бизнис-луѓе,

Денес не зборуваме само за една институција, туку за една визија.

МАТТО не е класична стопанска комора. МАТТО е активен мост меѓу Турција и Северна Македонија, кој гради доверба, ги претвора можностите во конкретни инвестиции и го поврзува бизнисот на платформа ориентирана кон резултати.

За нас "потенцијалот" сам по себе нема вредност. Вистинската вредност е во тоа тој потенцијал да се претвори во партнерства - во вистинско време, со вистински партнери и со јасна стратегија.

Денес нашиот регион нуди сериозни можности: млада популација, стратешка локација и развојно инвестициско окружување. Но, овие можности стануваат реалност само со правилно насочување и силни партнерства.

Токму тука настапува МАТТО.

Ние:

• Не ги запознаваме само бизнисите, туку создаваме работа.

• Не отвораме само врати, туку осигуруваме да се помине низ нив.

• Не зборуваме само, туку испорачуваме резултати.

Силата на МАТТО произлегува од неговото присуство на терен, довербата меѓу членовите и способноста стратешки да ги разбере економските односи меѓу двете земји.

Нашиот пристап е јасен: Поврзи → Изгради доверба → Креирај бизнис → Изгради одржливо партнерство

Зад многу успешни соработки стои токму овој модел - и така ќе продолжи и во иднина.

Сакам јасно да истакнам: МАТТО не е само консултативна точка за инвеститорите, туку активен партнер во целиот процес.

Затоа што знаеме: Во бизнисот највредна не е информацијата, туку вистинската конекција. Најголем ризик е неизвесноста - а МАТТО ја елиминира таа неизвесност.

Денес ве поканувам не само да слушате, туку да дејствувате, да создавате бизнис и заедно да растеме.

Затоа што мостовите имаат вредност само кога се користат.

1. Улогата на МАТТО

"МАТТО не е формална институција. МАТТО е активен економски двигател.

Ние не поврзуваме само бизниси - ние градиме доверба, отвораме пазари и создадаваме реални економски резултати меѓу Турција и Северна Македонија."

2. Развој на трговијата

"Да бидеме јасни: потенцијал има - но потенцијалот сам по себе не вреди ништо ако не се претвори во резултат.

Затоа, нашата цел не е разговор - туку раст. Со модернизација на Договорот за слободна трговија, мора да создадеме нова економска динамика и значително повисоко ниво на трговска размена."

3. Поттикнување на инвестиции

"Инвестициите не доаѓаат сами. Тие се резултат на доверба, структура и јасна стратегија.

МАТТО е тука да ги поврзе вистинските инвеститори со вистинските проекти - брзо, ефикасно и резултатски."

4. Вредност за членовите

"Нашите членови не бараат зборови - бараат резултати.

Затоа, ние обезбедуваме конкретна вредност: информација, пристап, влијание и можности."

5. Решавање проблеми

"Бизнисот нема време за бавни процеси.

Кога постои проблем - мора да има решение. И токму тука МАТТО игра клучна улога: како посредник, како глас и како двигател на промени."

6. Мрежа и соработка

"Денес, успехот не се гради самостојно - се гради преку мрежа.

Ние не градиме само контакти - градиме стратешки партнерства што создаваат вредност на регионално и глобално ниво."

7. Стратешки сектори

"Нашиот фокус е јасен и насочен кон резултат: градежништво, енергија, земјоделство и логистика.

Ова се секторите каде што се создава вистинската економска моќ."

8. Земјоделство

"Земјоделството не е традиција - тоа е бизнис.

И тоа е бизнис со огромен потенцијал. Со заедничко производство и извоз, можеме да создадеме сериозен економски импакт."

9. Визија за иднината

"Ние не сме тука за краткорочни резултати.

Нашата визија е јасна: заедничко производство, дигитална трансформација и одржлив економски раст."

10. Заклучок

"Да заклучам јасно:

Потенцијал има. Можности има.

Прашањето е дали ќе делуваме.

МАТТО ќе делува. И ќе продолжи да го претвора потенцијалот во конкретни инвестиции и партнерства."

Завршница

"Овој настан нека биде почеток на нови конкретни соработки.

Ви благодарам."

Улогата на Стопанската комора на Северна Македонија во проширувањето на билатералната трговија меѓу Турција и Северна Македонија: патоказ за соработка и партнерства

Антони ПЕШЕВ
Извршен директор, Стопанска комора на Северна Македонија

Би сакал да изразам благодарност затоа што за време на пандемијата одлучив да научам втор јазик, албанскиот јазик. Пред сè, би сакал да истакнам дека, особено од аспект на Македонија, тоа ми донесе многу придобивки и многу ми помогна.Меѓутоа, во истиот период, додека ги разгледував јазичните опции достапни на интернет, го забележав и турскиот јазик и одлучив да започнам да го изучувам. Научив нешто; сепак, за еден јазик навистина да се научи и добро да се владее со него, потребно е време. Истовремено, потребни се и можности за комуникација и практична употреба на јазикот.Па, зошто ви го кажувам ова денес?Затоа што сметам дека темелите на идната соработка меѓу Македонија и Турција не треба да се ограничат само на воспоставување мостови во деловната сфера и во областа на комуникацијата.Покрај тоа, треба да ги зајакнеме нашите мостови и во однос на образованието на младите, размената на експерти и унапредувањето на комуникацијата. Истовремено, треба да се поддржуваат и комуникацијата и соработката меѓу нашите влади и јавните институции.

Тука особено сметам дека е исклучително важно да се поддржува образованието во двете области. Во овој поглед беа преземени одредени чекори, но во иднина сакаме да реализираме уште поамбициозни активности. Треба да го мотивираме и академскиот свет во оваа насока и постепено да се стремиме да го зголемуваме бројот на ваквите мостови меѓу нас. Денес, исто така, забележав дека фондацијата која беше иницијатор за организирањето на овој симпозиум е основана во 1962 година. На некој начин, и тоа е поврзано со мене; и јас сум роден во тие години. Затоа сметам дека станува збор за институција со долга традиција и сериозен углед. Фактот што постои и дејствува толку многу години е исто така показател за тоа. Тоа ми дава право да

кажам дека оваа фондација, а и оваа институција воопшто, во текот на сите овие години дала многу значаен придонес во различните фази на соработката меѓу двете земји. Се сеќавам на периодот кога за првпат се појави во 2007 година; се сеќавам и на времето кога првпат седевме тука како гости. Потоа се сеќавам и на периодот во 2017 година, кога учествував како говорник. Тогаш им се обратив на луѓето кои беа присутни во салата. Денес, пак, сме собрани овде за да разговараме за соработката меѓу Македонија и Турција. Бидејќи доаѓаме од информатичкиот сектор, јас би го нарекол ова, во извесна смисла, "Верзија 2.0". Затоа што во соработката што ја остваруваме денес, веќе не зборуваме за првичната фаза на економските односи меѓу земјите. Причината е што трговијата и деловната соработка меѓу нашите компании веќе достигнаа прилично високо ниво. Тоа ќе го забележите; веќе нема потреба голем број компании да доаѓаат и да велат: "Го бараме ова, го бараме она". Суштинското прашање е што ќе направиме во следната фаза. Затоа, следниот чекор што треба да го направиме е да ја обликуваме следната фаза од нашата соработка и да поставиме нова перспектива која ќе ги однесе овие односи на уште повисоко ниво. Според мене, токму затоа е важно ова прашање да го разгледаме и да разговараме за него не на формален, туку на малку попрактичен начин. Треба заеднички да процениме кои се областите што можат да им помогнат на компаниите да остварат максимална корист. Македонија не е земја во која Турција треба да настојува да остварува економски интереси. Таквиот пристап е апсолутно неприфатлив. Македонија е мала земја во споредба со Турција; меѓутоа, нема потреба Турција овде да бара некаква "територија" или простор кој би се разгледувал исклучиво од економски аспект. На Турција ѝ е потребен партнер, а ние овде сме многу добар партнер за Турција. Една од најважните причини за тоа е фактот што нашите традиционални односи се исклучително силни. Меѓу двете земји нема ниту едно нерешено или отворено прашање. Тоа можеме многу подобро да го видиме кога ќе се потсетиме на минатото. Се сеќавам на периодот пред независноста на Македонија, кога се соочувавме со енергетска криза поради нашите соседи на југ. Во тој период, тоа што Турција ни извезуваше гас за нас буквално беше прашање на опстанок и ни помогна да опстанеме.

Турција ни овозможи да добиеме помош во периодот кога нашата држава беше доведена на колена. Да се потсетиме дека во тој период падна цела влада поради енергетската криза и блокадата што ја

спроведуваа нашите соседи. Ние не ги забораваме овие работи. Пријателските односи што ги имаме со Турција се темелат на многу подлабоки и посилни основи. Еден од факторите што ни помогна во овој поглед е и фактот што како Македонија успеавме да бидеме мултикултурна и мултиконфесионална држава. Во нашата земја се почитуваат различните религии и народи, а особено народите кои традиционално живеат на овие простори со децении. Секако, Турција нема да го заборави ниту периодот по Балканските војни. Во тој период, многу голем број Турци беа принудени да се иселат од Балканот и на крајот се населија во Турција. Меѓутоа, една од значајните места каде што овие луѓе се иселувале и се населувале беше и нашата земја. Токму затоа, и денес сѐ уште слушаме многу наши постари луѓе како се сеќаваат на минатото и велат: Има луѓе чии дедовци и баби живееле на овие простори цели 550 години. Знаете ли? Дури и не е потребно дополнително да се објаснува колку е силно пријателството меѓу Македонија и Турција. Мустафа Кемал Ататурк, покрај тоа што е еден од најголемите синови на Турција, дел од своето образование го стекнал овде и во еден значаен период од својот живот воспоставил блиски врски со Македонија. И самиот во повеќе наврати истакнувал дека Македонија е дел од еден од најромантичните периоди во турската историја. Затоа, ова не треба да се гледа само како зборови изречени поради протоколот. Напротив, постојат многу подлабоки врски кои ги зближуваат двата народа. А што е тоа што ги прави двата народа толку блиски? Она што сакам да ви го кажам денес е следново: можно е овој однос да го подигнеме на ниво 2.0, односно овие врски да ги продлабочиме уште повеќе и да се поврземе меѓусебно во многу повеќе области.

Турција отсекогаш ја сметаме за голем и важен партнер за нас. Тука би сакал да истакнам и дека ние сме една од трговско-индустриските комори со најдолга традиција. Основани сме во 1922 година, што значи дека нашата комора функционира речиси 104 години. Во оваа прилика особено би сакал да ги истакнам и нашите многу добри односи со господинот Рифат Тирсаџиоглу. Заедно со него сме меѓу основачките членови на АВС - Унијата на балканските комори, а исто така соработуваме и во рамките на Европските комори. За нас е важно тоа што веќе нема потреба да се создаваат нови, меѓусебно одвоени институции. Постои МАТТО, која е фокусирана на соработката меѓу двете земји. Истовремено, тука е и нашата комора, која континуирано

е во контакт со вас. Затоа, она што треба да го направиме е постојните институции да ги користиме поефикасно и да ги претвориме во вистински партнери во соработката. Турците и турските компании веќе активно се присутни на македонскиот пазар. Дури верувам дека во оваа област турските компании и турските бизнисмени се движат малку побрзо од нашите бизнисмени.

Разговараме со нив; тие велат дека се соочуваат со одредени проблеми во односите со своите институции и дека, и покрај тоа што поминале пет години, сè уште не успеале да ги добијат потребните дозволи. Верувам дека, кога станува збор за турските инвестиции и турските компании, овие проблеми треба да се решаваат многу побрзо.

Она што е важно овде е да бидеме свесни дека синергијата меѓу двете земји е особено значајна во период кога начинот на кој функционираат технологиите во светот, како и начинот на кој се води бизнисот, се менуваат.

Всушност, не кажувам ништо ново; во светот не се случуваат само воени закани и кризи поврзани со безбедноста. Истовремено, светот минува низ голема технолошка трансформација и ќе се случат огромни промени во областа на технологијата.Во моментов се наоѓаме на прагот на голема економска трансформација. Во областа на технологијата и примената на новите технологии се случуваат големи промени, особено во областа на вештачката интелигенција и во користењето на машините од големи размери што ја сочинуваат основата на овие технологии. Токму тука можеме многу да си помогнеме едни на други. Можеби ќе прашате: "Како Македонија може да ѝ помогне на Турција?" Може да помогне.Македонија во текот на последната деценија значително го разви информатичкиот сектор. Секторот, кој започна со годишен обем од неколку милиони долари, минатата година достигна промет од над 1,6 милијарди долари.Значаен дел од оваа бројка го сочинува извозот на ИТ-услуги, кој надминува 400 милиони долари. За мала земја како Македонија, ова е навистина значаен успех.

Прашањето е следното: фактот што сме мала земја, всушност, во многу ситуации може да биде значајна предност. Дури и најквалитетните парфеми и најопасните отрови се пакуваат во мали количини; никој не ги пакува во буриња. Јас гледам на работите токму на овој начин. Според мене, токму овде треба да размислиме за тоа како Македонија може да стане потенцијална отскочна штица за Турција.Македонија

може да понуди значајна позиција за Турција полесно и поефикасно да пристапи до пазарите кои веќе се отворени за неа. Тоа се пазарите на Балканот и Европа. Имаме отворени врати и можности кон овие пазари и можеме значително да придонесеме за развојот на синергијата меѓу двете економии.Она што е важно да се разбере овде е дека не треба да размислуваме во насока дека на Турција ѝ е потребна Македонија за да излезе на европскиот пазар. Меѓутоа, Турција, доколку дејствува заедно со нас, може многу полесно и поефикасно да напредува на европскиот пазар. Затоа сметам дека треба да ја искористиме синергијата меѓу компаниите и да ги разгледаме можностите за инвестиции.

Во одредени области, ние Македонците, за жал, со текот на времето занемаривме дел од можностите и потенцијалите со кои располагаме, особено поради процесите низ кои поминувавме со нашето блиско соседство.Треба повторно да ги разгледаме и да ги искористиме тие можности. Затоа што прашањето не е само во повторната продажба или во трговијата; станува збор за создавање многу пошироки форми на соработка и отворање нови можности во производството.

Станува збор за деловен модел заснован на производството. Македонија, како земја со мал обем, не успеа да ја подигне индустријализацијата на високо ниво. Меѓутоа, Турција може да ни помогне во овој поглед.

Сметам дека Турција може релативно лесно да инвестира во некои од секторите и областите што некогаш ги имавме, но кои денес веќе не постојат.Ќе наведам само еден пример: Шишеџам со години работеше овде и презеде различни иницијативи со цел да реализира сопствена инвестиција во Македонија.Македонија е значаен извозник на прехранбени производи, особено во областа на преработената храна. Меѓутоа, видовме и дека одредени инвестиции наместо во Македонија, беа насочени кон Бугарија.Затоа сметам дека овде постојат значајни можности за производство и инвестиции што можеме да ги разгледаме заедно со Турција.

Причината е тоа што ние имаме фабрика за стакло, но бидејќи одредени производи и суровини не ги произведуваме самите, ги набавуваме од компании во Турција, а трошоците за транспорт понекогаш можат да бидат речиси еднакви на вредноста на самиот производ што се транспортира со камион.Затоа сметам дека постојат многу важни области што треба да ги разгледаме. На прво место се

земјоделството, рударството, енергетиката, обновливите извори на енергија, батериските системи и другите технолошки системи што ни се потребни.Светот со кој ќе се соочиме во иднина ќе има потреба од многу повеќе енергија, многу повеќе вода и многу повеќе ресурси. Истовремено, ќе има потреба и од нови области и нови можности за кои досега не сме размислувале доволно.Ситуацијата со која се соочуваме во моментов претставува заеднички предизвик за сите нас. На овој предизвик мора да одговориме уште денес.А суштинското прашање е следново: Како ќе се прилагодиме на оваа промена и како ќе успееме да станеме дел од оваа трансформација?

На Турција можеби и не ѝ е потребна Македонија, тоа е точно. Но, навистина сакам да верувате во следново: Турција може во значителна мера да има корист од оваа стратешка позиција што ја поседуваме.

Во нашата земја постои една приказна. Еден човек го прашале: "Како успеваш да правиш толку успешен бизнис?" Човекот се викал Тоше. Го прашале: "Тоше, како успеа да направиш толку успешен бизнис?" А тој одговорил:

"Тоше не продава стока, Тоше продава позиција." Што сака да се каже со ова? Локацијата, односно позицијата.Позицијата на Македонија е исклучително поволна. Се наоѓаме во самото срце на Балканот и на крстопатот на големите пазари. Благодарение на оваа позиција, можеме да им понудиме на инвеститорите конкурентна позиција и многу добри услови. Како што видовте и во презентацијата, токму за овие можности зборувавме.Јас зборував доволно долго. Ви благодарам на сите за трпеливото внимание. Сега би сакал да ги слушнам вашите прашања. Повелете, да разговараме.Исто така, можеме да продолжиме со разговорите и по завршувањето на оваа презентација.

Ви благодарам многу.

Политички Инструменти За Забрзување На Трговијата Меѓу Турција И Северна Македонија: Олеснување, Стимулации И Пристап До Пазарот

Ќлирим РЕКСЕПИ
Советник на министерот, Министерство за економија и труд на Република Северна Македонија

Добро утро.

Почитувани учесници, ценети претставници на државните институции, почитувани претставници на деловниот свет, дами и господа,

Темата на која сакам да се осврнам денес е политиките за забрзување на трговијата меѓу Турција и Република Северна Македонија, олеснувањето на трговските постапки и унапредувањето на пристапот до пазарите.

За мене претставува особена чест што денес сум дел од овој симпозиум. Големо задоволство ми е што можам да бидам со вас на овој значаен настан посветен на унапредувањето на економската соработка меѓу Турција и Република Северна Македонија.

Односите меѓу нашите две земји традиционално се силни. Тие се темелат на заедничките историски врски, искреното пријателство и континуираните институционални односи.

Основната цел на овој форум е унапредување на економската соработка меѓу Турција и Република Северна Македонија. Односите меѓу нашите две земји традиционално се силни. Тие се обликувани врз основа на заемната посветеност, богатите историски врски, искреното пријателство и континуираната институционална соработка.

Оваа основа е исклучително вредна и мора да ја зачуваме. Меѓутоа, денес се наоѓаме во период на глобални трансформации, зголемена економска неизвесност и интензивирана меѓународна конкуренција. Во ова глобално и меѓународно конкурентно опкружување, од особено

значење е дополнителното зајакнување на нашите политички и економски односи.

Ова треба да се претвори во поголема трговска размена, повеќе инвестиции, повеќе партнерства и поконкретен просперитет за нашите граѓани. Кога ќе ги погледнеме бројките, гледаме дека постои потенцијал кој е многу поголем од досегашните резултати.

Обемот на трговската размена меѓу Турција и Северна Македонија бележи раст во последните години; сепак, сè уште е под реалниот потенцијал на економиите на двете земји. Турција е еден од нашите најзначајни трговски партнери и веруваме дека постои значителен простор за натамошно продлабочување и проширување на оваа соработка.

Ако сакаме овој развој да го реализираме денес, овде, постојат три основни столба на кои би сакал да се осврнам денес, а кои можат да ги подигнат нашата економија и економската соработка на повисоко ниво.

Првиот е олеснувањето на трговијата, обезбедувањето поттик и поддршка за претпријатијата и овозможувањето поефикасен пристап до пазарите.

Во денешната економија, кога зборуваме за олеснување на трговијата, најголемите пречки, повеќе од самите цени, се нетарифните бариери. Најчесто, факторите што одземаат време и ресурси на претпријатијата се административните постапки, потребните документи, документацијата и бирократијата.

Кога стоките долго време чекаат на границата, се губи време, се зголемуваат трошоците и се намалува конкурентноста. Кога компаниите поминуваат недели за да добијат дозвола или сертификат, тие се принудени својата енергија да ја насочат кон административни постапки наместо кон производството.

Студиите спроведени од Светската банка и ОЕЦД континуирано покажуваат дека олеснувањето на граничните постапки и трговските процедури може да ги намали трошоците за околу 15%, особено за малите и средните претпријатија. Ова не е апстрактна цел, туку реален потенцијал.

Затоа, олеснувањето на трговијата треба да биде заеднички приоритет. Во оваа насока, потребно е дигитализирање на

постапките, електронско споделување на документите, поефикасна меѓуинституционална координација, забрзување на граничните контроли и воспоставување транспарентен и достапен систем за претпријатијата.

Како Министерство за економија и трговија, континуирано работиме на подобрување на деловното опкружување и намалување на административниот товар. Наш приоритет е модернизирањето на услугите, развивањето на дигиталните процеси и создавањето поефикасни и поповолни услови за инвестиции и трговија.И во наредниот период ќе продолжиме со реформите насочени кон интегрирање на процесите, намалување на времето потребно за административните постапки и создавање поконкурентно опкружување за регионалната и меѓународната трговија.Во оваа област, како и секогаш, отворени сме за тесна соработка и координација со турската страна. Можеме да продолжиме со нашите активности преку споделување на практиките и, во областите каде што е можно, преку усогласување на процесите. Втората тема е поттикнувањето и поддршката на деловниот сектор. Трговијата не расте само преку политички изјави. Трговијата расте кога компаниите имаат реална и конкретна мотивација за производство, извоз и инвестирање.Улогата на државата е да ги создаде соодветните услови, а потоа, наместо да биде пречка, да дејствува како партнер и поддршка на деловниот сектор.Како Министерство, ги поддржуваме малите и средните претпријатија, претприемништвото и иновациите, развојот на приватниот сектор и создавањето нови можности за вработување.Малите и средните претпријатија сочинуваат повеќе од 95% од компаниите во нашата земја и вработуваат значителен дел од работната сила во приватниот сектор.

Кога тие растат, расте и економијата, а со тоа се зголемува и просперитетот.

Како конкретен пример за ова може да се наведе Законот за финансиска поддршка на инвестициите. Од јануари 2026 година, овој закон целосно е во надлежност на Министерството за економија и труд.Овој закон не е само технички инструмент; тој истовремено претставува јасна политичка порака дека државата е активен партнер на деловниот сектор.Законот предвидува директна финансиска поддршка за компаниите кои инвестираат во производствени капацитети, создаваат одржливи работни места и придонесуваат за зголемување на домашниот извоз.

Турските компании кои работат или планираат да инвестираат во Северна Македонија можат да го разгледуваат овој закон не само како институционална определба, туку како конкретна и мерлива можност.Ги поканувам претставниците на турскиот деловен сектор да се информираат подетално за одредбите на овој закон и, со цел да ги разгледаат достапните можности, да стапат во контакт со нашите надлежни институции.

Отворени сме за дијалог и соработка.Во наредниот период, наш фокус ќе биде насочен кон обезбедување поголема поддршка за извозно ориентираните компании, поттикнување на домашното производство, инвестирање во технологија и иновации, како и развивање на работната сила во согласност со потребите на пазарот. Во денешната економија, успехот не се постигнува само со капитал; знаењето, вештините и продуктивноста исто така имаат огромно значење.Третата тема е пристапот до пазарите.Иако многу компании произведуваат квалитетни производи, поради недостиг на информации, деловни контакти или институционална поддршка, тие се соочуваат со потешкотии при влезот на нови пазари.Ова е реалност со која добро сме запознаени и кон која треба да пристапиме со конкретни решенија. Ги поддржуваме активностите за економска промоција во странство, учеството на деловни форуми, воспоставувањето директни контакти меѓу компаниите и создавањето мрежи со странски инвеститори. Меѓутоа, сакам да бидам конкретен во однос на потенцијалот што постои меѓу нашите две земји.Секторите во кои гледаме реален потенцијал за соработка се следниве:

Индустриско производство и текстил: области во кои турските компании располагаат со значително искуство, експертиза и капитал, додека ние нудиме квалификувана работна сила и конкурентни трошоци.

Енергетика и инфраструктура: области во кои Северна Македонија ја унапредува својата енергетска транзиција и има потреба од партнери со технолошки капацитети.

Земјоделство и прехранбена индустрија: сектори во кои постои сè уште недоволно искористен потенцијал за соработка меѓу нашите две земји.

Информатичка технологија и логистика: области во кои географската положба на нашите земји нуди конкретни предности за

компаниите што работат на регионално ниво.Меѓу нашите планови за иднината се заеднички деловни мисии, секторски економски форуми, воспоставување директни врски меѓу стопанските и индустриските комори и развивање конкретни партнерства меѓу компаниите од двете земји.Ние ги гледаме ваквите настани како функционални механизми кои ги забрзуваат долгорочните можности за соработка. Турција е значајна економска сила со силна економија, развиена индустрија, голем производствен капацитет и воспоставено присуство на глобално ниво. Истовремено, таа е важен партнер со кој не нè поврзува само географската близина, туку и културните и историските врски. Република Северна Македонија, пак, нуди стратешка положба во срцето на Балканот, значаен пристап до регионалните пазари, човечки ресурси и поволно инвестициско опкружување. Покрај тоа, се издвојува како една од земјите во регионот со највисока стапка на данок на добивка.

Кога овие два потенцијални партнери ќе се обединат преку заедничка волја и конкретни инструменти, се создава нова вредност. Оваа вредност се манифестира преку вработување, производи и економски раст. Затоа, нашата соработка не треба да се гледа само како трговски однос, туку како долгорочно стратешко партнерство изградено врз основа на заеднички интереси и мерливи резултати. Деловниот сектор е двигател на развојот; меѓутоа, институциите и инфраструктурата се тие што овозможуваат овој двигател да функционира. Доколку условите за пристап се нејасни, административните постапки се бавни, а предвидливоста е недоволна, инвестициите се забавуваат и се губат можности. Затоа, продолжуваме да бидеме посветени на правната сигурност, континуираниот дијалог со приватниот сектор, економските реформи, ефикасната јавна администрација и стабилното инвестициско опкружување. Потенцијал постои, пријателство постои, економски интерес постои, а сега постојат и правните и институционалните инструменти. Прашањето не е дали можеме да постигнеме повеќе.

Прашањето е колку брзо ќе го реализираме тоа.Како министер за економија и труд, ние не очекуваме развојот да се случи сам по себе. Работиме на спроведување на реформите, донесување закони, воспоставување дијалог и преземање конкретни чекори.И понатаму ќе бидеме сериозен, активен и доверлив партнер во секоја иницијатива што ќе донесе повеќе инвестиции, повеќе вработувања и повисок

просперитет за нашите граѓани.Да го претвориме нашето пријателство во економски успех, нашата соработка во конкретни резултати и заедно да изградиме нови хоризонти.

Ви благодарам.

Соработка и споделување на искуства од меѓународни пазари меѓу турски бизнисмени

Адем ЈАВУЗ
Помошник генерален секретар на ДЕИК

Почитуван претседателе на Фондацијата за економски истражувања,

Нашиот претставник на DTİK за Северна Македонија,

Почитувани панелисти и драги гости, ви упатувам срдечни поздрави со почит.

Им изразувам благодарност на претставниците на Фондацијата за економски истражувања кои ни ја овозможија оваа можност.

DEİK е основан со меѓусебното потпишување на договорите меѓу TOBB и Американската стопанска комора (US Chamber), при што е формиран првиот деловен совет на DEİK - Турско-американскиот деловен совет (TAİK). Потоа, со основањето на другите деловни совети, DEİK продолжи да расте и да се развива до денешната организација.

Со цел развивање на трговските односи меѓу земјите, деловните совети ги продолжуваат своите активности во рамките на концептот на "трговска дипломатија", истражувајќи ги инвестициските можности во земјата и во странство и работејќи на заживување на економските односи меѓу Турција и потенцијалните партнери.

DEİK ги спроведува своите активности во координација со Министерството за трговија на Република Турција, со својство на "правно лице на приватното право со специфичен и атипичен карактер, опремено со јавни овластувања".

Како DEİK, ги спроведуваме нашите активности со мотото "трговска дипломатија", заедно со нашите 153 деловни совети распространети низ целиот свет. Претседателите на значајни организации од деловниот свет, како што се TOBB, MÜSİAD, TİM и TMB, ја извршуваат функцијата потпретседатели на Управниот одбор. Покрај 92 основачки

организации и корпоративни членови, со речиси 6.000 членки компании, не организираме само состаноци, туку преку проектите и партнерствата што ги реализираме ги збогатуваме нашите активности во областа на трговската дипломатија. Нашите компании-членки работат во речиси 20 сектори, пред сè во градежништвото и изведувањето на договорни работи, енергетиката, консалтингот, прехранбениот сектор и туризмот.

Светскиот турски деловен совет (DTİK), основан во 2007 година, претставува глобална платформа која ги обединува деловните луѓе со турско потекло и пријателите на Турција кои живеат во странство. DTİK има за цел да воспостави одржливи односи со дијаспорските заедници, да ја зголеми економската солидарност и да ја зајакне глобалната видливост и влијанието на Турција на меѓународно ниво.

DTİK не е структура што функционира како кровна организација, туку платформа која придонесува кон глобалната визија на Турција и ги става во преден план претприемништвото, волонтерството и соработката.

Темелите на оваа иницијатива беа поставени уште во 1996 година преку "Конгресите на турскиот деловен свет". Целта на конгресите е да ги обединуваат турските претприемачи, професионалци и деловни луѓе од целиот свет на заедничка платформа, да ја зајакнат економската и трговската визија на Турција на глобално ниво и да ја поттикнуваат трговијата, инвестициите и споделувањето знаења меѓу деловните заедници на дијаспората. Нашиот пристап како DTİK е да ги направиме видливи претприемачите од дијаспората, да воспоставиме врска меѓу деловниот свет и дијаспората, да ги зголемиме контактните точки со локалните власти, да ги зајакнеме врските со Турција и заеднички да напредуваме и во трети земји.

Како DTİK, нашите активности ги спроведуваме со 90 претставници во различни земји, 216 претставници во различни градови и покраини, членови на Советот на претставници, 44 совети на претставници на ниво на градови и земји, како и со повеќе од 1.100 членови.

Турците сочинуваат 3,98% од населението на Северна Македонија. Во овој контекст, нашите политики како DEİK и DTİK кон Северна Македонија, каде што живеат приближно 75.000 припадници на турското население, се насочени кон зголемување на директниот дијалог меѓу деловните заедници, зајакнување на регионалната економска стабилност и атмосферата на заемна доверба, постигнување посилна

интеграција во областите на трговијата, инвестициите, логистиката и производството, како и поддршка на мултикултурната општествена структура на регионот преку економска соработка.

Веруваме дека, во рамките на овие основни цели, воспоставувањето заеднички економски основи во Северна Македонија ќе придонесе не само за зајакнување на трговските односи, туку и на врските со дијаспората, меѓучовечките односи и трајните форми на соработка.

Инвестициите на турските компании во Северна Македонија во последните години бележат стабилен пораст. Денес, вкупната вредност на инвестициите на приближно 100 турски компании кои работат во земјата достигнува околу 1,3 милијарди долари. Турција се наоѓа на седмото место меѓу најголемите странски инвеститори во Северна Македонија, додека турските компании, со вработување на приближно 5.000 лица, даваат значаен придонес кон економијата на земјата. Овие податоци го покажуваат силниот потенцијал на економските односи меѓу Турција и Северна Македонија и укажуваат на значајните можности за натамошно развивање на соработката во областите на трговијата, инвестициите, производството и претприемништвото. DEİK/ Турско-северномакедонскиот деловен совет, кој е еден од деловните совети што дејствуваат како доброволни амбасадори на трговската дипломатија и претставуваат Северна Ѕвезда на турскиот деловен свет, е основан во 1995 година и своите активности ги спроведува во соработка со партнерската организација, Стопанската комора на Северна Македонија. На основачкиот состанок одржан на 6 ноември 1995 година, како основни цели беа утврдени зголемувањето на обемот на трговската размена меѓу двете земји, развивањето на инвестициските можности, зајакнувањето на економската соработка и зголемувањето на контактите меѓу деловните заедници. Од своето основање, Деловниот совет придонесува за развивање на соработката во областите на трговијата, инвестициите, финансиите, индустријата и земјоделството.

DEİK/Турско-северномакедонскиот деловен совет, со своите 106 членови и силната организациска структура, продолжува да придонесува за развојот на економските односи меѓу двете земји. Особено има значајна улога во зголемувањето на инвестициите на турските компании во Северна Македонија и во зајакнувањето на врските меѓу деловните заедници. Во оваа насока, Турција усвојува пристап со кој се поддржува економската интеграција во Северна

Македонија, се зајакнуваат врските меѓу деловните луѓе и се поттикнува заедничкиот пристап кон развојот. Како DEİK и DTİK, од перспектива на трговската и дијаспорската дипломатија, развивањето трајни економски партнерства со земјите од регионот го сметаме за приоритет.

Турските компании кои работат во секторите на банкарството, градежништвото, здравството, транспортот, туризмот, текстилот и услугите даваат значаен придонес кон економската активност и вработувањето во земјата. Инвестицискиот капацитет што го покажуваат турските компании кои работат во Северна Македонија јасно го покажува нивото до кое достигнаа економските односи меѓу двете земји. Како DEİK и DTİK, зајакнувањето на врските меѓу деловните заедници, зголемувањето на можностите за заемни инвестиции и натамошното развивање на економските мрежи создадени од турскиот деловен свет на Балканот ги сметаме за теми од особено значење од аспект на трговската и дијаспорската дипломатија.

Промени во финансиските парадигми во земјоделието

Д-р. Мурат БОЛАТ
Раководител во АГРО ГСЈФ & Основач и партнер на
Тазе Сут ве Сут Урунлери А.Д.

Почитуван претседателе, ви благодарам. Упатувам почит до нашиот претседател на Фондацијата, претставниците од Македонија и до сите учесници кои присуствуваат на оваа конференција.Пред две недели имавме состанок во живо со Канцеларијата на Светската организација за храна во Рим. На состанокот имавме можност да разговараме за три основни теми во рамките на безбедноста на снабдувањето со храна: одржливост, отпорност и пристап до финансиски средства.Особено, состанокот беше организиран со цел да ги дознаеме ставовите на приватниот сектор во однос на безбедноста на снабдувањето со храна во регионот што се протега од Турција до Монголија. Кога зборуваме за безбедноста на снабдувањето со храна, тука влегуваат сите аспекти. Од друга страна, земјоделството денес веќе не се дефинира само како традиционално производство, туку како точка на пресек меѓу технологијата и финансиите. Од оваа перспектива, забележуваме дека финансирањето еволуира во една поинаква димензија.

Нашиот генерален директор на Halkbank во Македонија е овде. Тие се едни од најважните актери во традиционалниот финансиски систем, но денес започна нов тренд; станува збор за структура која се обликува врз основа на блокчејн технологијата. Да дадам краток преглед.Економската вредност на дигиталните средства издадени преку токенизација на реални средства веќе достигна значително ниво. Во 2025 година, вкупната вредност на оваа токенизирана економија изнесуваше околу 2 трилиони долари, а се проценува дека до 2030 година ќе достигне ниво од околу 42 трилиони долари.

Зошто се случува ова? Зошто финансирањето повеќе не се одвива преку централизирани системи, туку се насочува кон децентрализиран систем? Затоа што трошоците за посредување значително се

зголемуваат. Внатрешната организација претставува сериозен товар, а оваа состојба ги зголемува трошоците за финансирање. Доколку врз основа на информациите собрани во дигитална средина се изгради деловен модел и финансиски се обезбеди текот на циклусот во оваа структура, тоа во реалниот свет изгледа сложено. Меѓутоа, денес криптовалутите, кои првично започнаа како инвестициски инструмент, а особено нивните видови издадени врз основа на средства, веќе претставуваат реалност на денешницата и се користат децентрализирано преку блокчејн.

Во земјоделскиот сектор, ова може да се сумира на следниов начин: земјоделството всушност спаѓа во групата на инвестиции со неизвесен исход. Тоа значи дека постојат бројни надворешни фактори кои влијаат врз земјоделското производство. Тука се климатските услови, структурата на почвата, транспортот и други фактори.

Оваа група инвестиции со неизвесен исход во конвенционалниот систем се финансира преку систем на обезбедени кредити, бидејќи не може со сигурност да се предвиди резултатот од производството. Со други зборови, традиционалниот систем всушност ја прифаќа вредноста на производствените проекти како нула.

Моделот на кој работам јас се заснова на преминување кон протоколирано производство преку паметни договори на блокчејн, при што секоја фаза од производството се прави следлива и проверлива. Накратко, целта е добиената жетва да се ослободи од неизвесноста и да се претвори во конкретна и мерлива вредност. Околу 40% од средствата на Европската Унија се користат за земјоделскиот сектор. Во некои од разговорите што ги водевме со претставници на Европската Унија, работиме на тоа дали преку финансиски тек развиен врз блокчејн би можело овој процент да се намали на 30%.

Дали може да се воспостави производствен систем не преку централизирана структура, туку преку криптиран систем? Доколку таквата структура се воспостави преку анонимна структура, дали секој што сака би можел да пристапи до производот? Дали би можел да ја плати сумата што сака да ја плати? Вакви структури постојат.

Токму тоа го подразбираме под промена на парадигмата. Односно, доколку однапред се планира според кои протоколи ќе се одвива производството и колкав финансиски трошок ќе произлезе од тоа, тогаш неизвесностите ќе бидат отстранети.

Оттука, со тоа што ваквите финансиски текови стануваат јасно дефинирани, всушност преминуваме кон една друга област. Сметаме дека премиите за ризик што се плаќаат при обезбедувањето на потребното финансирање за земјоделското производство од традиционалните финансиски институции ќе бидат сведени на нула. Кога целата оваа структура ќе ја направиме транспарентна и следлива, сметаме дека, без оглед на тоа каде се наоѓаме во светот - на пример, дури и ако сум во Малезија или во Јужна Африка - преку овој систем, кој обезбедува видливост, ќе можеме да остваримe принос од инвестицијата.

Оттука, доколку наместо да бараме финансирање од една конкретна институција, можеме да обезбедиме финансиски средства преку различни платформи, знаеме дека инвеститорите ќе можат, наместо да го преземат целиот проект, да учествуваат преку сопственички удел и да станат дел од само еден негов сегмент.nКако резултат на тоа, се проценува дека токен-економијата во 2030 година ќе достигне 42 трилиони долари. Дури и Владата на Соединетите Американски Држави започна да ги чува токените и дигиталните средства како резерви. Во моментов, проекциите укажуваат дека до 2030 година оваа структура ќе достигне 42 трилиони долари. Тоа значи дека и во платните системи одредени платформи, како и одредени платформи засновани на системот на дигитални кооперативи, веќе се воведуваат од страна на владите, на пример, за извршување плаќања при купување. Значи, се наоѓаме пред вратата на еден нов свет. Оттука, без разлика дали производството го реализираме овде или во Северна Македонија, со помош на дигитални паричници и блокчејн технологијата, преку воспоставување услови во договорите што не можат да бидат изменети, ќе имаме можност за безбедно реализирање на трансакциите.

Млеко и млечни производи во Македонија:
Евалуација на пазарот

Али Мушфик СОЗЕР
Генерален директор на СУТАШ Македонија

Пред сè, ви благодарам многу за трпението.

Сакам да споделам неколку информации во врска со Sütaş. Sütaş е бренд на пазарот на производи во Турција. Во Турција имаме 54 кампуси, а во четирите млечни кампуси можеме да преработуваме повеќе од 3 милиони литри млеко дневно. Имаме 32.000 крави, од кои 25.000 се молзни. 80% од целокупната енергија што ја користиме ја обезбедуваме од одржливи извори на енергија.

Во Северна Македонија има 80.600 регистрирани молзни крави и вкупно 1 милион 244 илјади хектари земјоделско земјиште, од кои обработливиот дел изнесува 612.000 хектари.

Податоци за увоз – 2025				
2025	**ВКУПНО (КГ)**	**МКД**	**€**	**ПРОСЕК**
МЛЕКО (UHT)	20.538.428	991.814.513	16.101.749	0.78
МЛЕКО (ЦИСТЕРНА)	6.845.605	219.676.197	3.567.370	0.59
МЛЕКО ВО ПРАВ	2.290.029	381.872.421	6.199.549	2.71
ЈОГУРТ	9.091.130	810.287.375	13.156.112	1.45
СИРЕЊЕ	7.217.490	2.130.851.437	34.583.579	4.79
КОНЦЕНТРИРАНО МЛЕКО	212.559	14.731.352	239.151	1.13
ПАВЛАКА	917.328	166.612.140	2.704.359	2.95
DPST	1.209.775	113.928.013	1.849.641	1.53
ПУТЕР	956.708	451.115.225	7.322.980	7.65
ДРУГО МЛЕКО ВО ПРАВ	49.600	11.152.796	181.079	3.65
ВКУПНО	**49.279.052**	**5.280.888.673**	**85.724.490**	**1.74**

Ги истражував податоците за увозот на млеко и млечни производи за 2024 и 2025 година.

Според овие податоци, вкупниот увоз изнесува 49 милиони 279 илјади литри млеко и млечни производи. Неговата вкупна парична вредност изнесува 85 милиони 700 илјади евра.

Интересно е што количината на пастеризирано млеко, односно млеко што се транспортира со цистерни, како и лесно производливи производи како јогуртот, е висока.Производствениот капацитет на Северна Македонија е повеќекратно поголем од ова, но бидејќи овде нема доволно млеко, принудени сме да увезуваме.

Рангирање според количина				
земји	кг	МКД	€	€/кг
БОСНА	17.399.830	976.855.570	15.859.868	0.91
СРБИЈА	13.922.597	1.194.359.711	19.392.719	1.39
ГЕРМАНИЈА	5.741.979	1.407.579.931	22.842.443	3.98
СЛОВЕНИЈА	3.002.074	314.827.936	5.109.131	1.70
ХРВАТСКА	2.352.834	191.286.672	3.104.747	1.32
ПОЛСКА	1.720.341	291.457.864	4.731.984	2.75
КОСОВО	1.134.249	54.071.673	878.108	0.77
ГРЦИЈА	735.254	143.693.983	2.332.868	3.17
УКРАИНА	732.000	101.192.910	1.642.510	2.24
ЧЕШКА	484.547	105.255.871	1.708.005	3.52

Ви благодарам.

HER YERDE HERKES İÇİN BANKACILIK

Hayatı kolaylaştıran mobil uygulamalarla
Halkbank her an yanınızda!

Halkbank Mobil

Halkbank Çocuk Bankacılığı

Halkbank Kampüste

halkbank.com.tr | 0850 222 0 400 Dialog

HALKBANK

BAŞROLDE
HALKIMIZ
VAR!
Söz konusu gerçek hayatsa ve orada bir Halkbank varsa başrol halktır. 88 yıldır, "önce halk" diyerek tüm gücümüzle yanınızda olmanın gururunu yaşıyoruz.
Halkbank 88 yaşında.
Birlikte nice yıllara!
HALKBANK
halkbank.com.tr | 0850 222 0 400 Dialog
HALKBANK